

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΘΕΜΑ : «ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΛΗΤΡΩΝ
ΣΤΗΝ ΟΡΕΙΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ – ΔΗΜΟΥ
ΦΙΛΙΑΤΩΝ.»**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ : ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ : ΑΝΤ. ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΘΕΜΑ : «ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΛΓΗΤΡΩΝ
ΣΤΗΝ ΟΡΕΙΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ – ΔΗΜΟΥ
ΦΙΛΙΑΤΩΝ.»

Το βιβλίο αυτό αφιερώνεται στη αρραβωνιαστικιά μου Γκρέμου Αγγελική, φοιτήτρια του τμήματος Νοσηλευτικής Τ.Ε.Ι. Ηρακλείου, και μέλλουσα γυναίκα μου η οποία μου έδωσε την ευκαιρία να γνωρίσω ένα από τα ομορφότερα και παράλληλα παρθένο και αναξιοποίητο τουριστικά μέρος, την ορεινή περιοχή της Ηπείρου του νομού Θεσπρωτίας – το Δήμο Φιλιατών.

Περιεχόμενα

1^η ΕΝΟΤΗΤΑ

Γενικά περί αγροτουρισμού	Σελ. 4
Η σημασία του αγροτικού τουρισμού στην Ελλάδα (Παρουσίαση έρευνας παλαιότερων δεκατιών).	Σελ. 5-6
Διαδρομή στην όμορφη Θεσπρωτία.	Σελ. 7
Δήμος Φιλιατών : Ένας εν δυνάμει τόπος ανάπτυξης αγροτουρισμού (Ιστορική αναδρομή – Ξενάγηση).	Σελ. 8-10
Πως δημιουργήθηκε η πόλη των Φιλιατών;	Σελ. 10-12
Φυσικά χαρακτηριστικά.	Σελ. 13
Γεωλογικά – Εδαφολογικά χαρακτηριστικά.	Σελ. 13
Φυσικοί πόροι, Κλίμα, Χλωρίδα, Πανίδα.	Σελ. 14
Δημογραφικά χαρακτηριστικά.	Σελ. 15
Τοπική Οικονομία.	Σελ. 15
Εκδηλώσεις στα Δημοτικά Διαμερίσματα.	Σελ. 16-17
Τα αξιοθέατα του δήμου.	Σελ. 18-19
Βασικά προβλήματα και ανάγκες της περιοχής.	Σελ. 19-20

2^η ΕΝΟΤΗΤΑ

Οι συνέπειες στις συγκοινωνίες και τα μέσα επικοινωνίας.	Σελ. 21
Τεχνικές υποδομές στο δήμο Φιλιατών (Υποδομές μεταφορών – Οδικό δίκτυο).	Σελ. 21-23
Αναπτυξιακά έργα στη Θεσπρωτία (Άξονας 4 Π.Ε.Π. Ηπείρου).	Σελ. 24-26
Άξονας 7 Ε.Π.Α.Α.-Α.Υ.	Σελ. 26
Στόχοι του άξονα.	Σελ. 27-28
Γ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης – Ε.Π.Α.Α.Χ.	Σελ. 28-29
Ξενώνας Φιλιατών: ένα από τα σημαντικότερα έργα του δήμου.	Σελ. 30-32

3^η ΕΝΟΤΗΤΑ

Παρουσίαση μονοήμερων εκδρομών.	Σελ. 33
Παραδοσιακοί Οικισμοί.	Σελ. 33
Επισκέψεις σε : ποταμούς, λίμνες, σπηλιές, παραλίες.	Σελ. 33-35
Περιήγηση στους δήμους :	Σελ. 35
• Ηγουμενίτσας.	Σελ. 35
• Παραμυθιάς.	Σελ. 36
• Μαργαριτίου.	Σελ. 36-37
• Σαγιάδας.	Σελ. 37
• Συβότων.	Σελ. 38
• Αχέροντα.	Σελ. 38
• Πέρδικας.	Σελ. 38-39
• Σουλίου.	Σελ. 39

4^η ΕΝΟΤΗΤΑ

Αγροτουριστική Εκπαίδευση.	Σελ. 40-45
----------------------------	------------

5^η ΕΝΟΤΗΤΑ

Ο τουρισμός και το περιβάλλον.	Σελ. 46
Σχέδιο Νόμου.	Σελ. 46-70
Η ανάπτυξη του τουρισμού μέσα από τη μέριμνα για το περιβάλλον.	Σελ. 70-72
Βιβλιογραφία.	Σελ. 73

ΕΝΟΤΗΤΑ 1^η

ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ:

Ο αγροτουρισμός είναι μια ήπια μορφή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο , η οποία έχει ως στόχους :

- Να συμβάλει ώστε ο επισκέπτης να γνωρίσει τις αγροτικές περιοχές , τα τοπικά προϊόντα , την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων , τα πολιτισμικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά του χώρου αυτού.
- Να φέρει τον επισκέπτη σε επαφή με τη φύση καθώς και με τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο , στις οποίες θα μπορεί να συμψυχαγωγηθεί και να νιώσει τη χαρά της περιήγησης , της γνώσης , της ανακάλυψης.
- Να κινητοποιήσει τις παραγωγικές , πολιτισμικές και αναπτυξιακές δυνάμεις του τόπου , συμβάλλοντας έτσι στην αειφόρο περιβαλλοντική , οικονομικοκοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου.
- Ο σωστά σχεδιασμένος και καλά οργανωμένος αγροτουρισμός έχει καταδειχθεί ότι αποτελεί ένα από τα αποτελεσματικότερα εργαλεία για την μακροπρόθεσμη διατήρηση ενός τόπου και εξηγείται από το γεγονός ότι σε αυτής της μορφής την τοπική ανάπτυξη το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα μιας περιοχής αποτελούν τα διαφοροποιητικά στοιχεία που στηρίζονται στην διατήρηση και ανάδειξη των τοπικών ιδιαιτεροτήτων της.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

(Παρουσίαση έρευνας παλαιότερων δεκαετιών)

Ο τουρισμός για την Ελλάδα αποτελεί μία σημαντική παραγωγική δραστηριότητα που επηρεάζει άμεσα και έμμεσα με τις πολλαπλασιαστικές τις επενέργειες, καίριους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Τα 6,5 εκατομμύρια των ξένων επισκεπτών της το 1985 που ενισχύουν τη συναλλαγματική μας οικονομία με 1,5 δις. δολάρια (αντιπροσωπεύουν το ¼ των αδήλωτων πόρων) και η απασχόληση μόνο στα αμιγή τουριστικά επαγγέλματα (ξενοδοχεία , πρακτορεία , εστιατόρια , μεταφορές , ψυχαγωγία , καταστήματα λαϊκής τέχνης), πάνω από 160.000 εργαζομένων , δίνουν το μέγεθος της σημασίας του τουρισμού στην εθνική μας οικονομία. Αλλά και άλλοι εξίσου σημαντικοί τομείς της οικονομίας επηρεάζονται θετικά από την τουριστική δραστηριότητα όπως η γεωργική παραγωγή , η μεταποίηση , το εμπόριο και οι υπηρεσίες , στο βαθμό που οι κλάδοι αυτοί , εντείνουν την επιχειρηματική τους δράση για να ικανοποιήσουν τις αυξημένες καταναλωτικές ανάγκες του τουριστικού κυκλώματος. Το πιο χαρακτηριστικό όμως γνώρισμα του Ελληνικού τουρισμού είναι η διασπορά σ' όλοκληρο τον εθνικό χώρο της τουριστική προσφοράς , που καθιστά τον κλάδο αυτό αυτόχρονα περιφερειακή δραστηριότητα. Ο περιφερειακός χαρακτήρας του Ελληνικού τουρισμού αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι περίπου το 80% των διανυκτερεύσεων των ξένων τουριστών το 1985 πραγματοποιήθηκαν σε περιφερειακά τουριστικά κέντρα και ότι το 60% συγκεντρώθηκαν σε τρία νησιωτικά συγκροτήματα (Κρήτη , Νησιά Αιγαίου , Ιόνια Νησιά). Αλλά και των ημεδαπών τουριστών η οποία δέχεται το 68% των τριών εκατομμυρίων περίπου Ελλήνων που υπολογίζονται ότι «εγκαταλείπουν» κάθε χρόνο τα σπίτια τους , για να πραγματοποιήσουν κάποιες ιδιόρρυθμες διακοπές. Η ιδιόρρυθμία ενός μεγάλου μέρους των εσωτερικών μετακινήσεων συνίσταται στο γεγονός ότι οι διακοπές γίνονται στο πατρικό σπίτι του χωριού , που σχετικά πρόσφατα έχει εγκαταλειφθεί. Η γεωγραφική διασπορά των τουριστικών μας πόρων , η συγκέντρωση της διεθνούς τουριστικής μας ζήτησης στην περιφέρεια (νησιωτική και νησιωτική) και η φυγόκεντρη δύναμη του προσωρινού μετανάστη των αστικών κέντρων προς τη γενέτειρα , αποτελούν βασικά στοιχεία που μπορούν να στηρίξουν την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην Ελλάδα.

Η δομή της γεωργίας μέσα στην οποία εντάσσεται και ο αγροτουρισμός είναι τέτοια , που σε σύγκριση με τον δυναμικό τουρισμό , παρουσιάζει μια εντελώς διαφορετική εικόνα. Το πιο χαρακτηριστικό γνώρισμα του γεωργικού τομέα , είναι η πληθυσμιακή συρρίκνωση των αγροτικών περιοχών. Μια σειρά από ιστορικούς , κοινωνικούς και οικονομικούς λόγους (οικιστική διασπορά , πολυτεμαχισμός του κλήρου , μικρός κλήρος , φτώχεια του εδάφους , χαμηλή παραγωγικότητα , χαμηλό εισόδημα , έλλειψη κοινωνικής και πολιτιστικής υποδομής κ.τ.λ.), οδήγησαν στην αστικοποίηση (εσωτερικές μετακινήσεις) ή στην μεταναστευτική φυγή , τον αγροτικό πληθυσμό. Ανάμεσα στις απογραφές της 20αετίας (1961-1981) ο αγροτικός πληθυσμός μειώθηκε κατά 725.250 άτομα (19,8%) όταν την ίδια περίοδο στην περιφέρεια της πρωτεύουσας ο πληθυσμός αυξήθηκε κατά 1.174.622 άτομα (63,4%) για να ξεπεράσει τα τρία εκατομμύρια και να καλύψει το 1/3 του πληθυσμού της Ελλάδας. Οι περιοχές που δέχτηκαν την μεγαλύτερη πληθυσμιακή

αφαίμαξη , ήταν της Θράκης , της Ηπείρου , της Δυτικής Μακεδονίας , του Ανατολικού Αιγαίου και των Ιονίων Νησιών , ενώ τα αστικά κέντρα που απορρόφησαν του περισσότερους «μετανάστες» , ήταν πέρα από την Αθήνα , η Θεσσαλονίκη , η Πάτρα , ο Βόλος και η Λάρισα. Κάτι επίσης χαρακτηριστικό για τον αγροτικό πληθυσμό είναι ότι η φθίνουσα εξέλιξη της φυσικής του αύξησης είναι εντονότερη από των άλλων κατηγοριών πληθυσμού (αστικού , ημιαστικού). Παρ' όλη τη μαζική έξοδο , οι αγροτικοί οικισμοί που ξεπερνούν τις 10.000 , εξακολουθούν να προσφέρονται ως τόποι για να φιλοξενήσουν τον τόπο που θα τους επισκεφθεί. Τονίσαμε με έμφαση το πληθυσμιακό πρόβλημα της αγροτικής υπαίθρου , γιατί αυτό είναι το «χειροπιαστό» αποτέλεσμα , μιας σειράς καταστάσεων που είναι γνωστές και δεν εξετάζονται εδώ. Η ύπαιθρος χρειάζεται ανθρώπους για να επιβιώσει και μάλιστα ανθρώπους παραγωγικής ηλικίας...Να γιατί το δημογραφικό πρόβλημα , πρόβλημα ποσοτικό και ποιοτικό , έχει άμεση προτεραιότητα.

Μέσα λοιπόν απ' αυτές τις συμπληγάδες , μιας δραστηριότητας που ευημερεί (τουρισμός) και μιας που φθίνει δημογραφικά τουλάχιστον (γεωργία) , πως μπορεί να περάσει ο αγροτικός τουρισμός και να περάσει μάλιστα με επιτυχία; Καταρχήν πρέπει να τονίσουμε κάτι σημαντικό: ο αγροτουρισμός δεν είναι πανάκεια που θα λύσει το αγροτικό πρόβλημα στις προβληματικές περιοχές. Μπορεί όμως να το απαλύνει και σε μερικές περιπτώσεις να πλησιάσει τη λύση του, πράγμα όχι λίγο. Είναι πάντως γεγονός ότι ο αγροτουρισμός θα ωφεληθεί τόσο από τον ανερχόμενο τουρισμό , παίρνοντας το μερίδιο που μπορεί ν' αποσπάσει , όσο και από την προβληματική γεωργία , στο βαθμό που η προβληματικότητα ενεργεί σαν κίνητρο-ερέθισμα , για ανάληψη «σωστικών» πρωτοβουλιών. Η συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο με την εξασφάλιση συμπληρωματικού εισοδήματος στην αγροτική οικογένεια είναι το πρώτιστο καθήκον. Από εκεί και πέρα μέσα από τις δυνατότητες του αγροτουρισμού , ακολουθεί η αξιοποίηση του γεωργικού μόχθου (παραγωγή) , η διεύρυνση της δραστηριότητας του σε μεταποιητικούς τομείς (παραδοσιακή βιοτεχνία , λαϊκή τέχνη) , η προστασία και προβολή του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος , η αναζωογόνηση των παραδοσιακών οικισμών , η βελτίωση της κοινωνικής και πολιτιστικής υποδομής της περιοχής , η διεύρυνση γενικά του ορίζοντα των ενδιαφερόντων του αγρότη κ.τ.λ. Έτσι μπορούμε συμπερασματικά να πούμε ότι ο αγροτουρισμός έχει μια ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα , όχι μόνο γιατί μπορεί να συμβάλλει στην συγκράτηση του πληθυσμού στις προβληματικές αγροτικές περιοχές , αλλά κύρια ν' αλλάξει την εικόνα της ελληνικής υπαίθρου.

ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΟΜΟΡΦΗ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑ

Η Θεσπρωτία βρίσκεται στο βορειοδυτικό άκρο της Ηπείρου. Από το 1937 αποτελεί έναν από τους τέσσερις νομούς της Ηπείρου , με έκταση 1525 τετραγωνικά χιλιόμετρα και πληθυσμό 44.148 κατοίκους.

Ο νομός Θεσπρωτίας βρέχεται από το Ιόνιο Πέλαγος και συνορεύει με την Αλβανία , το νομό Ιωαννίνων και το νομό Πρέβεζας. Πρωτεύουσα του νομού είναι η Ηγουμενίτσα , το μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας στη Βόρειο-Δυτική Ελλάδα , στο μυχό του ομώνυμου κόλπου. Ο Νομός Θεσπρωτίας περιλαμβάνει σήμερα τέσσερις περιοχές – Θυάμιδος , Φιλιατών , Σουλίου και Μαργαριτίου - , οκτώ δήμους και δύο κοινότητες με συνολικά εκατόν εξήντα πέντε μικρούς ή και μεγάλους οικισμούς.

Στους Φιλιάτες , πρωτεύουσα της ομώνυμης επαρχίας και έδρα του ομώνυμου δήμου , διατηρούνται μερικά χαρακτηριστικά οικοδομήματα των περασμένων αιώνων , προδίδοντας την παλιά αίγλη της πόλης , η οποία κατοικήθηκε συστηματικά από τη βυζαντινή περίοδο. Εδώ βρίσκεται το Γενικό Νοσοκομείο Θεσπρωτίας , ενώ η πόλη αποτελεί έδρα διάφορων κρατικών υπηρεσιών και οργανισμών.

Η Παραμυθιά , έδρα του ομώνυμου δήμου και πρωτεύουσα της επαρχίας Σουλίου κατοικήθηκε από τη μυκηναϊκή εποχή , γνώρισε όμως ιδιαίτερη ακμή κατά την υστεροβυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο. Έδρα Μητροπόλεως και διάφορων υπηρεσιών και οργανισμών , ήταν μέχρι πρόσφατα το οικονομικό και εμπορικό κέντρο της Θεσπρωτίας.

Το Μαργαρίτι , έδρα του ομώνυμου δήμου και πρωτεύουσα της ομώνυμης επαρχίας , διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη μεταβυζαντινή περίοδο , όταν για μεγάλα χρονικά διαστήματα βρέθηκε κάτω από την κυριαρχία των Βενετών. Διατηρούνται αρκετά λιθόκτιστα σπίτια του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα , όταν η πόλη γνώρισε ιδιαίτερη άνθιση.

Ηγουμενίτσα

ΔΗΜΟΣ ΦΙΛΙΑΤΩΝ:
ΕΝΑΣ ΕΝ ΔΥΝΑΜΕΙ ΤΟΠΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
(Ιστορική αναδρομή-Ξενάγηση)

Ο μεγαλύτερος σε έκταση Δήμος του βόρειο-δυτικού τμήματος του νομού Θεσπρωτίας καταλαμβάνει το 1/3 της συνολικής έκτασής του , καλύπτοντας το σύνολο σχεδόν-με εξαίρεση τμήμα του Δήμου Σαγιάδας-της ομώνυμης επαρχίας , μεταξύ του ποταμού Καλαμά και των Ελληνοαλβανικών συνόρων. Αποτέλεσε διαμετακομιστικό σταθμό στην αρχαιότητα αλλά και κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας καθώς από εκεί διέρχονταν οδική αρτηρία που συνέδεε την Θεσπρωτία με τα Ιωάννινα. Μέχρι την περίοδο της Τουρκοκρατίας σχεδόν δεν υπάρχουν μαρτυρίες για την πόλη των Φιλιατών. Η γειτονική πόλη Τιτάνη επίσης αποτελεί πόλη κατά την αρχαιότητα , ενώ οι καταστροφές που ακολούθησαν από τους Ρωμαίους και αργότερα από επιδρομές Αλβανικών φυλών που λυμαίνονταν την περιοχή κατά την Τουρκοκρατία , ερήμωσαν την περιοχή. Η ανάπτυξή της έγινε όταν παρουσιάστηκε η ανάγκη διέλευσης και στρατοπέδευσης του τουρκικού εκστρατευτικού σώματος με προορισμό την Κέρκυρα από την περιοχή που βρίσκεται σήμερα η κωμόπολη , αλλά και η ανάγκη λειτουργίας του διοικητικού κέντρου για τον έλεγχο της περιοχής: Χαράχθηκε νέος , μεγαλύτερος δρόμος , διανοίχτηκαν πηγάδια , δημιουργήθηκε η ανάγκη για επαγγελματίες , όπως χανιτζήδες , σαμαράδες , πεταλωτές , κλπ. Έτσι δημιουργήθηκαν νέα επαγγέλματα ώστε από ένας απλός αγροτικός οικισμός οι Φιλιάτες να εξελιχθούν σε σημαντικό εμπορικό σταθμό και να προσελκύσει πληθυσμούς από τις γύρω ορεινές περιοχές.

Την περίοδο 1915-1936 λειτούργησε στην πόλη Φιλιατών Διδασκαλείο Νηπιαγωγών. Σήμερα οι Φιλιάτες είναι ένας οργανωμένος δήμος που διαθέτει όλες τις απαραίτητες υποδομές και υπηρεσίες για τη λειτουργία του. Στην πόλη λειτουργούν : ταχυδρομείο, αστυνομία , παιδικός σταθμός , σχολεία , εφορία , ΙΚΑ , Δασαρχείο, ΚΑΠΗ , τράπεζες (Αγροτική και Εθνική) , φροντιστήρια , σύγχρονο νοσοκομείο και άλλες υπηρεσίες. Η περιοχή είναι πολύ πλούσια σε φυσικές ομορφιές , χώρους τουριστικού ενδιαφέροντος , όπως τα ερείπια της αρχαίας πόλης Τιτάνη , η Μονή Γηρομερίου , το μουσείο Τσαμαντά, κ.α. Ορισμένοι από τους οικισμούς του δήμου έχουν χαρακτηριστεί ως «Παραδοσιακοί» όπως ο οικισμός του Γηρομερίου , της Φανερωμένης , της Καμίτσανης , του Πλαισίου και του Φοινικίου.

Το όνομά πιθανόν το οφείλει σε παλιό οικιστή η γαιοκτήμονα- ονόματι Φίλιππο- υποκοριστικό του οποίου είναι στην περιοχή το Φίλης η και Φίλιας. Μια περιοχή που υπάρχει η συνήθεια να παίρνει το όνομα της από κάποιον οικιστή κλπ. όπως άλλωστε αποδεικνύεται κι από άλλες περιπτώσεις στην ευρύτερη περιοχή: Ζαβαλιάτες, Σκαρπάτες, Ζερβάτες κι ακόμη, Μαρκάτες, Βαγγαλάτες, Λινάτες, Γεωργουτσάτες και Δουκάτες, Ποντικάτες κλπ στην απέναντι Κέρκυρα.

I. ΑΡΧΑΙΑ - ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ - ΠΡΩΤΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Δεν υπάρχουν ιστορικά στοιχεία για την πόλη, παρότι η ευρύτερη περιοχή είναι διάσπαρτη από αρχαιότητες. Στην πρώιμη Ελληνιστική περίοδο αναφέρετε Θεσπρωτικό φύλλο με το όνομα Φύλατες- από ψήφισμα που βρέθηκε στη Δωδώνη. Η γειτνίαση της με την αρχαία πρωτεύουσα των Θεσπρωτών Γιτάνη- σε απόσταση 6-7

χιλιομέτρων- δεν της έδωσε φαίνεται, περιθώρια μεγαλύτερης ανάπτυξης, στους ιστορικούς κι Ελληνιστικούς χρόνους. Ωστόσο, από Μακεδονικά νομίσματα που είχαν βρεθεί, σε έργα που γινόταν στην κορυφή του λόφου της παλαιάς δεξαμενής των Φιλιατών, έδωσαν το δικαίωμα στον αρχαιολόγο Σ. Δάκαρη να χαρακτηρίσει την περιοχή, κατά την αρχαιότητα, σε οικισμό ανοικτού τύπου. Μετά την καταστροφή της Ηπείρου, από τους Ρωμαίους (167 π.χ), τους αιώνες που ακολούθησαν δεν έχουμε καμιά ενημέρωση, για την ευρύτερη περιοχή. Εβδομήντα πόλεις της Ηπείρου κατέστρεψαν και 150.000 κατοίκους της εξανδραπόδισαν οι Ρωμαίοι, ήταν φυσικό όλη η Ήπειρος να ερημώσει.

II. BYZANTINΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Ούτε κατά την Βυζαντινή περίοδο έχουμε σημαντικές αναφορές, για την περιοχή. Οι ελάχιστες αναφορές που υπάρχουν αφορούν την παράκτια ζώνη και ειδικά το λιμάνι της Σαγιάδας- που δίνει και το στίγμα του ενδιαφέροντος των εμπόρων των ισχυρών τότε χωρών. Λιμάνι, αλυκές κλπ. Από τον περιηγητή Σκροφάνι μαθαίνουμε για την οικονομική κατάσταση και το εμπόριο της περιοχής, αυτής της περιόδου.

Τους τελευταίους αιώνες του Βυζαντίου και ειδικά την περίοδο του Δεσποτάτου της Ηπείρου έχουμε την άφιξη εδώ κάποιων διωγμένων Βυζαντινών οικογενειών- που εγκαθίστανται στην περιοχή, πχ. την οικογένεια Τσαμαντούρων- στο χωριό Τσαμαντάς, κι άλλες γι τις οποίες δεν έχουμε στοιχεία. Ένας τέτοιος διωγμένος Βυζαντινός της οικογένειας Λάσκαρη, ήταν και ο μετέπειτα Όσιος Νείλος ο οποίος ίδρυσε την Ιερά Μονή Γηρομερίου αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου και η οποία αναδείχθηκε σε πνευματικό φάρο της περιοχής (λειτουργούσε και κρυφό σχολειό) και κράτησε ζωντανή την θρησκεία και την ελπίδα των υπόδουλων Ελλήνων. Σε απόσταση 1-2 χιλιομέτρων νότια των Φιλιατών υπάρχουν τα ερείπια του πιθανόν Βυζαντινής περιόδου οικισμού Μιχάλιαρι (η Μιχάλιανη- αναφέρεται στο τεφτέρι του Ουμούρ Μπέη το 1432, στο οποίο ο τούρκος κυβερνήτης είχε σημειώσεις για να εισπράττει του φόρους) ίσως είναι κτίσμα των ημερών του ιδρυτή του Δεσποτάτου Μιχαήλ Αγγέλου Κομνηνού η έστω πήρε το όνομά του. Στις τελευταίες δεκαετίες του Βυζαντίου έχουμε τα χρυσόβουλα των ετών 1319-1321 του Αυτοκράτορα Ανδρόνικου Β΄, στα οποία αναφέρονται χωριά της περιοχής Βαγενετίας (έτσι ονομαζόταν η σημερινή Θεσπρωτία), όπως: Σκουπίτζα, Πόβλιστα, Τσαμάντουρα κλπ. Στο χρυσόβουλο του 1361 του Συμεών (Ούρεσης- Δεσπότης της Ηπείρου) υπάρχει και αναφορά στην Ηγουμενίτσα. Σαφώς η ιστορία αυτής της περιόδου ανήκει στους Βυζαντινούς Κεφαλάδες που κατείχαν τα φέουδα, στα οποία ήταν μοιρασμένη επί Βυζαντινών η επαρχία. Ονόματα αυθεντών χωριών, κτημάτων και τεράστιων περιοχών. Εδώ έχουμε την οικογένεια Αψαράδων- γνωστή από τις δωρεές

μονή Γηρομερίου κλπ. Την τελευταία περίοδο του Δεσποτάτου εισέρχονται στην περιοχή οργανωμένες Αλβανικές φυλές και λυμαίνονται τον τόπο ασύδοτα, γίνονται κύριοι ολόκληρων περιοχών- φέουδων- με το σπαθί και τη βία. Τα ονόματα σε κάποια χωριά της επαρχίας μαρτυρούν ακόμη και σήμερα το πέρασμά τους: Σπάτα- ρι, χωριό του Σπάτα. Γνωστή οικογένεια χριστιανικής & Αλβανικής προέλευσης, κλάδος της οποίας μετακινήθηκε αργότερα στην Αττική. Επίσης Σκέφα-ρι, Λιόπεσι κλπ. Αυτοί οι κυρίαρχοι της περιόδου των τελευταίων χρόνων του Δεσποτάτου, είναι και οι πρώτοι αλλαξοπιστήσαντες για να διατηρήσουν τα φέουδα τους. Ο Ισαήμ, από το Λεσκοβίκι, παράδειγμα- όπως αναφέρει και η ιστορία. Τούρκικη αναφορά χωριών της Επαρχίας, έχουμε στην απογραφή του πρώτου

Τούρκου κατακτητή Ουμούρ Βέη- το 1432. Σ' αυτήν αναφέρονται ονόματα χωριών περίξ των Φιλιατών, αλλά και ενός οικισμού των Φιλιατών- της Μιχάλιανης- ρησ- που βρίσκεται στα ανατολικά της πόλης, ο οποίος είχε αφανισθεί από τον λοιμό των αρχών του 1800.

III. ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Η περιοχή έχει περιέλθει στα χέρια των Οθωμανών την ίδια περίοδο που παραδόθηκαν τα Γιάννενα - πρωτεύουσα της Ηπείρου - το 1430. Η ιστορία αυτών των χρόνων ανήκει στους τιμαριούχους που εξακολουθούν να είναι οι ίδιοι, πάνω κάτω - αφού αυτό που άλλαξε με την τουρκική κατάκτηση ήταν το σύστημα. Ενώ ο Βυζαντινός Κεφαλάς ήταν αφέντης της γης του ο τούρκος Τιμαριώτης ήταν σαν υπάλληλος του τουρκικού κράτους, εισέπραττε τους φόρους αλλά και διώχοντε αν δεν τα πήγαινε καλά με την εξουσία. Αυτά ισχύσανε τους δυο πρώτους αιώνες της κατάκτησης και ήταν ευνοϊκά για τους ραγιάδες. Αργότερα, οι Τιμαριούχοι αναγκάζονται να εξισλαμισθούν για να κρατήσουν τα τιμάρια, με άλλους όρους βέβαια, αφού κατά τα πρώτα χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας η γη ανήκει στο Κράτος και οι τιμαριούχοι είναι οι ευνοούμενοι που συγκεντρώνουν τα ΔΟΣΙΜΑΤΑ να τα στείλουν στον μοναδικό αφέντη - τον Σουλτάνο. Η αλλαγή βέβαια έγινε σταδιακά και σε βάθος χρόνου και με κάποιες αντιδράσεις των παλιών αφεντάδων της περιοχής- υποδαυλισμένες από Ευρωπαίους- Ιταλούς κυρίως- που έχαναν σημαντικά εμπορικά προνόμια. Τέτοια εξέγερση ήταν κι αυτή του Διονυσίου, επίσκοπου Τρίκκης,(του Σκυλόσοφου) από την Παραμυθιά που καταπνίγηκε στο αίμα κι έδωσε το έναυσμα για τους πρώτους βίαιους εξισλαμισμούς στην περιοχή. Από τον 17 αιώνα οι συνθήκες αλλάζουν κι εμφανίζονται οι πρώτες ιδιοκτησίες και οι πρώτοι τσιφλικάδες.

ΠΩΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΘΗΚΕ Η ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΦΙΛΙΑΤΩΝ

Οι δρόμοι, καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας της ανθρωπότητας έπαιζαν και παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη μίας περιοχής. Ένας σημαντικός δρόμος της αρχαιότητας που εξυπηρετούσε τις ανάγκες επικοινωνίας με την ενδοχώρα είναι κι αυτός που ένωνε το λιμάνι της Σαγιάδας με τα Γιάννενα - Λάρισα. Ο δρόμος είναι γνωστός από την αρχαιότητα κι αναφέρεται στις εκστρατείες των Ρωμαίων στους πολέμους με του Μακεδόνες. Αρχικά κάποια περίοδο της ιστορίας ο δρόμος περνούσε από το Λιμάνι (Μασκλινίτσα η Σαγιάδα) πήγαινε Γιτάνη κι από εκεί διακλαδίζονταν. Ένας δρόμος ακολουθούσε τον Καλαμά, έβγαινε στη Σκάλα Σίδερης (σκάλα Ζωριάνου), Φανωτή και από εκεί Παραμυθιά κλπ κι ο άλλος ακολουθούσε τον Φιλιατιώτικο, παραπόταμο του Καλαμά, με κατεύθυνση τα Γιάννενα, μέσω Σκάλας Κεραμίτσας. Αυτός ο τελευταίος θεωρούμε πως ενδιαφέρει περισσότερο την περιοχή μας. Κι αυτό γιατί μετά από κάποια στιγμή, για ανεξήγητους λόγους, έκανε μικρή λοξοδρομηση. Αντί να πάει προς Γιτάνη πήγε προς τα υψώματα Σμέρτου και προς την περιοχή που είναι σήμερα η πόλη των Φιλιατών. Σαφώς και η νέα διαδρομή είναι κοντινότερη, από την προηγούμενη κι ακόμη πρέπει να προσμετρήσουμε ότι πλέον δεν υπάρχει η Γιτάνη, που θα εξυπηρετούσε τις ανάγκες ενός ταξιδιώτη- ενός Καραβανιού. Να λοιπόν ένας ακόμη σημαντικός λόγος, αυτής της μικρής μα σημαντικής αλλαγής πορείας του μεγάλου δρόμου. Στην νεότερη ιστορία, λεπτομερείς μαρτυρίες για την αναβάθμιση του σημαντικού αυτού δρόμου, που ενώνει το λιμάνι της Σαγιάδας με την Λάρισα, έχομε από το

1716 και αφορά τις προετοιμασίες των Τούρκων για την εκστρατεία κατάληψης της Κέρκυρας.

Οι ανάγκες διέλευσης του τεράστιου εκστρατευτικού σώματος και οι ανάγκες στρατοπέδευσης του, πιθανών να ορίζουν την αρχή ανάπτυξης της πόλης. Τα πολλά και τεράστια πηγάδια που είχε μαρτυρούν ότι εξυπηρετούσε κάποιες στιγμές πολύ κόσμο. Επίσης η αναγκαιότητα ύπαρξης επαγγελματιών που ακολουθούσαν το στράτευμα και όλες οι ανάγκες της εκστρατείας είναι αναμφίβολα τεκμήρια να ορίζουν την αρχή γέννησης της πόλης. Στην αρχή, των χιλιάδων στρατιωτών και των εκατοντάδων επισιτιστών, τεχνητών κλπ βοηθητικού προσωπικού που τους ακολουθούσε. Μετέπειτα, των ταξιδιωτών και των караβανιών που ακολουθούσαν πλέον τον νέο δρόμο και οι οποίες ανάγκες και καταστάσεις οδήγησαν κι άλλες ομάδες, επαγγελματιών, εμπόρων, κεφαλαιούχων γενικά, να μετακινηθούν για να στελεχώσουν την νέα πόλη. Ανάγκες για Χάνια, Πεταλωτήρια, Σαμαράδικα, Ραφτάδικα, Τσαρουχάδικα. Αυτές οι προοπτικές ανάπτυξης οδήγησαν πληθυσμό από την ενδοχώρα κι ακόμη μακρύτερα, όπως από τα βλαχοχώρια Καλαρύτες, Συρράκο(υπάρχουν απόγονοί τους) κλπ να εγκατασταθούν στο Φιλιάτι και να δημιουργήσουν τις υποδομές μιάς αγοράς ικανής να εξυπηρετήσει και να κερδίσει, χτίζοντας χάνια, ανοίγοντας καταστήματα κι εργαστήρια και γενικά ότι είχε ανάγκη μια πόλη αγορά-σταθμός. Πιθανολογούμε λοιπόν ότι η πόλη προϋπήρχε, σαν μικρός αγροτικός- κτηνοτροφικός οικισμός, από την αρχαιότητα- λόγο των εκτεταμένων λιβαδιών του- και υπήρξαν κάποιοι λόγοι που αναβάθμισαν την παρουσία της, κάποια ιστορική περίοδο. Αυτή η περίοδο προφανώς έχει να κάνει με την αναβάθμιση του δρόμου, που προαναφέραμε, και δεν μπορεί να αρνηθεί κανείς ότι είναι και ο πρώτος λόγος που την ανέδειξε και αναβάθμισε.

Έκτεταμένη περιγραφή του δρόμου μας κάνει ο Πουκεβίλ, στις αρχές του 1800. Ο δρόμος περνούσε μέσα από Φιλιάτες και συνέχιζε προς Τζούμα (Δάφνη), Σκάλα Κεραμίτσας κλπ.

Ο δεύτερος λόγος ύπαρξης και ανάπτυξης της πόλης αφορά τις αναγκαιότητες διοικητικού κέντρου, για τη διοίκηση μιας εκτεταμένης περιοχής του Τουρκικού κράτους. Κι αυτό είναι αναμφίβολο, πως δηλαδή η τουρκική διοίκηση φρόντισε να στερήσει την λειτουργία της νέας πόλης μεταφέροντας εδώ κάποιες αρχές της. Τα μέχρι τότε κέντρα ήταν πολύ μακριά- το Δέλβινο- το Μαζαράκι και το Μαργαρίτι, που φαίνετε ότι έπαιζαν αυτόν τον ρόλο. Επίσης είναι σαφές ότι οι Τούρκικες διοικητικές αρχές φρόντισαν από την κατάληψη της περιοχής και εντεύθεν να εξισλαμίσουν κάποιους παλιούς ντόπιους φεουδάρχες ιδιοκτήτες της γης και να τους στέψουν Τιμαριούχους- καλούς και πιστούς δηλ. φοροεισπράκτορες. (μεγάλοι εξισλαμισμοί που κατέγραψε η ιστορία έγιναν το 1635 και το 1735- 40 που εξισλαμίσθηκαν οι επαρχίες Δελβίνου, Φιλιατών και Μαργαριτίου

Ο τρίτος λόγος στηρίζεται σε ενδείξεις κι έχει να κάνει με την αναγκαιότητα ύπαρξης πόλης- αγοράς σε μια εκτεταμένη ενδοχώρα- αφού βρισκόμαστε στην περίοδο ανάπτυξης του εμπορίου, των επαγγελματιών καθώς και την εκμετάλλευσης προϊόντων της περιοχής από τους Ευρωπαίους, Βενετούς, Γάλους κλπ. Ο λόγος είναι εξ ίσου σημαντικός. Με την παρουσίαση των τριών παραπάνω λόγων πιστεύουμε πως ορίζουμε τη γέννηση της πόλης.

Πάντως δεν ξεφύτρωσε μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα, είναι γέννημα του 17ου και ειδικά του 18ου αιώνα. Είναι γεγονός πως η δυναμική παρουσία και η ξεχωριστή πολιτική του Αλή, έδωσε άλλη διάσταση στα Ηπειρώτικα πράγματα. Οι απειθείς τιμαριούχοι των Φιλιατών- που άλλαξαν πίστη για να κρατήσουν τα τιμάρια τους- είδαν στο πρόσωπό του τον κίνδυνο να χάσουν ότι με τόση θυσία κράτησαν, κι

άλλοτε εναντιώθηκαν, άλλοτε συμπλεύσανε. Πάντως αιτία αυτών των τριβών των ντόπιων φεουδαρχών με τον Αλή δημιούργησαν και τα πρώτα γεγονότα που αναφέρονται στην πόλη- από τον Πουκεβίλ κυρίως. Η μετά την πτώση του Αλη εποχή, είναι η περίοδο που οι τιμαριούχοι των Φιλιατών γίνονται δυνάστες των γύρω χωριών, με την καθοδήγηση των δύο ισχυρών οίκων των Ντεμάτων και των Σεϊκάτων, φθάνοντας να σφετερισθούν το ιδιοκτησιακό καθεστώς πολλών από αυτών, οδηγώντας την Επαρχία σε οδυνηρές καταστάσεις.

**Ο δήμος Φιλιατών αποτελείται από τα εξής δημοτικά διαμερίσματα
(απογραφή 2001) :**

Δημοτικά Διαμερίσματα	Πληθυσμός
Φιλιάτες	2344
Αγ. Νικόλαος	154
Αγ. Πάντες	209
Αετός	148
Αμπελώνας	222
Ανάβρυτος	20
Αχλαδιά	104
Βαβούρι	47
Βρυσέλλα	277
Γαρδίκι	56
Γιρομέρι	139
Γόλα	94
Καλλιθέα	128
Κάτω Ξέχωρο	146
Κεραμίτσα	309
Κερασοχώρι	318
Κεφαλοχώρι	103
Κοκκινιά	250
Κοκκινολιθάρι	149
Κουρεμάδι	56
Κρυονέρι	40
Κυπαρίσσο	196
Λεπτοκαρυά	304
Λιά	95
Λιστά	140
Μαλούνι	154
Μηλέα	55
Ξέχωρο	138
Παλαιοκκλήσι	92
Παλαιοχώρι	355
Παλαμπά	38
Πηγαδούλια	133
Πλαίσιο	220
Πλάτανος	35
Ραβένη	143
Ρίζο	94

Σίδερα	136
Τρικόρυφο	288
Τσαμαντάς	123
Φανερωμένη	26
Φοινίκι	142
Χαραυγή	68
Σύνολο	8288

Τα κύρια χαρακτηριστικά που ορίζουν τη φυσιογνωμία του Δήμου είναι:

- Παραμεθόριος ορεινός Δήμος με έντονος κτηνοτροφικό χαρακτήρα.
- Περιορισμένες γεωργικές καλλιέργειες πεδινής ζώνης.
- Η έκταση του νέου δήμου φτάνει τα 490430 στρέμματα.

Φυσικά χαρακτηριστικά: (Θέση – Έκταση - Ανάγλυφο)

Ο νέος δήμος εκτείνεται νότια του ορεινού όγκου της Μουργκάνας και καταλαμβάνει έκταση που εξαπλώνεται κατά κανόνα από υψόμετρο 500 μέτρα περίπου και πάνω. Συνορεύει ανατολικά με το δήμο Σαγιάδας και την Αλβανία , δυτικά με τον νομό Ιωαννίνων και το νέο δήμο Παραμυθιάς , βόρεια με την Αλβανία και το νομό Ιωαννίνων και νότια με το νέο δήμο Παραμυθιάς , Παραποτάμου και Ηγουμενίτσας. Η έκταση του νέου δήμου είναι 490430 στρέμματα. Το ανάγλυφο της περιοχής παρουσιάζει ποικιλία πτυχώσεων και εναλλαγών και προσδίδει σε όλη την περιοχή ικανοποιητική αίσθηση.

Γεωλογικά-Εδαφολογικά χαρακτηριστικά:

Εμφανίζεται μία ποικιλία γεωλογικών σχηματισμών των οποίων η δημιουργία ανάγεται σε διάφορες γεωλογικές περιόδους που ανήκουν σε 3 γεωτεκτονικές ζώνες: Την ζώνη Γαβρόβου , την Ιόνιο και τη ζώνη της Πίνδου. Έτσι λοιπόν σύμφωνα με τους γεωλογικούς χάρτες του Ελληνικού Ινστιτούτου Γεωλογίας και του Γαλλικού Ινστιτούτου Πετρελαίου απαντώνται οι πιο κάτω γεωλογικοί σχηματισμοί της Ιονίου ζώνης και περιγράφονται από τους παλαιότερους προς τους νεότερους:

1. Ασβεστόλιθοι Σινιών και Παντοκράτορα
2. Κατώτεροι σχιστόλιθοι μετά Ποσιδωνιών
3. Ασβεστόλιθοι με Paleothrix
4. Ανώτεροι σχιστόλιθοι μετά Ποσιδωνιών
5. Ασβεστόλιθοι Βίγλας
6. Ασβεστόλιθοι Άνω Σενωνίου
7. Ασβεστόλιθοι Ηωκαίνιου
8. Σχηματισμοί Αγίων Πάντων
9. Φλύσχης αδιαίρετος
10. Ανώτερος Φλύσχης
11. Κώνοι κορημάτων με πυριτιακό υλικό
12. Κώνοι από αποθέσεις χειμάρρων
13. Σύγχρονες προσχώσεις

Η ποικιλομορφία των πετρωμάτων που υπάρχουν στην περιοχή , δημιούργησε μία ποικιλία εδαφικών τύπων , σαν και υπόβαθρο εδαφογέννεσης.

Ανάλογα με τη βλάστησή τους τα εδάφη διακρίνονται σε δασικά και μη δασικά.

Ανάλογα με το χρωματισμό τους σε : ορφανά , φαιά, ερυθρά και παραλλαγές αυτών.

Ανάλογα με το βάθος σε πολύ βαθιά , βαθιά , μετρίου βάθους , αβαθή.

Όσο αφορά την κοκκομετρική σύσταση τα εδάφη είναι στα υψηλότερα αργιλλώδους – αργιλλωπηλώδους – πηλοαμμώδους υφής και στους κόνους αποθέσεων υλικών το έδαφος χαρακτηρίζεται αμμώδους αμμοπηλώδους – αμμοχαλικώδους – χαλικώδους υφής.

Φυσικοί Πόροι

- Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος
- Ποταμός Καλαμάς
- Βοσκότοποι
- Άφθονα νερά στην περιοχή της Μουργκάνας

Κλίμα

Οι κλιματικές συνθήκες αποτελούν ουσιαστικό και κυρίαρχο παράγοντα για την οικονομία και την ανάπτυξη του τόπου αν ληφθεί υπόψη ότι η εξέλιξη της χλωρίδας και της πανίδας του τόπου και όλη η ανθρώπινη δραστηριότητα απαιτούν συγκεκριμένες και οριακές τιμές των κλιματικών συνθηκών για να υπάρχουν. Με βάση τα στοιχεία αυτά το κλίμα της περιοχής κατατάσσεται στο μεταβατικό , μεταξύ του μεσογειακού και του υγρού μεσευρωπαϊκού κλίματος και πλησιάζει το δεύτερο.

Χλωρίδα - Πανίδα

Η χλωρίδα της περιοχής εμφανίζεται αντίστοιχα και ανάλογα με τις κλιματεδαφικές συνθήκες. Έτσι έχουμε τις παρακάτω φυτοκοινωνικές διαπλάσεις:

- Ψευδαλφική χορτολιβαδική διάπλαση που καταλαμβάνει τις εκτάσεις που βρίσκονται στα μεγαλύτερα υψόμετρα υπεράνω των δασών και είναι γυμνές χορτολιβαδικές εκτάσεις στην περιοχή της Μουργκάνας και οι οποίες έχουν πλούσια γενικά χορτολιβαδική βλάστηση και αξιοποιούνται σαν βοσκότοποι. Επικρατούν τα ψυχρόβια είδη της οικογένειας των αγρωστωδών.

- Φυτοκοινωνική διάπλαση των φυλλοβολούντων το χειμώνα πλατυφύλλων και αντιπροσωπεύεται από την : Φυτοκοινωνική ένωση των φυλλοβόλων Δρυών , φυτοκοινωνική ένωση φ. Πλατυφύλλων (κουμαριά , πουρνάρι , φράξος κ.α)

- Παραποτάμια διάπλαση (σχίνος , κουτσουπιά , δάφνη , μυρτιά, κρανία κ.α). Σε ότι αφορά την πανίδα της περιοχής αυτή σχετίζεται άρρηκτα με τη χλωρίδα και συνίσταται από μια σειρά ζώων μικρών και μεγάλων. Από τα γνωστά ζώα κάνουν την εμφάνισή τους ο λύκος , το αγριογούρουνο , ο λαγός , το ζαρκάδι , η αλεπού , το κουνάβι , ο ακανθόχοιρος , ποντικοί , φίδια , η πέρδικα , ο τσαλαπετεινός , φάσες , τριγώνια , γεράκια , αετοί , όρνια κ.α.

Αξιολόγηση φυσικού τοπίου :

Το φυσικό περιβάλλον παρουσιάζει ποικιλία με δράση , μερικώς δασοσκεπής εκτάσεις , δασικές περιοχές , παραποτάμια βλάστηση , τρεχούμενα νερά , άγονες εκτάσεις και άλλα. Όλα αυτά προσδίδουν ένα ιδιαίτερο φυσικό κάλλος. Η φυσική ομορφιά των περιοχών αυτών σε συνδυασμό με την αξιοποίησή τους κάτω από τον έλεγχο και την και την προστασία και με την συμβολή άλλων παραγόντων θα δώσουν την δυνατότητα να γίνουν εστίες ντόπιου και ξένου τουρισμού.

Δημογραφικά χαρακτηριστικά

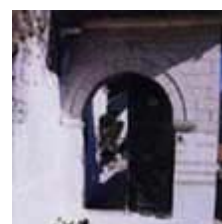
Ο πληθυσμός του νέου δήμου ανέρχεται στους 8288 (απογραφή 1991). Σε περίοδο αιχμής , κυρίως το καλοκαίρι , ο πληθυσμός περίπου διπλασιάζεται φτάνοντας τους 17.350 κατοίκους. Οι δημογραφικές εξελίξεις συνδέονται στενά με τις οικονομικές συνθήκες της ευρύτερης περιοχής , η δυσμενής τροπή των οποίων έχει σαν αποτέλεσμα τη μετανάστευση και μείωση του πληθυσμού , φαινόμενο έντονο σε όλη την έκταση του νέου δήμου.

Τοπική Οικονομία

Ο δήμος Φιλιατών είναι μια κατ' εξοχήν ορεινή περιοχή με αρκετά χαμηλή συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα και με αυξανόμενη σημασία του τριτογενούς.

Κύρια απασχόληση των κατοίκων είναι η κτηνοτροφία ενώ η τοπική γεωργία είναι προσανατολισμένη στις καλλιέργειες καλαμποκιού , μηδικής και ελιάς. Ο τομέας της μεταποίησης είναι ελάχιστα ανεπτυγμένος. Παράδοση υπήρχε παλαιότερα στη Βιοτεχνία ενώ σήμερα υπάρχει μόνο στο πλαίσιο Βιοτεχνία με χαλιά από γίδινο μαλλί. Λειτουργεί επίσης τυροκομική μονάδα. Σημαντικός παράγοντας που συντέλεσε στη μείωση της απασχόλησης του εργατικού δυναμικού είναι το κλείσιμο Βιομηχανικής μονάδας (Κλωστοϋφαντήριο) που λειτουργούσε στους Φιλιάτες και απασχολούσε 400 άτομα. Το μεγαλύτερο ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού απασχολείται στον Τριτογενή τομέα (υπηρεσίες , εμπόριο). Σημαντικό ρόλο στην τοπική οικονομία κατέχει το Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο Φιλιατών καθώς και η παράλληλη με αυτό λειτουργία τμήματος Νοσηλευτικής Σχολής (Διετούς Φοίτησης).

Δήμος Φιλιατών

Εκδηλώσεις στα Δημοτικά Διαμερίσματα

Κατά τους καλοκαιρινούς μήνες σε πολλά δημοτικά διαμερίσματα του δήμου γίνονται παραδοσιακά πανηγύρια και εκδηλώσεις.

ΤΟΠΟΣ	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΓΕΓΟΝΟΣ
Αγ. Πάντες	15 Αυγούστου	Πανηγύρι Κοιμ. Θεοτόκου
Αμπελώνας	15 Αυγούστου	Πανηγύρι Κοιμ. Θεοτόκου
Αναβρυτός	30 Ιουνίου	Πανηγύρι Αγ. Αποστόλων
Αγλαδέα	15 Αυγούστου	Πανηγύρι Κοιμ. Θεοτόκου
Βαβούρι	2 Μαΐου 17 Ιουλίου 15 Αυγούστου	Πανηγύρι Αγ. Αθανασίου Πανηγύρι Αγ. Μαρίνας Πανηγύρι Κοιμ. Θεοτόκου
Βρυσσέλα	30 Ιουνίου 17 Ιουλίου	Πανηγύρι Αγ. Αποστόλων Πανηγύρι Αγ. Μαρίνας
Γαρδίκι	24 Αυγούστου	Πανηγύρι Κοσμά του Αιτωλού
Γηρομέρι	Κυριακή του Πάσχα	Εορτασμοί Πάσχα
Γολά	6 Αυγούστου	Πανηγύρι Μεταμόρφωσης του Σωτήρος
Κάτω Ξέχωρο	11 Ιουλίου 15 Αυγούστου 8 Σεπτεμβρίου	Πανηγύρι Αγ. Ευφημίας Πανηγύρι Κοιμ. Θεοτόκου Πανηγύρι Γένεσης της Θεοτόκου
Κεραμίτσα	2 Μαΐου	Πανηγύρι Αγ. Αθανασίου
Κερασοχώρι	26 Ιουλίου 24 Αυγούστου	Πανηγύρι Αγ. Παρασκευής Πανηγύρι Κοσμά του Αιτωλού
Κεφαλοχώρι	24 Ιουνίου	Πανηγύρι Αγ. Ιωάννη
Κοκκινιά	2 Μαΐου 15 Αυγούστου	Πανηγύρι Αγ. Αθανασίου Πανηγύρι Κοιμ. Θεοτόκου
Κοκκινολιθάρι	11 Ιουλίου 15 Αυγούστου	Πανηγύρι Αγ. Ευφημίας Πανηγύρι Κοιμ. Θεοτόκου
Κουρεμάδι	8 Μαΐου 27 Ιουλίου	Πανηγύρι Αγ. Ιωάννη του Θεολόγου Πανηγύρι Αγ. Παντελεήμονα
Κρουνέρι	15 Αυγούστου	Πανηγύρι Κοιμ. Θεοτόκου
Κυπάρισσος	24 Ιουνίου 24 Αυγούστου	Πανηγύρι Αγ. Ιωάννη Πανηγύρι Κοσμά του Αιτωλού
Λεπτοκαρυά	15 Αυγούστου	Πανηγύρι Κοιμ. Θεοτόκου
Λιά	20 Ιουλίου 15 Αυγούστου	Πανηγύρι Προφήτη Ηλία Πανηγύρι Κοιμ. Θεοτόκου
Λίστα (Κεφαλόβρυσο)	30 Ιουνίου 20 Ιουλίου 15 Αυγούστου	Πανηγύρι Αγ. Αποστόλων Πανηγύρι Προφήτη Ηλία Πανηγύρι Κοιμ. Θεοτόκου
Μαλούνι	20 Ιουλίου	Πανηγύρι Προφήτη Ηλία
Μηλιά	17 Ιουλίου	Πανηγύρι Αγ. Μαρίνας

Μονή Γηρομερίου	15 Αυγούστου	Πανηγύρι Κοιμ. Θεοτόκου
Ξέχωρο	21 Μαΐου 27 Ιουλίου	Πανηγύρι Αγ. Κων/νου και Ελένης Πανηγύρι Αγ.Παντελεήμονα
Παλαιοχώρι	27 Ιουλίου	Πανηγύρι Αγ.Παντελεήμονα
Πηγαδούλια	15 Αυγούστου	Πανηγύρι Κοιμ. Θεοτόκου
Πλαίσιο	20 Ιουλίου 15 Αυγούστου	Πανηγύρι Προφήτη Ηλία Πανηγύρι Κοιμ. Θεοτόκου
Πλάτανος	17 Ιουλίου	Πανηγύρι Αγ. Μαρίνας
Ραβενή	15 Αυγούστου	Πανηγύρι Κοιμ. Θεοτόκου
Φιλιάτες	Αγ. Τριάδος 1 – 10 Αυγούστου	Πανηγύρι Διεθνές Φεστιβάλ Πολυφωνικού Τραγουδιού

Αγναντεύοντας το Φιλιάτι από το Φαρμακοβούνι.

Η εκκλησία και το σχολείο, χωριό Πλαίσιο, Θεσπρωτία

Ο ποταμός Καλαμάς

Κοκκινολιθάρι

Άποψη αρχαίας Τιτάνης

Μονή Γηρομερίου

Λαογραφικό Μουσείο
Τσαμαντά

Μονή Αγ. Γεωργίου,
Καμίτσανη

Παλιό πυργόσπιτο
στο Φοινίκι

Απο τα αξιοθέατα
της περιοχής

Τα αξιοθέατα του Δήμου :

Τιτάνη (ή Γιτάνη)

Βρίσκεται στην πλαγιά του βουνού Βρυσέλλα , στο μέσο της διαδρομής Ηγουμενίτσας – Σαγιάδας , κοντά στο φράγμα του Καλαμά , στο σημείο που ενώνεται ο ποταμός Καλαμιώτικος με τον Καλαμά. Πρόκειται για τον μεγαλύτερο οικισμό από τους 45 της Θεσπρωτίας , πρωτεύουσα του «Κοινού των Θεσπρωτών» και μεγάλο πολιτιστικό κέντρο των Θεσπρωτών μετά το 330 π.Χ. Η περίμετρος του τείχους , 2.400 , μέτρα περικλείει οικισμό 28 εκταρίων. Τον 4^ο π.Χ. αιώνα γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη και υπήρξε το κέντρο επικρατείας του Βασιλιά Πύρου.

Στα ερείπια διακρίνονται : δημόσια κτίρια , στοές , σίτια , εξέδρες , υπολείμματα βιβλιοθήκης και λουτρών και τμήμα του λίθινου κοίλου του χωρητικότητας 5.000 – 6.000 θεατών. Έξω από το τείχος αποκαλύφθηκε λεηλατημένο νεκροταφείο και 2 χλμ. άλλο ένα. Πρόκειται για την Τίτανα που αναφέρει ο Πολύβιος (βρέθηκε σχετικό ψήφισμα). Η πόλη καταστράφηκε αποτελειωτικά το 167 π.Χ.

Μονή Γηρομερίου

Η μονή βρίσκεται σε απόσταση 8 χλμ. από τους Φιλιάτες , κοντά στο χωριό Γηρομέρι . Είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Οι χώροι της είναι επιβλητικοί , με κελιά , ξενώνες κ.λ.π. Ιδρύθηκε κατά την περίοδο του Δεσποτάτου της Ηπείρου , από τον Κωνσταντίνο Νείλο που ήταν μέλος Βυζαντινής οικογένειας. Το καθολικό της μονής είναι ένας μικρός ναός , τοιχογραφημένος ολόκληρος (1679) και έχει ξυλόγλυπτο ταμπλό κατασκευασμένο το 1824 και επιχρυσωμένο το 1829 , άριστης τέχνης. Ο παλιός ναός ανακαινίσθηκε το 1568. Η μονή υπήρξε εθνικό κέντρο στην περίοδο της Τουρκοκρατίας καθώς εκεί λειτούργησε Ιερατική Σχολή και Σχολείο που σώζεται μέχρι σήμερα. Στη Μονή σώζονται πολύτιμα κειμήλια , όπως μεγάλος αριθμός εικόνων , χειρόγραφα , αργυρά εκκλησιαστικά σκεύη , έργα μικροτεχνίας κ.α.

Λαογραφικό μουσείο Τσαμαντά

Ο λαογράφος και συλλέκτης Κων/νος Σ. Ζούλας αφιέρωσε την πλούσια λαογραφική συλλογή του στην ιδιαίτερη του πόλη τον Τσαμαντά. Μόχθος μιας ολόκληρης ζωής βρήκε στέγη το 1983 στο πρώην δημοτικό σχολείο του χωριού , όπου παρουσιάζεται στον επισκέπτη ο πλούτος του λαού μας.

Λαογραφικό μουσείο Φοινικίου

Στο Φοινίκι , που έχει χαρακτηριστεί «παραδοσιακός οικισμός» , η κοινότητα παραχώρησε το 1922στο Λαογραφικό μουσείο Φοινικίου το κτίριο του «Αμελικού» για να στεγαστεί το μουσείο. Το «Αμελικό» ήταν ο ξενώνας όπου φιλοξενούνταν ταξιδιώτες. Το μουσείο αναγνωρίστηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού κα χρηματοδοτήθηκε. Εκτός από τα εκθέματα που βρίσκονται σήμερα στις αίθουσες του μουσείου , στόχος του ιδρύματος είναι να ολοκληρωθεί το μουσείο συμπεριλαμβανομένου και το παλαιό ελαιοτριβείο της κοινότητας , ίσως και το πυργόσπιτο (κατοικία του Σπύρου του Καραμπίνια).

ΒΑΣΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Φυσικό Περιβάλλον

Σημαντικό πρόβλημα αποτελεί η ρύπανση του Καλαμά που δέχεται απορρίματα , στερεά απόβλητα , επεμβάσεις για λήψη αδρανών υλικών κ.λ.π. Αποτελεί επίσης και το φυσικό αποδέκτη της λίμνης των Ιωαννίνων. Ανάγκη προστασίας των δασών της περιοχής του νέου δήμου από πυρκαγιές και την εντατική βόσκηση

Οικονομία – πληθυσμιακή διάρθρωση.

Ανεργία : το σημαντικότερο εμπόδιο στην ανάπτυξη του δήμου Φιλιατών αποτελεί η γήρανση και συρρίκνωση του πληθυσμού με αποτέλεσμα ο δήμος να παρουσιάζει σημάδια εγκατάλειψης , η διασπορά του σε πολλές κοινότητες , η ανεργία που επιδεινώθηκε με το κλείσιμο του εργοστασίου των Φιλιατών το περιορισμένο εύρος των δραστηριοτήτων στον δευτερογενή τομέα. Κατά συνέπεια οι περισσότεροι κοινωνικοοικονομικοί δείκτες υστερούν σε σχέση με τα αντίστοιχα επίπεδα της χώρας.

Περιορισμός των καλλιεργήσιμων εκτάσεων και του εκτεταμένου ορεινού όγκου της περιοχής με αποτέλεσμα τη μετανάστευση (εσωτερική – εξωτερική) του οικονομικά ενεργού πληθυσμού σε μεγαλύτερα αστικά κέντρα. Με βάση τα παραπάνω προκύπτει ότι το μεγαλύτερο μέρος του μόνιμου πληθυσμού να απαρτίζεται από άτομα τρίτης ηλικίας.

Συρρίκνωση πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα. Στον τριτογενή τομέα προκύπτει ανάγκη τόνωσης του εμπορίου και των υπηρεσιών. Όσον αφορά τον τουρισμό υπάρχει σημαντική έλλειψη στις υποδομές. Δεν έχει δημιουργηθεί ούτε είναι ικανή η σημερινή κατάσταση να φιλοξενήσει επισκέπτες και να προσφέρει τις ανάλογες υπηρεσίες.

Κοινωνική οργάνωση και υποδομές

Υδροδότηση : τη θερινή περίοδο παρατηρείται σε ορισμένα δημοτικά διαμερίσματα λειψυδρία καθώς αυξάνονται οι ανάγκες σε νερό. Επίσης απαραίτητη είναι η χλωρίωση του νερού στις κεντρικές δεξαμενές με χλωριοτήρα , ώστε να είναι απαλλαγμένο από μικροοργανισμούς και ιδιαίτερα στις κοινότητες με χαμηλό υψόμετρο. Αναγκαία είναι η προσπάθεια ανεύρεσης νέων υδάτινων πηγών ώστε να λυθεί το πρόβλημα της υδροδότησης του νεοσύστατου δήμου.

Το Δημαρχείο Φιλιατών

Εικόνες από την Ορεινή Θεσπρωτία

ΕΝΟΤΗΤΑ 2^η

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΣΤΙΣ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ :

Το πρόβλημα των συγκοινωνιών είναι πρωταρχικό για τον τουρισμό. Εάν δεν υπάρχει η δυνατότητα σίγουρης και τακτικής μετακίνησης η τουριστική ανάπτυξη είναι σχεδόν αδύνατη. Στη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα η τεχνολογική και η οικονομική επανάσταση (δυνατότητα πραγματοποίησης ταξιδιών από όλο και μεγαλύτερο αριθμό ατόμων) ενίσχυσε πάρα πολύ το μαζικό τουρισμό χάρη στο αυτοκίνητο , το τρένο το πλοίο και το αεροπλάνο. Δημιουργήθηκαν εταιρείες μεταφορών που θέτουν τη μεγάλη μεταφορική τους ικανότητα στην υπηρεσία των τουριστών. Στο επίπεδο του διεθνούς τουρισμού μπορούμε να υπολογίσουμε τα έσοδα που προέρχονται από τη μεταφορά τουριστών σε τρία ως τέσσερα δισεκατομμύρια δολάρια (η μερίδα του λέοντος αφορά σε μεγάλες μεταφορικές εταιρείες της Δύσης όπως η Air France η T.W.A. ,η British Airways ,η Lufthansa , κ.α.). Ο τουρισμός συμβάλλει μέσω των άμεσων ή των έμμεσων επιπτώσεών του στην απασχόληση και τη χρηματοοικονομική ισορροπία των μεταφορών.

Εάν εξαιρέσουμε τις θαλάσσιες και τις εναέριες μεταφορές , που εξαρτώνται από το δίκαιο της διεθνούς ναυσιπλοΐας και αεροπλοΐας (στο πλαίσιο της Διεθνούς Ένωσης Εναέριων Μεταφορών και της Διεθνούς Οργάνωσης Πολιτικής Αεροπορίας που ιδρύθηκαν το 1945) , για κάθε μορφή τουριστικής ανάπτυξης είναι αναγκαία μία ολοκληρωμένη πολιτική έργων μέσων επικοινωνίας. Οι δρόμοι , οι αυτοκινητόδρομοι , οι σήραγγες (οδικές , σιδηροδρομικές) , οι χώροι στάθμευσης και οι μηχανικοί αναβατήρες (χειμερινά αθλήματα) πολλαπλασιάζονται όσο αυξάνονται οι ανάγκες , ιδίως στους τουριστικούς χώρους με υψηλό χωρικό δείκτη τουριστικής κίνησης.

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΦΙΛΙΑΤΩΝ

Υποδομές μεταφορών – οδικό δίκτυο

Το οδικό δίκτυο του νέου δήμου βρίσκεται σε καλή κατάσταση. Η σύνδεση των δημοτικών διαμερισμάτων με την έδρα καθώς και η σύνδεση των δημοτικών διαμερισμάτων μεταξύ τους είναι ικανοποιητική. Το οδικό δίκτυο διακρίνεται 50 χλμ. εθνική , σε 132 χλμ. επαρχιακή και 92,2 χλμ. κοινοτική.

Το συνολικό μήκος ασφαλτοστρωμένου κυρίου οδικού δικτύου του Ο.Τ.Α. είναι 266,2 χλμ. Από αυτά χρειάζονται επισκευή τα 10 χλμ. στην επαρχιακή οδό και τα 20 χλμ. στην κοινοτική οδό. Το έργο της επισκευής αποσκοπεί στην ασφαλέστερη και ταχύτερη επικοινωνία των κατοίκων της περιοχής με την έδρα του νέου δήμου τέλος υπάρχουν αγροτικοί δρόμοι συνολικού μήκους 537,4 χλμ. καθώς και δασικοί δρόμοι συνολικού μήκους 148 χλμ.

Συνεπώς προκειμένου να επιτευχθεί η ολοένα περισσότερη προσέλκυση τουριστών θα πρέπει να υπάρχει ένα πλήρως τελειοποιημένο οδικό και όχι μόνο δίκτυο που θα συνδέει το δήμο Φιλιατών με τους γύρω δήμους επενδύοντας στις ήδη υπάρχουσες υποδομές όπως για παράδειγμα στα ΚΤΕΛ Θεσπρωτίας και τη δημιουργία νέου οδικού δικτύου που θα συνδέει απ' ευθείας το νέο δήμο με το δήμο Ηγουμενίτσας.

Πίνακας χιλιομετρικών αποστάσεων από τους Φιλιάτες :

	ΧΡΟΝΟ- ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΣΕ ΛΕΠΤΑ	ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΣΕ ΧΛΜ.	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ
1. Δήμος Φιλιατών	00	-	-
2. Αγίου Νικολάου	15	15	ΚΑΛΗ
3. Αγίων Πάντων	20	19	ΚΑΛΗ
4. Αετού	15	14	ΚΑΛΗ
5. Αμπελώνος	25	25	ΚΑΛΗ
6. Αναβρυτού	35	25	ΚΑΛΗ
7. Αχλαδέας	30	19	ΚΑΛΗ
8. Βαρβουρίου	40	40	ΜΕΤΡΙΑ
9. Βρυσσέλλας	10	07	ΚΑΛΗ
10. Γαρδικίου (Αγ. Γεωργίου)	40	36	ΜΕΤΡΙΑ
11. Γηρομερίου	10	07	ΚΑΛΗ
12. Γολάζ	30	27	ΚΑΛΗ
13. Καλλιθέας	55	45	ΜΕΤΡΙΑ
14. Κάτω Ξεχώρου	20	18	ΜΕΤΡΙΑ
15. Κεραμίτσας	30	21	ΜΕΤΡΙΑ
16. Κερασοχωρίου	15	16	ΚΑΛΗ
17. Κεφολοχωρίου	45	35	ΚΑΛΗ
18. Κοκκινιάς	30	32	ΚΑΛΗ
19. Κοκκινολιθαρίου	25	16	ΜΕΤΡΙΑ
20. Κουρεμαδίου	50	41	ΜΕΤΡΙΑ
21. Κρουνερίου	25	26	ΚΑΛΗ
22. Κυπαρίσσου	20	21	ΚΑΛΗ
23. Λεπτοκαρυάς	50	39	ΚΑΛΗ
24. Λιάς	45	42	ΚΑΛΗ
25. Λίστας	35	36	ΚΑΛΗ
26. Μαλουνίου	40	28	ΜΕΤΡΙΑ
27. Μηλέας	40	39	ΚΑΛΗ
28. Ξεχώρου	25	17	ΚΑΛΗ
29. Παλαιοκκλησίου	30	29	ΚΑΛΗ
30. Παλαιοχωρίου	25	23	ΚΑΛΗ
31. Παλαμπά	20	20	ΚΑΛΗ
32. Πλαισίου	15	12	ΚΑΛΗ
33. Πλατάνου	20	21	ΚΑΛΗ
34. Ραβενής	40	29	ΜΕΤΡΙΑ
35. Ριζού	20	17	ΚΑΛΗ
36. Σίδερης	15	09	ΜΕΤΡΙΑ
37. Τρικορύφου	05	04	ΚΑΛΗ
38. Τσαμαντά	35	35	ΚΑΛΗ
39. Φανερωμένης	10	05	ΜΕΤΡΙΑ
40. Φοινικίου	10	05	ΚΑΛΗ

41. Χαραυγής	40	31	ΜΕΤΡΙΑ
42. Πηγαδουλίων	20	18	ΚΑΛΗ

Εγνατία Οδός

Η Ηγουμενίτσα

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΕΡΓΑ ΣΤΗ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑ

Την πλήρη άρση της απομόνωσης στην οποία βρισκόταν μέχρι πριν λίγα χρόνια η Θεσπρωτία προωθεί η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση , μέσα από μια σειρά έργων που αποσκοπούν να την αναδείξουν σε διεθνή κόμβο μεταφορών και πόλο ανάπτυξης. Στην κατεύθυνση αυτή , τα κονδύλια του Δ΄ ΚΠΣ θα πρέπει να αξιοποιηθούν κυρίως για τα έργα της σιδηροδρομικής σύνδεσης του λιμανιού Ηγουμενίτσας με Καλαμπάκα και Ρίο , της σύνδεσης του τελωνείου Μαυροματίου με το λιμάνι της Ηγουμενίτσας , για την υλοποίηση μιας νέας άποψης για ένα διεθνές αεροδρόμιο στην Ήπειρο και για την σύνδεση του δυτικού οδικού άξονα με το αεροδρόμιο του Ακτίου , την Πρέβεζα και την Ηγουμενίτσα. Επί του παρόντος , εξάλλου , η Ν. Αυτοδιοίκηση Θεσπρωτίας έχει σε εξέλιξη για την διετία ένα «μπαράζ» από έργα για την δημιουργία νέας αναπτυξιακής προοπτικής για την περιοχή :

- Βελτίωση οδικού άξονα Πλαταριά – Σύβοτα – Πέρδικα (έχει δημοπρατηθεί), αρχικού προϋπολογισμού 3.626.619 ευρώ.
- Βελτίωση οδικού άξονα Καρτέρι – Πέρδικα , στο οποίο ο ανάδοχος έχει ήδη αρχίσει τις εργασίες , αρχικού προϋπολογισμού 1.415.844 ευρώ.
- Κατασκευή Β΄ Λυκείου Ηγουμενίτσας , όπου αναμένεται να τελειώσουν οι γραφειοκρατικές διαδικασίες για να αρχίσει ο ανάδοχος τις εργασίες , αρχικού προϋπολογισμού 5.000.000 ευρώ.
- Κατασκευή σχολικού κέντρου Παραμυθιάς. Αναμένεται απόφαση ένταξης , προϋπολογισμού 2.700.000 ευρώ.
- Βελτίωση οδικού άξονα Μορφάτι – Καρβουνάρι όπου αναμένεται απόφαση ένταξης , προϋπολογισμού 2.293.168 ευρώ.
- Ο δρόμος Λωρίδας Σαγιάδας προϋπολογισμού 4.000.000 ευρώ.
- Η 2^η και 3^η φάση του λιμένα Ηγουμενίτσας και η δημιουργία μαρίνων.
- Οι αναδασμοί αρδευτικού έργου Παραμυθιάς , προϋπολογισμού 337.392 ευρώ , αρδευτικού έργου Ρίζιανης – Κορύτιανης προϋπολογισμού 110.043 ευρώ , καθώς και οι βασικές ισοπεδώσεις και τα συμπληρωματικά έργα του κάμπου Παραμυθιάς (γ΄ φάση) , προϋπολογισμού 1.193.156. ευρώ

Ιδιαίτερη έμφαση δίνει επίσης η Ν.Α. Θεσπρωτίας και στο πλαίσιο αυτό προγραμματίζει μία σειρά έργων για την στήριξη των επιχειρήσεων , του λιμανιού όπως :

- Η δημιουργία του Βιοτεχνικού Πάρκου Θεσπρωτίας (ήδη πωλούνται οικόπεδα).
- Η δημιουργία του Εμπορευματικού Κέντρου στην Θεσπρωτία στις παρυφές της Εγνατίας Οδού.
- Η εκμετάλλευση του νέου αναπτυξιακού νόμου που εντάσσει τον Νομό στις προνομιούχες περιοχές κ.λ.π.

Επίσης για την προσέλκυση νέων επενδυτών υπάρχει και δραστηριοποιείται η Αναπτυξιακή Εταιρεία Θεσπρωτίας (ΑΝΕΘ) που βοηθά στην πραγματοποίηση πολλών προγραμμάτων όπως το ΟΠΑΑΧ , LIFE , ΕΤΕΡΠΣ , κ.λ.π. που μπορούν να κάνουν χρήση και ήδη κάνουν πολλοί επενδυτές , καθώς και το κέντρο Υποδοχής Επενδυτών το οποίο βοηθά για την καλύτερη εξυπηρέτηση των επενδυτών και την αποφυγή των γραφειοκρατικών διαδικασιών.

ΑΞΟΝΑΣ 4 Π.Ε.Π ΗΠΕΙΡΟΥ ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

Ο άξονας 4 έχει τους εξής στόχους :

- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής γεωργίας και κτηνοτροφίας.
- Βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου – Συγκράτηση του πληθυσμού.
- Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και παραγωγική ανασυγκρότηση του πρωτογενή τομέα, με την δημιουργία των απαραίτητων υποστηρικτικών υποδομών και τον εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.
- Προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων της υπαίθρου.
- Ορθολογική διαχείριση των υδατικών πόρων.
- Ορθολογική διαχείριση και αξιοποίηση του δασικού πλούτου.
- Ανάδειξη και προώθηση των γεωργικών προϊόντων ποιότητας – Τόνωση της εξαγωγικής δραστηριότητας.
- Ορθολογική διαχείριση βοσκοτόπων.
- Ανάπτυξη της αλιείας – Δημιουργία των απαραίτητων υποστηρικτικών υποδομών.
- Αναβάθμιση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος της υπαίθρου, με έργα μεταφορών, ύδρευσης, ανάπλασης και χωροταξικού σχεδιασμού.
- Αναβάθμιση των κοινωνικών υποδομών της υπαίθρου στους τομείς της Εκπαίδευσης και της Υγείας – Πρόνοιας.
- Ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος, με την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών απασχόλησης.
- Αναβάθμιση των προσόντων και των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού.

Μέσω του άξονα αυτού υλοποιείται η νέα στρατηγική για την αγροτική ανάπτυξη, που χαρακτηρίζεται από τον συνδυασμό τομεακών και χωρικών προτεραιοτήτων και από μια ολοκληρωμένη προσέγγιση με στόχο την συνολική και βιώσιμη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών, γενικότερα την ανασυγκρότηση της υπαίθρου, στόχος ο οποίος συνδέεται με την άμεση προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της χώρας για την διατήρηση της βιωσιμότητας της υπαίθρου.

Η πολιτική αυτή υλοποιείται μέσα από την εφαρμογή Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων σε επιλεγμένες ορεινές και μειονεκτικές, με βάση συγκεκριμένα κριτήρια, περιοχές-ζώνες του αγροτικού χώρου, που χαρακτηρίζονται έντονα από το στοιχείο της απομόνωσης και της μειονεκτικότητας αλλά και του αναξιοποίητου δυναμισμού. Στοχεύει δε στην παραγωγική ανασυγκρότηση των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών με την ενδυνάμωση της επιχειρηματικότητας και της ανταγωνιστικότητας, την υποστήριξη της ανάπτυξης εναλλακτικών οικονομικών δραστηριοτήτων, την ενίσχυση της απασχόλησης και του βιοτικού επιπέδου, την βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.

Στο πλαίσιο των Μέτρων του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Ηπείρου οι πόροι που θα διατεθούν για τις ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ανάπτυξης περιοχών της υπαίθρου ανέρχονται σε δημόσια δαπάνη συνολικού ύψους 45.619 χιλ. ευρώ. Καλύπτουν τμήμα της δημόσιας δαπάνης των Μέτρων 4.1 (5.666 χιλ. ευρώ) – 4.2 (5.000 χιλ. ευρώ) – 4.3 (4.200 χιλ. ευρώ) – 4.4 (2.408 χιλ. ευρώ) – 4.5 (1.983 χιλ. ευρώ) καθώς και το σύνολο της δημόσιας δαπάνης των Μέτρων 4.6 (1.841 χιλ. ευρώ) – 4.7 (2.408 χιλ. ευρώ) – 4.8 (20.113 χιλ. ευρώ) – 4.13 (2.000 χιλ. ευρώ). Από τους πόρους αυτούς, οι μεν πόροι των Μέτρων 4.1 έως 4.7 θα διατεθούν για τις ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ανάπτυξης των περιοχών ευθύνης της Περιφέρειας Ηπείρου, οι δε πόροι του Μέτρου 4.8 και 4.13 θα διατεθούν για τις παρεμβάσεις των περιοχών ευθύνης και της Περιφέρειας και του Υπουργείου Γεωργίας.

Οι συγκεκριμένες δράσεις μέσω των οποίων θα υλοποιηθούν οι στόχοι του προγράμματος έχουν ομαδοποιηθεί σε:

Μέτρο 4.1	Διαχείριση υδατικών πόρων – έγγειες βελτιώσεις.
Μέτρο 4.2	Ανάπτυξη της δασοπονίας και αειφόρος ανάπτυξη των δασικών οικοσυστημάτων.
Μέτρο 4.3	Επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις – προβολή τοπικών προϊόντων.
Μέτρο 4.4	Προστασία του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη γεωργία, τη δασοκομία, τη διατήρηση του τοπίου και τις συνθήκες εκτροφής ζώων.
Μέτρο 4.5	Παρεμβάσεις σε επίπεδο αγροτικής γης – αναδάσμοι – έγγειες βελτιώσεις – γεωργική υποδομή.
Μέτρο 4.6	Ανακαίνιση και ανάπτυξη των οικισμών, προστασία και διατήρηση της αγροτικής κληρονομιάς.
Μέτρο 4.7	Στήριξη της επιχειρηματικότητας στις ορεινές περιοχές, καινοτομικές δράσεις.
Μέτρο 4.8	Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ανάπτυξης περιοχών στην ύπαιθρο με συγκροτημένες και συνεκτικές δράσεις.
Μέτρο 4.13	Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις μικρής κλίμακας ΕΚΤ σε τοπικές ζώνες του αγροτικού χώρου.

Το πρόγραμμα αποτελεί μια καινοτόμο προσέγγιση για την αγροτική ανάπτυξη και περιλαμβάνει μια σειρά μέτρων, τα οποία εφαρμόζονται σε επιλεγμένες ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της χώρας.

**ΛΕΟΝΑΣ 7 Ε.Π.Α.Α.-Α.Υ.
“ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ – ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΗΣ
ΥΠΑΙΘΡΟΥ”**

Οι Στρατηγικοί και Αναπτυξιακοί Στόχοι για την προγραμματική περίοδο 2000-2006, όπως αναλύονται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “Αγροτική Ανάπτυξη-Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006” είναι τρεις:

- Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργίας ενόψει των προκλήσεων ενός συνεχώς αυξανόμενου διεθνούς ανταγωνισμού.

- Η βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου για να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα και η ελκυστικότητά της και να αποκατασταθεί η κοινωνική και οικονομική της λειτουργία.
- Η διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων της υπαίθρου.

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “Αγροτική Ανάπτυξη Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006” είναι ένα μονοταμειακό πρόγραμμα που αφορά το σύνολο της Χώρας. Το συνολικό κόστος του για το διάστημα 2000-2006 είναι 3.010.155.271 ευρώ (περισσότερα από 1 τρις δραχμές) ενώ η Κοινοτική Συμμετοχή (από το ΕΓΤΠΕ-Π) είναι 1.233.418.499 ευρώ (περισσότερα από 410 δις δραχμές). Οι συγκεκριμένες δράσεις μέσω των οποίων θα υλοποιηθούν οι στόχοι του Επιχειρησιακού Προγράμματος έχουν ομαδοποιηθεί σε επτά Άξονες Προτεραιότητας.

1. Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις σε επίπεδο αγροτικής εκμετάλλευσης.
2. Παρεμβάσεις στο επίπεδο μεταποίησης, τυποποίησης και εμπορίας του πρωτογενούς γεωργικού και δασικού προϊόντος.
3. Βελτίωση της ηλικιακής σύνθεσης του αγροτικού πληθυσμού.
4. Βελτίωση των υποστηρικτικών μηχανισμών και ενημέρωσης του αγροτικού πληθυσμού με αξιοποίηση νέων τεχνολογιών.
5. Παρεμβάσεις στο γεωργικό προϊόν.
6. Ανάπτυξη και προστασία φυσικών πόρων και περιβάλλοντος.
7. Προγράμματα ανάπτυξης αγροτικού χώρου.

Ο Άξονας 7 αποτελεί μια καινοτόμο προσέγγιση για την αγροτική ανάπτυξη και περιλαμβάνει μια σειρά μέτρων, τα οποία εφαρμόζονται σε επιλεγμένες ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της χώρας.

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ

Προστασία των οικονομικά και κοινωνικά ασθενέστερων περιοχών, καθώς και εκείνων που πλήττονται από τις αναπόφευκτες διαρθρωτικές μεταβολές και την προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας στις διεθνείς εξελίξεις και προώθηση της μείωσης των ανισοτήτων στις ευκαιρίες και τις αμοιβές μεταξύ φυλών και ομάδων του πληθυσμού. Συνέχιση της προσπάθειας μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων και στήριξης της ανάπτυξης στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές της χώρας. Επανάταξη των ορεινών περιοχών και του νησιωτικού χώρου στο εθνικό παραγωγικό σύστημα έτσι, ώστε να αποφευχθεί η περιθωριοποίησή τους. Τους στόχους του άξονα 7 εξυπηρετούν 14 μέτρα των οποίων το συνολικό κόστος ανέρχεται σε 581.971.621 ευρώ. Αναλυτικότερα:

Μέτρο	Τίτλος Μέτρου	Συνολικό Κόστος (Ευρώ)
7.1	Έγχειρες βελτιώσεις	12.012.415
7.2	Δημιουργία Υπηρεσιών Διαχείρισης Εκμεταλλεύσεων	886.639
7.3	Εμπορία Γεωργικών Προϊόντων Ποιότητας	16.583.062
7.4	Βασικές υπηρεσίες για την αγροτική οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό	27.224.357
7.5	Ανακαίνιση και ανάπτυξη χωριών-Προστασία και διατήρηση της αγροτικής κληρονομιάς	55.013.154
7.6	Διαφοροποίηση των γεωργικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη γεωργία, για να παρασχεθεί η δυνατότητα δημιουργίας πολλαπλών δραστηριοτήτων και η απόκτηση εναλλακτικών εισοδημάτων	60.577.594

7.7	Διαχείριση των υδατικών πόρων της γεωργίας	18.773.278
7.8	Ανάπτυξη και βελτίωση της υποδομής που σχετίζεται με την ανάπτυξη της γεωργίας	13.141.295
7.9	Ενθάρρυνση των τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων	125.155.187
7.10	Προστασία του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη Γεωργία, τη Δασοκομία, τη διατήρηση του τοπίου, καθώς και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ζώων	23.466.598
7.11	Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων	106.059.710
7.12	Επενδύσεις για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων πρώτης μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων	62.948.714
7.13	Επενδύσεις για τη βελτίωση και τον εξορθολογισμό υλοτόμησης, μεταποίησης και εμπορίας των δασοκομικών προϊόντων	8.196.423
7.14	Παροχή βασικών υπηρεσιών για την αγροτική οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό	44.933.195
	Σύνολο Άξονα 7	581.971.621

Οι επιλεγμένες περιοχές παρέμβασης των Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων του Υπουργείου Γεωργίας είναι συνολικά 40 και αφορούν σε:

- 221 Καποδιστριακοί Δήμοι
- 810.490 κατοίκους (στοιχεία απογραφής 1991)
- 34.183,6 τ. χλμ. Συνολική Έκταση

**Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ (2000-2006) ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ-ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ
ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ 2000-2006
Άξονας Προτεραιότητας 7
ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ
ΧΩΡΟΥ**

**ΜΕΤΡΟ 7.3: ΕΜΠΟΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ**

Το Μέτρο 7.3 αποσκοπεί στην υλοποίηση μικρής κλίμακας παρεμβάσεων οι οποίες αφορούν στην παροχή κινήτρων για τη βελτίωση της ποιότητας των αγροτικών προϊόντων, την αύξηση της αξίας της γεωργικής παραγωγής και την προσαρμογή της στη ζήτηση των καταναλωτών η οποία βαθμιαία αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στην κατανάλωση προϊόντων ποιότητας.

ΜΕΤΡΟ 7.4: ΒΑΣΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ

Το Μέτρο 7.4 αποσκοπεί στην παροχή και βελτίωση βασικών υπηρεσιών προς τον αγροτικό πληθυσμό και την αγροτική οικονομία των περιοχών εφαρμογής. Οι βασικές αυτές υπηρεσίες σχετίζονται άμεσα με την ποιότητα ζωής των κατοίκων και την ανάδειξη στοιχείων της πολιτιστικής παράδοσης των περιοχών αυτών.

Οι παρεμβάσεις οι οποίες υλοποιούνται στα πλαίσια του παρόντος μέτρου καλύπτουν τις παρακάτω κατηγορίες:

1. Διοργάνωση τοπικών εκδηλώσεων που σχετίζονται με την γεωργική παραγωγή και χαρακτηριστικά τοπικά αγροτικά προϊόντα, την τοπική ιστορική παράδοση και την αγροτική πολιτιστική κληρονομιά καθώς και
2. Πιλοτικά έργα επίδειξης για τη διάδοση νέων τεχνικών παραγωγής στον γεωργικό τομέα.

ΜΕΤΡΟ 7.5: ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΧΩΡΙΩΝ-ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Το Μέτρο 7.5 αποσκοπεί στην ανάπλαση και αναβάθμιση οικισμών και ειδικότερα στην αποκατάσταση κτιρίων (στατική αρχιτεκτονική, φωτισμός κτιρίων, διαμόρφωση χώρου κ.λ.π.), τα οποία είναι χαρακτηρισμένα ως παραδοσιακά και διατηρητέα ή πρόκειται για αξιόλογα κτίσματα παραδοσιακού αρχιτεκτονικού σχεδιασμού με ιδιαίτερα στοιχεία αισθητικής και ιστορικής αξίας, τα οποία όμως εντάσσονται μέσα στο συνολικό πλαίσιο ανάπλασης και ανάδειξης του οικιστικού χώρου όπως αυτό αποτυπώνεται σε σχετική μελέτη ανάπλασης η οποία έχει εκπονηθεί ή θα εκπονηθεί πριν την έναρξη υλοποίησης των ανωτέρω εργασιών. Επιπρόσθετα, στόχος του Μέρους είναι η προστασία – αποκατάσταση και ανάδειξη αξιόλογων αρχιτεκτονικών στοιχείων της αγροτικής υπαίθρου τα οποία έχουν αισθητική και ιστορική σημασία (π.χ. μύλοι, βρύσες, γεφύρια, μονοπάτια κ.α.).

ΜΕΤΡΟ 7.6: ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΓΙΑ ΝΑ ΠΑΡΑΣΧΕΘΕΙ Η ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ Ή ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ

Το Μέτρο 7.6 αποσκοπεί στην παροχή δυνατοτήτων δημιουργίας πολλαπλών δραστηριοτήτων και απόκτησης εναλλακτικών εισοδημάτων για τη μείωση της υποαπασχόλησης στο γεωργικό τομέα, τη δημιουργία ίσων ευκαιριών, τη βελτίωση των εισοδημάτων και τη συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού.

Συμπέρασμα:

Με βάση τα παραπάνω μέτρα μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι εφόσον γίνονται προσπάθειες ανάπτυξης της υπαίθρου σε όλους τους τομείς , με τον κατάλληλο προγραμματισμό και σε συνεννόηση με τον Ε.Ο.Τ. και τους υπόλοιπους αρμόδιους φορείς τουρισμού μπορούν να γίνουν ανάλογες αξιολογες προσπάθειες για την ανάπτυξη του τουρισμού στην ορεινή περιοχή της Θεσπρωτίας – Δήμου Φιλατών.

Ένα από τα σημαντικότερα έργα στο δήμο Φιλατών:

1. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΓΟΥ

Τίτλος: ΞΕΝΩΝΑΣ ΤΥΠΟΥ ΕΠΗΛΩΜΕΝΩΝ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ

Κωδικός: 0020035324

Δράση στην οποία υπάγεται: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ – ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ - ΕΠΕΚΤΑΣΗ
ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ

Κωδικός: 03-01

Περιοχή έργου: ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ, ΔΗΜΟΣ ΦΙΛΙΑΤΩΝ, Δ.Δ ΦΙΛΙΑΤΩΝ

2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΕΝΔΥΤΗ / ΤΕΛΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΥ

Επωνυμία: ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΦΙΛΙΑΤΩΝ

Νομική μορφή: ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ Ο.Τ.Α

Ηλικία (*): < 40ετών > 40 ετών

Φύλο (*): Γυναίκα Άνδρας

Ιδιότητα (**): ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ Ο.Τ.Α

(*) συμπληρώνεται για φυσικά πρόσωπα

(**) Αγρότης, Φυσικό πρόσωπο, Εταιρεία, Συν/σμός, ΟΤΑ, κ.λ.π

3. ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΓΟΥ *

	Ποσό (σε εκ.δρχ.)	Ποσοστό %
Συνολικό κόστος	76,00	100%
Δημόσια Δαπάνη	45,60	60%
Κοινοτική Συμμετοχή (ΕΓΤΠΕ-Π)	36,48	48%
Εθνική Συμμετοχή	9,12	12%
Ίδια συμμετοχή	30,40	40%

* συμπληρώνονται τα ποσά στα οποία έκλεισε το έργο (σύμφωνα με το σχετικό πρωτόκολλο παραλαβής)

** να αναφερθεί το ταμείο

4. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ

Το έργο αφορά τη δημιουργία ξενοδοχείου Γ' τάξης τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων σε οικοπέδο εντός του οικισμού Φιλιατών του Ν. Θεσπρωτίας. Η δυναμικότητα ανέρχεται σε 6 διαμερίσματα (όλα μονόχωρα) - 6 δωμάτια - 12 κλίνες. Το κτίριο είναι ισόγειο με υπόγειο. Στο ισόγειο του κτιρίου υπάρχουν χώρος υποδοχής, reception, έξι μονόχωρα διαμερίσματα, αίθουσα πολλαπλών χρήσεων και w.c. Στο υπόγειο υπάρχουν αποθηκευτικοί χώροι και λεβητοστάσιο. Ο φέρων οργανισμός του κτιρίου είναι από οπλισμένο σκυρόδεμα, οι τοιχοποιίες από οπτοπλινθοδομή. Το κτίριο επικαλύπτεται από ξύλινη στέγη με κεραμίδια. Τα εσωτερικά κουφώματα είναι ξύλινα και τα εξωτερικά αλουμινιένια. Τα δάπεδα επιστρώνονται με πλακάκια. Ο περιβάλλον χώρος διαμορφώνεται κατάλληλα με πλακοστρώσεις και φύτευση πρασίνου, ενώ υπάρχει και χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3^η

Μονοήμερες εκδρομές:

Παραδοσιακοί οικισμοί:

Μαργαρίτι: μετά την ίδρυση του , το 15^ο αιώνα , αποτέλεσε αξιόλογο φρούριο και σημαντικό εμπορικό κέντρο. Πέραν του κάστρου , στον παραδοσιακό οικισμό διατηρούνται αρκετά λιθόκτιστα αρχοντικά των προηγούμενων αιώνων.

Σίδηρη: καλοδιατηρημένος παραδοσιακός οικισμός στα νοτιοανατολικά των Φιλιατών , με εξαιρετική θέα , που αποτελείται από συγκροτήματα πέτρινων καλοπελεκημένων σπιτιών και πλακοστρωμένους δρόμους.

Φοινίκι: από τους καλλίτερα διατηρημένους οικισμούς της Θεσπρωτίας. Τα πετρόκτιστα σπίτια συμπληρώνουν οι λιθόστρωτες αυλές και οι επιβλητικές καμάρες.

Τσαμαντάς: στο βορειότερο τμήμα της ορεινής Θεσπρωτίας , σε μία πλαγιά της Μουργκάνας , στα χρόνια του Δεσποτάτου της Ηπείρου χτίστηκε ο ιδιαίτερα καλά σωζόμενος οικισμός με τα επιβλητικά λίθινα σπίτια και τις βρύσες.

Πλαίσιο: η πατρίδα της Κυρα Βασιλικής και του πατριάρχη Ανθιμου είναι από τα πιο καλοδιατηρημένα χωριά του ορεινού όγκου της επαρχίας Φιλιατών , στα βόρεια των Φιλιατών κοντά στα Ελληνοαλβανικά σύνορα.

Επισκέψεις σε ποταμούς , λίμνες , σπηλιές , παραλίες.

Ποταμός Καλαμάς :

Το ποτάμι έχει τις πηγές του στο νομό Ιωαννίνων , και εκβάλλει στο Ιόνιο πέλαγος: πηγάζει κοντά στον Πρακάλαμο και οι εκβολές του βρίσκονται δίπλα στη Σαγιάδα. Παραπόταμοί του είναι ο Γορμός, ο Σμολίτσας, η Τύρια, ο Ζαλογγίτικος, ο Κουτσοβίτικος, και ο Καλπακιώτικος. Το αρχαίο του όνομα ήταν Θύαμις, και για μεγάλο χρονικό διάστημα χώριζε την Κεστρίνη χώρα από τη Θεσπρωτίδα. Ήταν πλωτός τουλάχιστον μέχρι την αρχαία Γιτάνη, που βρίσκεται κοντά στο Ράγιο στο σημείο που ο Καλαμάς δέχεται τα νερά του Καλπακιώτικου. Στο μεσαίωνα τα πλοiάρια ανέβαιναν μέχρι τη σκάλα του Ζωριάνου, κάτω από τη Σίδηρη.

Ποταμός Αχέροντας :

Στους μέσους χρόνους το αρχαίο όνομα είχε ξεχαστεί (τόσο που πολλοί περιηγητές του προηγούμενου αιώνα τον ταύτιζαν με τον Αχέροντα) , και τη θέση του είχε πάρει ο Καλαμάς , από τα καλάμια που φύτρωναν στις βαλτώδεις εκβολές του , το “Παρακάλαμο”. Ένας από τους πιο όμορφους βιότοπους της Ελλάδας , απλώνεται στο νότιο τμήμα του νομού Θεσπρωτίας. Την ανατολική πλευρά αποτελούν τα στενά του Αχέροντα και ο ορεινός όγκος των νοτίων απολήξεων των βουνών του Σουλίου και της Παραμυθιάς , ενώ τη δυτική οι ακτές του Ιονίου πελάγους.

Λίμνες – Σπηλιές – Παραλίες

Με μεγαλύτερη τη λίμνη του Καλοδικίου στη Θεσπρωτία υπάρχουν πολλές μικρές λίμνες , όπως η Λιμνοπούλα , η Προντάνη , η Μόρφη και η Κανέτα , από τις οποίες οι περισσότερες χάνουν το μεγαλύτερο όγκο των νερών τους κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού. Κατά τη διάρκεια της Νεολιθικής Περιόδου , ο προϊστορικός άνθρωπος κατοίκησε στα σπήλαια της Σίδερης , κοντά στη «Σκάλα του Ζωργιάνου» και της Ψάκας.

Επισκέψιμο σπήλαιο, μέσα στο οποίο έχει κτιστεί και ένα παρεκκλήσι αφιερωμένο στον Άγιο Αρσένη, είναι αυτό στις νότιες πλαγιές του Γκορίλα, στο οποίο οδηγούν πολλά μονοπάτια από τα γύρω χωριά. Αξιόλογο είναι και το σπήλαιο στο Πολυνέρι (Κούτσι) κάτω από την αρχαία Ακρόπολη. Μέχρι τώρα έχουν εντοπιστεί αρκετές ακόμα μικρές ή μεγαλύτερες σπηλιές με ίχνη προϊστορικής κατοίκησης και πλούσιους σταλακτίτες – σταλαγμίτες.

Τα γαλαζοπράσινα νερά του Ιονίου πελάγους βρέχουν κατά μήκος ολόκληρη τη δυτική πλευρά της Θεσπρωτίας δημιουργώντας ατελείωτες αμμουδερές παραλίες , αλλά και γραφικούς μικρούς όρμους και λιμανάκια. Οι αλλεπάλληλοι μικροί και μεγάλοι κόλποι της Θεσπρωτίας , που στο διάβα των αιώνων αποτέλεσαν το προγεφύρωμα της Ελλάδας προς την Ιταλία , ενώ υπήρξαν ευπρόσδεκτο καταφύγιο των ναυτιλλομένων κάθε εποχής , υποδέχονται σήμερα τα μικρά τουριστικά σκάφη και ταξιδιώτες από όλα τα μήκη και πλάτη της γης.

Ξεκινώντας τη ξενάγησή μας από το βορρά προς νότο θα σταθούμε πρώτα στο πανέμορφο ψαροχώρι της Σαγιάδας με το γραφικό λιμανάκι , στο οποίο ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να προμηθευτεί φρέσκο ψάρι από την πρωινή τράτα. Πολύ κοντά στη Σαγιάδα , η οποία απέχει 23χλμ. από την Ηγουμενίτσα , που βρίσκονται οι πανέμορφες μικρές παραλίες Κεραμίδι και Στροβίλι , οι οποίες διαθέτουν ψιλό χαλίκι και είναι κατάλληλες για όλη την οικογένεια.

Δυτικά της Ηγουμενίτσας , σε απόσταση 5χλμ. εκτείνεται η παραλία Δρέπανο – Μακρυγιάλι , μία χερσόνησος οχτώ χιλιομέτρων με πεντακάθαρη άμμο , κρυστάλλινα νερά και γαλήνιο περιβάλλον , η οποία ικανοποιεί όλες τις προϋποθέσεις για κολύμπι – ξεκούραση , αλλά και θαλάσσια σπόρ , όπως θαλάσσιο σκι , windsurfing κ.α. Εδώ βρίσκεται και το ομώνυμο δημοτικό camping.

Οι θαυμαστές ακρογιαλιές της παραθαλάσσιας κωμόπολης της Πλαταριάς , 12χλμ. νότια της Ηγουμενίτσας , προσελκύουν μεγάλο αριθμό θερινών τουριστών με τα διαυγή νερά τους , τα πλατάνια που φτάνουν μέχρι την ακτή και τις αμμόδης παραλίες , που είναι κατάλληλες για όλη την οικογένεια. Σε απόσταση 25χλμ. νότια της Ηγουμενίτσας βρίσκεται η παραθαλάσσια κωμόπολη Σύβοτα (Μούρτος) , που με τα γαλάζια νερά , τις θαλάσσιες σπηλιές και τις θεσπέσιες παραλίες της αποτελεί μία μαγευτική τοποθεσία για αξέχαστες διακοπές. Ο επισκέπτης έχει πάρα πολλές δυνατότητες για εξερευνήσεις με καΐκι , για κολύμπι και θαλάσσια σπόρ στις πανέμορφες παραλίες της περιοχής: Μικρός Παράδεισος , Γαλλικός Μόλος , Μπέλλα Βράκα , Ζάβια , Μέγα Άμμος , Μικρή Μέγα Άμμος , Πισίνα , Αγία Παρασκευή και άλλες μικρότερες. Η λευκή άμμος που διαχέεται το ψιλό χαλίκι , σε συνδυασμό με τα καταγάλανα νερά , την πυκνή βλάστηση και τα πανέμορφα κατάφυτα νησάκια , που εκτείνονται κατά μήκος των ακτών , δημιουργούν το πλέον ειδυλλιακό τοπίο για καλοκαιρινές διακοπές.

Κτισμένο αμφιθεατρικά σε ένα οροπέδιο με θέα τη θάλασσα το γραφικό χωριό της Πέρδικας , στη ΝΔ Θεσπρωτία , διαθέτει μοναδικής ομορφιάς παραλίες για όλους. Τα αβαθή νερά και η λεπτή , χρυσή άμμος του κόλπου Αρίλλα είναι ιδανικά για το κολύμπι και τα παιχνίδια των μικρών παιδιών. Οι ατελείωτες παραλίες , κολπίσκους και λιμανάκια – όπως αυτά της Αγκάλης , του Σταυρολιμένα κ.α.- που

είναι προσιτές με σκάφος. Ο επισκέπτης της Θεσπρωτίας έχει άπειρες δυνατότητες για εκδρομές και δραστηριότητες που σχετίζονται με τη φύση και τη θάλασσα , αφού ολόκληρη η περιοχή ενδείκνυται για τα θαλάσσια σπόρ , όπως π.χ καταδύσεις , ιστιοσανίδα , ιστιοπλοΐα , θαλάσσιο κανό κ.α.

Με αφετηρία την πόλη των Φιλιατών μπορεί κανείς να πραγματοποιήσει ημερήσιες εκδρομές με το καΐκι ή το αυτοκίνητο για Ηγουμενίτσα , Πλαταριά , Σύβοτα , Πέρδικα , Πάργα , Σαγιάδα , Κέρκυρα και Παξούς.

Περιήγηση στους Δήμους.

Δήμος Ηγουμενίτσας:

Ο μεγαλύτερος σε πληθυσμό – 11.608 κάτοικοι –Δήμος νομού Θεσπρωτίας εκτείνεται σε έκταση 80.808 στρεμμάτων , καταλαμβάνοντας την περιοχή γύρω από τον μεγάλο κόλπο της πρωτεύουσας του νομού Θεσπρωτίας και μέχρι τις παλιές εκβολές του Καλαμά. Η πεδινή έκταση προέκυψε από τις προσχώσεις του Καλαμά , ενώ έχει υποστηριχθεί ότι η Χερσόνησος της Λυγιάς , ο πύργος του Ραγίου κ.α λοφάκια στην περιοχή των εκβολών του ποταμού ήταν νησιά (τα Σύβοτα νησιά του Θουκυδίδη) κατά την ιστορική περίοδο. Το ακρωτήριο Δρέπανο – όπου σήμερα το ομώνυμο δημοτικό κάμπινγκ που φράζει εν μέρει την είσοδο του κόλπου και το μικρό βάθος της θάλασσας είχαν πιθανότατα καταστήσει προβληματική από την αρχαιότητα τη χρήση του κόλπου ως λιμανιού.

Αξίζει να δείτε:

Χερσόνησος Λυγιά: τείχη των τριών κλασικής περιόδου οχυρωμένων λόφων της Κερκυραϊκής Περαίας.

Πύργος Ραγίου: μικρό στρατιωτικό χαρακτήρα αρχαίο κάστρο και μεταβυζαντινός πύργος , στο κέντρο του κάμπου.

Λαδοχώρι: ρωμαϊκή έπαυλη με νεκρικό θάλαμο με ανάγλυφες σαρκοφάγους (2^{ος} –3^{ος} μ.χ. αιώνα).

Πρασούδι: ερείπια παλαιοχριστιανικού ναΐσκου.

Κάστρο Ηγουμενίτσας: βυζαντινών χρόνων κάστρο στο λόφο ανατολικά της Νομαρχίας.

Δέλτα παλαιών εκβολών Καλαμά: προστατευόμενος υγρότοπος.

Δρέπανο – Μακρογιάλι: αμμώδεις παραλίες κοντά στην Ηγουμενίτσα.

Δήμος Παραμυθιάς:

Ο δεύτερος σε μέγεθος δήμος της Θεσπρωτίας , σε έκταση 316.853 στρεμμάτων , καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της επαρχίας Σουλίου , με φυσικά όρια τον ποταμό Καλαμά στα δυτικά και τα όρη της Παραμυθιάς στα βόρεια και ανατολικά.

Αξίζει να δείτε:

Ελέα: οχυρωμένος οικισμός της κλασσικής /ελληνιστικής εποχής – πρωτεύουσα της Ελεάτιδας.

Κάστρο Αγίου Δονάτου Ζερβοχωρίου: οχυρωμένος οικισμός κλασσικής /ελληνιστικής εποχής.

Φωτική: η θέση της ρωμαϊκής αποικίας και της παλαιοχριστιανικής – βυζαντινής πόλης.

“Παναγιά” Βέλιανης: η αρχική φάση της σωζόμενης σε ερείπια τρίκκογχης βασιλικής χρονολογείται στην παλαιοχριστιανική περίοδο.

Πέντε Εκκλησιές: θέση αρχαίου κάστρου και της υστεροβυζαντινής – μεταβυζαντινής Οσδίνας με καλοδιατηρημένους κατάγραφους ναούς.

Κάστρο Αγ. Δονάτου Παραμυθιάς: αρχαίος οχυρωμένος οικισμός που χρησιμοποιήθηκε εκ νέου από την παλαιοχριστιανική περίοδο.

Μεγάλη Παναγιά Παραμυθιάς: υστεροβυζαντινός σταυροειδής ναός.

“Κούλια” Παραμυθιάς: μεταβυζαντινός πύργος.

Ι.Μ.Ιωάννου Προδρόμου Βέλιανης: σωζόμενη τρίκλιτη βασιλική , που χτίστηκε το 1834.

Ι.Μ. Αγίου Δημητρίου στο Καμίσι: ο σωζόμενος ναός χρονολογείται επιγραφικά το 1747.

Κάστρο Ελευθεροχωρίου: στη διαδρομή της Εγνατίας , ΒΑ της Παραμυθιάς , σε περιοχή με πλούσια παλαιολιθικά ευρήματα.

Λαογραφικό Μουσείο Πολύδροσου (Βλαχώρι): αντικείμενα και κυρίως φορεσιές της καθημερινής ζωής.

Λαογραφικό Μουσείο Νεοχωρίου.

Στενά Καλαμά: απεριγραπτης ομορφιάς διαδρομές από την περιοχή Ράβενης μέχρι τη γέφυρα Μπολιάνας και τις Πέντε εκκλησιές.

Δήμος Μαργαριτίου:

Ο δήμος Μαργαριτίου έχει έκταση 141.579 στρέμματα και πληθυσμό 3.324 κατοίκους. Έδρα του δήμου είναι το Μαργαρίτι. Περιοχή πλούσια σε λίθινα εργαλεία της Μέσης Παλαιολιθικής (Μόρφι , Μοζαρακιά κτλ.) αποτέλεσε έναν από τους χώρους της Θεσπρωτίας , όπου έζησε ο προϊστορικός άνθρωπος.

Αξίζει να δείτε:

Πύργι: αρχαίος πύργος στη διασταύρωση στην Ε.Ο. Ηγουμενίτσας – Αθηνών προς Ελευθέρι.

Καρτέρι: ελληνιστικά κτίρια και βυζαντινός κοιμητηριακός ναΐσκος , στο κέντρο του σύγχρονου χωριού.

Μαργαρίτι: βενετσιάνικο κάστρο , μιναρές κατεστραμμένου τζαμιού και παλιά αρχοντικά στον παραδοσιακό οικισμό.

Έλος Καλοδικίου: γνωστό ως «η λίμνη με τα νούφαρα» έλος μεταξύ Μόρφης και Ελευθερίου.

Καταβόθρα: φυσική καταβόθρα , από όπου απομακρύνονται τα νερά που συγκεντρώνονται από ολόκληρη τη γύρω περιοχή.

Δήμος Σαγιάδας:

Ο βορειοδυτικός δήμος της Ηπειρωτικής Ελλάδας καταλαμβάνει την παραλία – πεδινή και λοφώδη – περιοχή βόρεια των παλαιών εκβολών του Καλαμά μέχρι την Ελληνοαλβανική μεθόριο. Έχει έκταση 87.803 στρέμματα και πληθυσμό 2.074 κατοίκους , ενώ έδρα του είναι το Αστροκκλήσι.

Αξίζει να δείτε:

Αμμωνίτες στην Κεστρίνη: απολιθωμένα όστρακα μαλακίων.

Μαστιλίτσα: οχυρωμένος οικισμός της κλασικής και ελληνιστικής εποχής.

“Καστρί” Σαγιάδας: μικρό οχυρό και νεότερα λίθινα αλώνια.

Στροβίλι : λόφος με λείψανα προχριστιανικής και βυζαντινής οχύρωσης.

Μονή Ραγίου: η αρχική φάση χρονολογείται , ιστορικά, στη μεταβυζαντινή περίοδο.

Πύργος “Αγιολένης”: βυζαντινός πύργος στο ομώνυμο νησάκι στην περιοχή των αλυκών.

Παλιά Σαγιάδα: εγκαταλελειμμένος οικισμός με εξαιρετική θέα.

Φράγμα Καλαμά: στο μέσον της διαδρομής Ηγουμενίτσας – Σαγιάδας.

Υδροβιότοπος εκβολών Καλαμά – Αλυκές Σαγιάδας “Σκάλωμα”: πανέμορφα ηλιοβασιλέματα και νοστιμότατα θαλασσινά.

Δήμος Συβότων:

Ο μικρός σε έκταση - 72.439 στρέμματα – δήμος Συβότων με πληθυσμό 2.627 κατοίκους, εκτείνεται στις πεδινές και λοφώδεις περιοχές γύρω από τους όρμους της Πλαταριάς και των Συβότων. Τα δύο καταπράσινα νησάκια στην είσοδο του όρμου του Μούρτου – από το όνομα του πειρατή που τον είχε κάνει ορμητήριό του – θεωρούνται, σύμφωνα με την παράδοση, ως τα Σύβοτα νησιά που αναφέρει ο ιστορικός του Πελοποννησιακού πολέμου, ο Θουκυδίδης, σε σχέση με τη ναυμαχία του 433 π.Χ. μεταξύ των Κορινθίων και Κερκυραίων, αν και η νεότερη έρευνα θεωρεί πως αυτά βρίσκονται βορειότερα.

Αξίζει να δείτε:

Βραχονάς: τείχη προϊστορικής ακρόπολης και εγκαταλελειμμένος παραδοσιακός οικισμός.

Πολυνέρι (Κούτσι): οχυρωμένος οικισμός κλασικής – ελληνιστικής περιόδου που κατοικήθηκε εκ νέου τη βυζαντινή περίοδο.

Σύβοτα: εξαιρετική προικισμένη από τη φύση παραθαλάσσια περιοχή.

Παραλίες: Σύβοτα, Ζέρη, Μικρός Παράδεισος, Γαλλικός Μώλος, Μπέλλα Βράκα, Ζάβια, Μέγα Άμμος, Μικρή Άμμος, Πισίνα.

Δήμος Αχέροντα

Ο μικρότερος σε έκταση – 49.788 στρέμματα - και πληθυσμό 1.335 κάτοικοι – Δήμος της Θεσπρωτίας βρίσκεται στην παραποτάμια στον Καλαμά περιοχή, ανάμεσα στους τρεις μεγαλύτερους σε έκταση Δήμους του νομού.

Αξίζει να δείτε:

Κάστρο Ντόλιανης: η υστεροκλασική και ελληνιστική πόλη της Φανοτής με μεταγενέστερες – ρωμαϊκές και μεταβυζαντινές επεμβάσεις.

Κάμπος Αγ. Γεωργίου: ερείπια οικισμού και θεμέλια περίπτερου ελληνιστικών χρόνων ναού.

Τύμβος Παραποτάμου: ελληνιστικής περιόδου ταφικός τύμβος, με δεκάδες ταφές της μέσης βυζαντινής εποχής.

Κοινότητα Πέρδικας

Στο νοτιοδυτικό άκρο της Θεσπρωτίας, συνορεύοντας προς Νότια και Ανατολικά με τη επαρχία Πάργας του Ν. Πρέβεζας, έχει έκταση 34.605 στρέμματα και πληθυσμό 1.730 κατοίκους. Ημιορεινή περιοχή, με τα βουνά και τους λόφους να

καταλήγουν στη θάλασσα, διαθέτει παρ'όλα αυτά μερικές από τις ομορφότερες παραλίες της Θεσπρωτίας.

Αξίζει να δείτε:

Λυμόκαστρο: οχυρωμένος οικισμός της υστεροκλασικής και ελληνιστικής περιόδου.

Πέρδικα: όμορφο σύγχρονο χωριό με πλακοστρωμένη κεντρική πλατεία και υπαίθριο λίθινο θέατρο.

Παραλίες: Αγ. Παρασκευή, Αρίλλας, Καραβοστάσι.

Κοινότητα Σουλίου

Ο τέταρτος σε έκταση – 93.230 στρέμματα – Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης του Ν. Θεσπρωτίας με πληθυσμό λιγότερο από 1.000 κατοίκους, καθώς η ιδιαίτερη ορεινή περιοχή, στα όρια των νομών Ιωαννίνων και Θεσπρωτίας, έχει πληγεί σκληρά από τη μετανάστευση.

Αξίζει να δείτε:

“Πηγάδια Σουλίου”: περιοχή στο οροπέδιο με πολλά πηγάδια, από όπου υδρευόταν το Σούλι.

Κούγκι – Ι.Μ. Αγ. Παρασκευής: ο χώρος θυσίας του καλόγερου Σαμουήλ Κάστρο Κιάφας: χτίστηκε από τον Αλή, μετά την κατάληψη του Σουλίου.

Ι.Ν. Αγ. Δημητρίου: τρίκλητος θολωτός ναός με κυλινδρικό τρούλο στο Τσαγγάρι Σουλίου.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4^η

Αγροτουριστική Εκπαίδευση

*Ο Αγροτουρισμός αναπτύσσει την τοπική κοινωνία, προσφέροντας οικονομική άνθηση και ευμάρεια, επιτρέπει τη συνέχεια της παραγωγής προϊόντων, που πιθανώς να είχαν εκλείψει, προϊόντων κατά κύριο λόγο παραδοσιακών (γλυκά του κουταλιού, μαρμελάδες, υφαντά, κεντήματα, καλλιέργεια αρωματικών φυτών, ζυμαρικά κ.λπ.). Επίσης διατηρεί τέχνες που διαφορετικά θα είχαν πεθάνει με τον τελευταίο μάστορα, συντηρεί τη μνήμη των ανθρώπων με την αναβίωση εθίμων και τη βίωση παραδοσιακών εκδηλώσεων, είναι κανάλι επικοινωνίας περιοχών απομονωμένων με μεγάλα πληθυσμιακά κέντρα, **αλλά δίνει και προοπτικές ζωής στους νέους των περιοχών, όπου εφαρμόζεται**. Τα πιο πάνω αποτελούν τους στόχους του αγροτουρισμού, όπως τους θέσπισε η πολιτεία.*

Και εμείς εξακολουθούμε να πιστεύουμε και να θεωρούμε ότι αυτοί οι στόχοι αποτελούν -και πρέπει να αποτελούν- τα πιο σημαντικά ζητούμενα του αγροτουρισμού, ο οποίος σήμερα μεν αποτελεί πηγή παράπλευρου και συμπληρωματικού εισοδήματος για τον αγρότη, στο εγγύς όμως μέλλον θα είναι η επιβίωση της γεωργίας. Ο αγροτουρισμός πρέπει να γίνει ο λόγος για τη διατήρηση των νέων ανθρώπων στις εστίες τους, ο λόγος που θα εμποδίσει την εσωτερική μετανάστευση και το ξεριζώμα των νέων ανθρώπων για αναζήτηση ευκαιριών ζωής σε περιοχές άγνωστες και αδιάφορες έως και πιθανόν εχθρικές.

Η γνώση και η κατάρτιση των νέων ανθρώπων σχετικά με τον αγροτουρισμό είναι η υποχρέωση της πολιτείας απέναντί τους. Αυτή την υποχρέωση έρχεται να εκπληρώσει με τη θέσπιση ειδικότητας αγροτουρισμού στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συγκεκριμένα ύστερα από μελέτη και εισήγηση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, από τη φειτινή σχολική χρονιά και στο πλαίσιο της Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΤΕΕ) δημιουργήθηκε ο Τομέας Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος. Η εξειδίκευση των μαθημάτων και ο αγροτουριστικός προσανατολισμός των γνώσεων θα ετοιμάσουν τους σωστούς μελλοντικούς επαγγελματίες του αγροτουρισμού (όπως αναλυτικά παραθέτουμε πιο κάτω).

Μιλήσαμε με τους ανθρώπους του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, καθώς και με γεωπόνους-εκπαιδευτικούς και μας έκαναν εντύπωση η θαυμάσια δουλειά τους και η λαχτάρα τους να πετύχει αυτό που τώρα ξεκινά. Θα θέλαμε να αναφέρουμε επίσης τα σωστά γραμμένα βιβλία από επιστήμονες-ειδήμονες του κάθε κλάδου. Πριν προχωρήσουμε στην αναλυτική παράθεση όλων των πληροφοριών, θα θέλαμε να πούμε πόσο σημαντική θεωρούμε αυτή την εξέλιξη. Αποτελεί τη σωστή βάση από την οποία θα ξεκινήσει η ανάπτυξη του αγροτουρισμού με επαγγελματίες καταρτισμένους και γνώστες του αντικειμένου. Πιστεύουμε ότι είναι μια σωστή αρχή προς μία κατεύθυνση, για την επιτυχία της οποίας αξίζει την προσοχή και τη φροντίδα της πολιτείας, προκειμένου να σταματήσουμε κάποια στιγμή να χωρίζουμε τη χώρα σε αναπτυγμένες και μη αναπτυγμένες περιοχές, σε οικονομικά ανθηρές και οικονομικά καθυστερημένες. Επιπλέον θα τονίσουμε ακόμα μία φορά ότι ανοίγει νέους ορίζοντες στην αγροτική εκμετάλλευση, νέους ορίζοντες στους νέους ανθρώπους, που εκπαιδευμένοι θεωρητικά και πρακτικά θα είναι σε θέση να

συνεισφέρουν σημαντικά στην οικογενειακή ή τη δική τους επιχείρηση με ένα επιπλέον εισόδημα, καθώς και να προσφέρουν υπηρεσίες επαγγελματικού επιπέδου.

Διδασκόμενα Μαθήματα

Ο σχετικός τομέας ονομάζεται **'Τομέας Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος'** και οι σπουδές χωρίζονται σε δύο κύκλους.

Ο καθένας μπορεί να σπουδάσει δωρεάν ύστερα από εγγραφή στο ΤΕΕ που τον ενδιαφέρει, αρκεί να έχει απολυτήριο τουλάχιστον γυμνασίου.

1ος κύκλος: Τάξεις Α και Β, διάρκεια σπουδών δύο χρόνια.

Τάξη Α:

Διδασκόμενα μαθήματα (κοινά για όλους τους σπουδαστές):

Γεωπονία και Ανάπτυξη
Εισαγωγή στην Τεχνολογία Τροφίμων
Εισαγωγή στη Γεωργική Οικονομία
Φυσικοί Πόροι και Περιβάλλον
Εισαγωγή στη Γεωργική Παραγωγή
Εφαρμογές Η/Υ
Εργασιακό Περιβάλλον

Τάξη Β: Περιβάλλοντος και Αγροτουρισμού

Στη Β τάξη ο μαθητής επιλέγει και ακολουθεί μία από τις εξής πέντε ειδικεύσεις:

- Επιχειρηματική Γεωργία
- Φυτοτεχνικές Επιχειρήσεις-Αρχιτεκτονική Τοπίου
- Μεταποίηση-Εμπορία Αγροτικών Προϊόντων-Τεχνολογία Τροφίμων
- Περιβάλλον και Αγροτουρισμός
- Γεωργική Μηχανική (υπό δημιουργία)

Διδασκόμενα μαθήματα:

Ειδικότητα: Επιχειρηματική Γεωργία
Φυτική Παραγωγή
Ζωική Παραγωγή
Γεωργικές Εγκαταστάσεις
Εκμηχάνιση της Γεωργίας και Αρδεύσεις
Εμπορία (Μάρκετινγκ) Γεωργικών Προϊόντων
Γεωργική Οικονομία και Πολιτική

Ειδικότητα: Φυτοτεχνικές Επιχειρήσεις-Αρχιτεκτονική Τοπίου

Φυτοτεχνία-Φυτοπροστασία
Ανθοκηπευτικές Καλλιέργειες
Θερμοκηπιακές Εγκαταστάσεις
Στοιχεία Αρχιτεκτονικής Τοπίου
Γεωργική Οικονομία και Πολιτική

Ειδικότητα: Μεταποίηση-Εμπορία Αγροτικών Προϊόντων-Τεχνολογία Τροφίμων
Παραγωγή και Χειρισμός Γεωργικών Προϊόντων

Αρχές Επεξεργασίας Τροφίμων
Μηχανολογικός Εξοπλισμός Γεωργικών Βιομηχανιών
Εμπορία (Μάρκετινγκ) Γεωργικών Προϊόντων
Γεωργική Οικονομία και Πολιτική
Υγιεινή και Ασφάλεια Τροφίμων

Ειδικότητα: Περιβάλλον και Αγροτουρισμός
Περιβάλλον και Γεωργία
Στοιχεία Βιολογικής Γεωργίας
Γεωργικές Εγκαταστάσεις
Αγροτουρισμός και Ανάπτυξη
Γεωργική Οικονομία και Πολιτική
Ιδιοπαραγόμενα Γεωργικά Προϊόντα

Β κύκλος: Διάρκεια σπουδών ένας χρόνος. (Η παρακολούθηση του Β κύκλου δεν είναι υποχρεωτική.)

Στο Β κύκλο ο σπουδαστής επιλέγει μία από τις εξής ειδικότητες:

- Φυτική Παραγωγή
- Κηποτεχνία
- Τεχνολογία και Έλεγχος Τροφίμων
- Επιχειρήσεις Αγροτουρισμού και Αγροβιοτεχνίας

Διδασκόμενα μαθήματα

Ειδικότητα: Φυτική παραγωγή
Δενδροκομία
Αμπελουργία
Φυτά Μεγάλης Καλλιέργειας
Ανθοκομία-Λαχανοκομία
Εκμηχάνιση Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων
Φυτοπροστασία
Οργάνωση και Διοίκηση Γεωργικών Επιχειρήσεων

Ειδικότητα: Κηποτεχνία
Φυτά κηποτεχνίας
Κηποτεχνικές εφαρμογές
Σχεδιασμός Φυτοτεχνικών Έργων
Εφαρμογές Αρδευτικών Δικτύων στην Κηποτεχνία
Μηχανήματα και Εργαλεία Φυτοτεχνικών Έργων
Συντήρηση Κηποτεχνικών Εφαρμογών
Οργάνωση και Διοίκηση Γεωργικών Επιχειρήσεων

Ειδικότητα: Τεχνολογία και Έλεγχος Τροφίμων
Μεταποίηση Φυτικών Προϊόντων
Μεταποίηση Ζωικών Προϊόντων
Τρόφιμα Ετοιμα προς Κατανάλωση
Ποιότητα-Ποιοτικός Έλεγχος
Συσκευασία Τροφίμων
Οργάνωση και Διοίκηση Γεωργικών Επιχειρήσεων

Ειδικότητα: Επιχειρήσεις Αγροτουρισμού και Αγροβιοτεχνίας
Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού Υπαίθρου
Οργάνωση και Διοίκηση Γεωργικών Επιχειρήσεων
Αγροτουριστικές Επιχειρήσεις
Αγροβιοτεχνίες
Εμπορία (Μάρκετινγκ) Προϊόντων Αγροτουρισμού και Αγροβιοτεχνίας
Αγροτική Παράδοση και Λαϊκή Τέχνη
Αγγλικά Ειδικότητας

Απόφοιτοι Α΄ κύκλου-περιγραφή επαγγέλματος
Τελειώνοντας την παρακολούθηση του Α ή του Β κύκλου ο σπουδαστής έχει πλέον τη θεωρητική κατάρτιση, τις πρώτες γερές βάσεις, προκειμένου να ξεκινήσει την επαγγελματική του ενασχόληση και συγκεκριμένα:

Ο απόφοιτος του Α κύκλου σπουδών είναι ο επαγγελματίας αγροτουριστικών υπηρεσιών και παραγωγής βιολογικών προϊόντων και προϊόντων αγροτικής οικοτεχνίας.

Διδάχθηκε για:

- τα είδη, τα χαρακτηριστικά, τις λειτουργίες και τη σημασία των διαφόρων οικοσυστημάτων στο περιβάλλον,
- την έννοια και το ρόλο της αειφορίας στη ζωή του ανθρώπου,
- τα φυτά και το περιβάλλον τους,
- τα συστατικά και τις ιδιότητες των τροφίμων,
- την κατάσταση της υπαίθρου στην Ευρώπη και στην Ελλάδα,
- τις βασικές αρχές οργάνωσης και λειτουργίας αγροτουριστικών εκμεταλλεύσεων και συνεταιρισμών,
- την έννοια και τη σημασία του τουρισμού στη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου,
- τις απλές επεξεργασίες φυτικών προϊόντων και την παραγωγή παραδοσιακών τροφίμων,
- την κατανόηση και την τήρηση απλών οικονομικών βιβλίων,
- την κατάλληλη περιποίηση και τη φιλοξενία των πελατών αγροτουριστικών καταλυμάτων,
- τις βασικές αρχές συντήρησης και επισκευής των ηλεκτρολογικών, μηχανολογικών και υδραυλικών εγκαταστάσεων,
- και πολλά άλλα ακόμη.

Δηλαδή ετοιμάστηκε να γίνει ο επαγγελματίας που θα είναι σε θέση να:

- διατηρεί και να λειτουργεί αγροτουριστικό κατάλυμα ή ξενώνα και να προσφέρει τις αρμόζουσες υπηρεσίες,
- φροντίζει για τη διατήρηση και ανάπτυξη του αγροτικού περιβάλλοντος,
- παράγει και να διαθέτει βιολογικά αγροτικά προϊόντα,
- παράγει και να παρασκευάζει τοπικά παραδοσιακά προϊόντα (γαλακτοκομικά, αλλαντικά, μέλι, μαρμελάδες κ.λπ.),
- εκτελεί όλα τα προγράμματα συμβατικής και οικολογικής λίπανσης και οικοπροστασίας,
- τηρεί όλους τους βασικούς λογαριασμούς της αγροτουριστικής ή

οικοαγροτουριστικής μονάδας.

Απόφοιτοι Β΄ κύκλου-περιγραφή επαγγέλματος

Ο απόφοιτος του Β κύκλου είναι ο επαγγελματίας τεχνικός-οργανωτής μονάδων αγροτουρισμού και αγροβιοτεχνίας.

Είναι ο ειδικός για την οργάνωση και τη λειτουργία των αγροτουριστικών μονάδων ή αγροτουριστικών συνεταιρισμών, καθώς και για την οργάνωση μονάδων αγροτικής βιοτεχνίας και παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων.

Μπορεί να εργαστεί σε δημόσιους, κοινοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό και την παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων, ή και να δημιουργήσει τη δική του αγροτουριστική επιχείρηση ή βιοτεχνία.

Η γνώση που αποκτά ο απόφοιτος του Β κύκλου τον καθιστά ικανό να:

- προγραμματίζει, οργανώνει και υλοποιεί τις αγροτουριστικές δράσεις,
- αναπτύσσει δράσεις δημοσίων σχέσεων και συνεργασιών με τοπικά και διεθνή δίκτυα αγροτουρισμού,
- συμμετέχει σε κατάρτιση προγραμμάτων προβολής αγροτουριστικών περιοχών,
- αναπτύσσει δεξιότητες στην παραδοσιακή μεταποίηση και τυποποίηση τοπικών αγροτικών προϊόντων,
- τηρεί βιβλία-λογαριασμούς και άλλα οικονομικά στοιχεία,
- εκτελεί εργασίες εκσυγχρονισμού και συντήρησης των μονάδων αγροτουρισμού και αγροβιοτεχνιών,
- εκτελεί εργασίες και να συντονίζει τη λειτουργία των διαφόρων τμημάτων των αγροβιοτεχνιών,
- εκτελεί τεχνικές παρασκευής των διαφόρων αγροτικών προϊόντων που μεταποιούνται στις αγροβιοτεχνίες.

Τόσο ο απόφοιτος του Α κύκλου όσο και ο απόφοιτος του Β κύκλου, μετά τις απολυτήριες εξετάσεις, αποκτούν το αποδεικτικό των σπουδών τους 'Επίπεδο 2' και 'Επίπεδο 3', το οποίο και έχει την ισχύ κάθε τίτλου σπουδών του δημοσίου.

Φιλιάτες

Εγγραφές - Περιοχές Λειτουργίας ΤΕΕ

Ο Τομέας Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος θα ξεκινήσει πρώτη φορά φέτος με τη νέα σχολική χρονιά, το Σεπτέμβριο του 2000, οπότε και θα αρχίσουν οι εγγραφές.

Σύμφωνα με το Νόμο ο αριθμός των εγγραφών είναι εκείνη η προϋπόθεση που καθορίζει το αν θα λειτουργήσει ένας τομέας σε κάποιο ήδη υπάρχον ΤΕΕ ή αν θα λειτουργήσουν οι ειδικότητες του συγκεκριμένου τομέα.

Ο πίνακας που ακολουθεί περιλαμβάνει τα ΤΕΕ στα οποία λειτουργούν τμήματα αγροτουρισμού.

α/α	Όνομα ΤΕΕ	Πόλη	Τηλέφωνο	Τομέας
1	ΤΕΕ Αναβρύτων	Αθήνα	210-8019007	Περιβάλλοντος & Αγροτουρισμού
2	3ο ΤΕΕ Ιωαννίνων	Ιωάννινα	26510-43128	Περιβάλλοντος & Αγροτουρισμού
3	1ο ΤΕΕ Λάρισας	Λάρισα	2410-615961	Περιβάλλοντος & Αγροτουρισμού
4	1ο ΤΕΕ Αριδαίας	Αριδαία Πέλλας	23840-21262	Περιβάλλοντος & Αγροτουρισμού
5	1ο ΤΕΕ Έδεσσας	Έδεσσα	23810-23646	Περιβάλλοντος & Αγροτουρισμού
6	1ο ΤΕΕ Αρκαλοχωρίου	Αρκαλοχώρι Ηρακλείου Κρήτης	28910-24228	Επιχειρήσεων Αγροτουρισμού & Αγροβιοτεχνίας
7	1ο ΤΕΕ Λάρισας	Λάρισα	2410-615961	Επιχειρήσεων Αγροτουρισμού & Αγροβιοτεχνίας

ΕΝΟΤΗΤΑ 5^H

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.

ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ

«Προστασία των δασικών οικοσυστημάτων, κατάρτιση δασολογίου, ρύθμιση εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί δασών και δασικών εν γένει εκτάσεων και άλλες διατάξεις»

Άρθρο 1

Τροποποίηση διατάξεων του ν. 998/1979 (ΦΕΚ 289Α)

1. Οι παράγραφοι 1, 2, 3, 4 και 5 του άρθρου 3 αντικαθίστανται ως εξής:

« 1. Ως δάσος ή δασικό οικοσύστημα νοείται το οργανικό σύνολο άγριων φυτών με ξυλώδη κορμό πάνω στην αναγκαία επιφάνεια του εδάφους, τα οποία, μαζί με την εκεί συνυπάρχουσα χλωρίδα και πανίδα, αποτελούν μέσω της αμοιβαίας αλληλεξάρτησης και αλληλοεπίδρασής τους, ιδιαίτερη βιοκοινότητα (δασοβιοκοινότητα) και ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον (δασογενές).

2. Δασική έκταση υπάρχει όταν στο παραπάνω σύνολο η άγρια ξυλώδης βλάστηση, υψηλή ή θαμνώδης, είναι αραιά .

3. Η κατά τις παραγράφους 1 και 2 δασοβιοκοινότητα υφίσταται και το δασογενές περιβάλλον δημιουργείται σε μια έκταση όταν:

I. Φύονται στην εν λόγω έκταση άγρια ξυλώδη φυτά, δυνάμενα με δασική εκμετάλλευση να παράγουν δασικά προϊόντα (δασοπονικά είδη).

II. Το εμβαδόν της εν λόγω έκτασης στην οποία φύονται εν όλω ή σποραδικά τα ως άνω δασικά είδη είναι κατ' ελάχιστο 0,3 εκτάρια, με γεωμετρική μορφή κατά το δυνατό αποστρογγυλωμένη ή σε λωρίδα πλάτους τουλάχιστο τριάντα (30) μέτρων. Η δασοβιοκοινότητα υφίσταται και το δασογενές περιβάλλον δημιουργείται και σε εκτάσεις με μικρότερο εμβαδόν από 0,3 εκτάρια, όταν λόγω της θέσης τους βρίσκονται σε σχέση αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης με άλλες γειτονικές εκτάσεις που συνιστούν δάσος ή δασική έκταση.

III. Οι κόμης των δασικών ειδών σε κατακόρυφη προβολή, καλύπτουν τουλάχιστο το είκοσι πέντε τοις εκατό (συγκόμωση 0,25) της έκτασης του εδάφους.

Τα δασικά οικοσυστήματα χαρακτηρίζονται ως δάση ή δασικές εκτάσεις κατά τις επόμενες διακρίσεις:

α) Εάν στην ως άνω βιοκοινότητα τα δασικά είδη έχουν ευδιάκριτη κατακόρυφη δομή (ορόφους) και οι κόμης τους καλύπτουν ποσοστό μεγαλύτερο του τριάντα τοις εκατό του εδάφους (συγκόμωση μεγαλύτερη του 0,30), η εν λόγω έκταση χαρακτηρίζεται δάσος, με την προϋπόθεση ότι η συγκόμωση του ανορόφου υπερβαίνει τα δεκαπέντε εκατοστά (0,15) και σε περίπτωση έλλειψης υπορόφου η συγκόμωση του ανορόφου υπερβαίνει τα είκοσι πέντε εκατοστά (0,25).

β) Εάν στην ως άνω βιοκοινότητα η ξυλώδης βλάστηση αποτελείται από δασοπονικά είδη αείφυλλων ή φυλλοβόλων πλατύφυλλων που εμφανίζονται σε θαμνώδη μορφή, η εν λόγω έκταση χαρακτηρίζεται δασική έκταση, εφόσον οι κόμης

των ειδών αυτών καλύπτουν ποσοστό μεγαλύτερο του είκοσι πέντε τοις εκατό του εδάφους (συγκόμωση μεγαλύτερη του 0,25).

γ) Στην έννοια των δασικών οικοσυστημάτων περιλαμβάνονται και οι εκτάσεις που απώλεσαν για οποιοδήποτε λόγο τη δασική βλάστηση. Οι εν λόγω εκτάσεις διέπονται από τις διατάξεις της παραγράφου 3 του άρθρου 117 του Συντάγματος, κηρύσσονται αναδασωτέες και διατηρούν το χαρακτήρα που είχαν πριν από την καταστροφή τους.

4. Ως δασικές εκτάσεις νοούνται και οι οποιασδήποτε φύσεως ασκεπείς εκτάσεις, (φρυγανώδεις ή χορτολιβαδικές εκτάσεις, βραχώδεις εξάρσεις και γενικά ακάλυπτοι χώροι) που περικλείονται από δάση ή δασικές εκτάσεις, καθώς και οι υπεράνω των δασών ή δασικών εκτάσεων ασκεπείς κορυφές ή αλπικές ζώνες των ορέων. Στις εν λόγω εκτάσεις, πέραν επιτρεπτών επεμβάσεων που προβλέπονται από την παράγραφο 2 του άρθρου 13 του ν. 1734/1987 (ΦΕΚ 189Α) και τα άρθρα 45 έως 61 του παρόντος νόμου, ουδεμία άλλη επέμβαση επιτρέπεται. Οι εκτάσεις των περιπτώσεων α', δ' και ε', της παραγράφου 6 του παρόντος άρθρου, δεν υπάγονται στις διατάξεις αυτής της παραγράφου, έστω και αν περικλείονται από δάση ή δασικές εκτάσεις.

5. Στις διατάξεις του παρόντος νόμου υπάγονται και τα εντός των πόλεων και των οικιστικών περιοχών πάρκα και άλση καθώς και οι εκτάσεις που κηρύσσονται ή έχουν κηρυχθεί με πράξη της αρμόδιας αρχής, ως δασωτέες ή αναδασωτέες.»

2. Στο άρθρο 3 προστίθεται παράγραφος 7, που έχει ως εξής:

« 7. Οι δημόσιες μη εποικιστικές εκτάσεις των περιπτώσεων β' και γ' της παραγράφου 6, καθώς και οι δημόσιες εκτάσεις που λόγω του είδους της βλάστησης δεν εμπίπτουν στις παραγράφους 1, 2 και 4, αλλά ευρίσκονται επί κλιτύων ορέων, που δεν παραδόθηκαν κατά τις διατάξεις του άρθρου 74 στις γεωργικές υπηρεσίες, εξακολουθούν να τελούν υπό τη διοίκηση και διαχείριση της δασικής υπηρεσίας, με μέριμνα της οποίας χαρτογραφούνται και διατίθενται για την εξυπηρέτηση των σκοπών που αναφέρονται στα άρθρα 45 έως και 61 του παρόντος νόμου και στο άρθρο 13 παράγραφος 2 του ν. 1734/1987, ή χρησιμοποιούνται ως βοσκότοποι ή για τη δημιουργία νέων δασών.

Τα προβλεπόμενα από το άρθρο 8 Συμβούλια είναι αρμόδια και για τη διοικητική αναγνώριση της κυριότητας ή άλλων εμπράγματων δικαιωμάτων επί αυτών των εκτάσεων. Οι υποθέσεις που προσάγονται στα Συμβούλια κρίνονται κατά τις διατάξεις του α.ν. 1539/1938 (ΦΕΚ 488Α) όπως ισχύει.»

3. Η περίπτωση α' της παραγράφου 1 του άρθρου 4 αντικαθίσταται ως εξής:

«α) Δάση και δασικές εκτάσεις που παρουσιάζουν ιδιαίτερο επιστημονικό, αισθητικό, οικολογικό και γεωμορφολογικό ενδιαφέρον ή περιλαμβάνονται σε ειδικές ζώνες διατήρησης και ζώνες ειδικής προστασίας (εθνικοί δρυμοί, αισθητικά δάση, υγροβιότοποι, διατηρητέα μνημεία της φύσης, δίκτυα και περιοχές προστατευόμενα από τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου).»

4. Στο τέλος της παραγράφου 2 του άρθρου 5 προστίθεται εδάφιο, που έχει ως εξής:

« Η εκτέλεση κάθε είδους έργων στα πάρκα και άλση, ενεργείται μετά από σχετική μελέτη, που εγκρίνεται από την αρμόδια δασική αρχή και με την εποπτεία της. »

5. Στην παράγραφο 3 του άρθρου 10 προστίθεται εδάφιο, που έχει ως εξής:

«Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Δικαιοσύνης και Γεωργίας, είναι δυνατή η αύξηση του αριθμού των προβλεπόμενων με τις διατάξεις της παραγράφου αυτής επιτροπών.»

6. Στο άρθρο 19 προστίθενται παράγραφοι 3 και 4 που έχουν ως εξής:

«3. Με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας μπορεί να απαγορεύεται ή να επιτρέπεται υπό όρους η εισαγωγή κάθε είδους ξυλείας, φυτών, σπόρων, φυτοχώματος ή άλλων υλικών ή προϊόντων που είναι φορείς βλαπτικών οργανισμών ή φυτονόσων της δασικής βλάστησης και των προϊόντων της, καθώς και η χρήση χημικών ουσιών που μπορεί να προκαλέσει βλάβη ή φθορά στη δασική βλάστηση και γενικότερα στο δασικό περιβάλλον.

4. Κατά τη διαχείριση των δασών και των δασικών εκτάσεων, λαμβάνεται μέριμνα για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας σε όλα της τα επίπεδα (γενετική, ειδών, οικοσυστημάτων και τοπίου)».

7. Στο άρθρο 21 προστίθεται παράγραφος 4 και η παράγραφος 5 που προστέθηκε με την παράγραφο 10 του άρθρου 40 του ν. 3105/2003(ΦΕΚ 29^Α), αντικαθίσταται ως εξής:

«4. Για την περιβαλλοντική εκπαίδευση του κοινού και τη μετάδοση μηνυμάτων για την προστασία των δασών και του φυσικού περιβάλλοντος, η Γενική Διεύθυνση Ανάπτυξης και Προστασίας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας δύναται να προβαίνει:

α) Στην έκδοση, παραγωγή και προμήθεια κάθε είδους ενημερωτικού για τα δάση και την δασοπονία υλικού, όπως εντύπων, πινακίδων, φωτογραφιών, διαφανειών, κινηματογραφικών και τηλεοπτικών ταινιών και λοιπών απαραίτητων μέσων.

β) Στην οργάνωση διεθνών και εθνικών συμποσίων, συνεδρίων και λοιπών εκδηλώσεων για τη δασοπονία και το δασικό περιβάλλον, κατασκηνώσεων, φιλοξενιών, ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών εκπομπών πάνω στα εθνικά δασοπονικά προβλήματα και ενδιαφέροντα.

γ) Στην οργάνωση, με ειδικά προγράμματα, ενημερωτικών και επιμορφωτικών σεμιναρίων συλλόγων, σχολείων, δασικών συνεταιρισμών και άλλων περιβαλλοντολογικών φορέων, για την προστασία του δάσους και του δασικού περιβάλλοντος.

Οι δαπάνες που προκαλούνται από την εφαρμογή αυτής της παραγράφου βαρύνουν τον προϋπολογισμό του Κεντρικού Ταμείου Γεωργίας Κτηνοτροφίας και Δασών.

5. Για την εξυπηρέτηση των εργαζόμενων στα δάση δασικών υπαλλήλων, υλοτόμων και λοιπών δασεργατών, επιτρέπεται η εντός των δασών και δασικών εκτάσεων, εγκατάσταση από τις δασικές υπηρεσίες ξύλινων λυομένων οικημάτων. Επιτρέπεται επίσης, στα πλαίσια της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού σε θέματα δασοπροστασίας και φυσικού περιβάλλοντος, μετά από έγκριση του Υπουργού Γεωργίας, η εγκατάσταση από τις δασικές υπηρεσίες ξύλινων λυομένων οικημάτων σε επιλεγμένες θέσεις των ανωτέρω περιοχών και σε περιορισμένο αριθμό, μη δυνάμενο να υπερβεί τα τριάντα, για την παροχή πρόχειρων καταλυμάτων σε επισκέπτες των δασών. Η μελέτη και εκτέλεση των παραπάνω έργων, γίνεται κατά παρέκκλιση πολεοδομικών ή άλλων διατάξεων και διέπεται από τις διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 237 του ν.δ. 86/1969 «Δασικός Κώδιξ» (ΦΕΚ 7^Α). Η επιτρεπόμενη χρήση και λειτουργία των οικημάτων που χρησιμοποιούνται ως καταλύματα επισκεπτών, διέπεται από τον Κανονισμό Λειτουργίας, που εγκρίνεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Γεωργίας και Ανάπτυξης κατά παρέκκλιση των διατάξεων της τουριστικής ή άλλης νομοθεσίας.»

8. Στο τέλος της παραγράφου 1 του άρθρου 41 προστίθεται εδάφιο, που έχει ως εξής:

« Μετά την αναδημιουργία της βλάστησης η αναδάσωση αίρεται με όμοια απόφαση και η διαχείριση της αναδασωθείσας έκτασης γίνεται σύμφωνα με τις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας. »

9. Στην παράγραφο 3 του άρθρου 44, μετά τις λέξεις «του προορισμού δάσους» προστίθενται οι λέξεις «ή δασικής έκτασης».

10. Στο άρθρο 45 προστίθενται παράγραφοι 10, 11 και 12, που έχουν ως εξής:

«10.Όποιος πραγματοποιεί την επέμβαση χωρίς την κατά την προηγούμενη παράγραφο έγκριση του Υπουργού Γεωργίας ή της αρμόδιας δασικής αρχής, τιμωρείται σύμφωνα με όσα ορίζονται στην παράγραφο 7 του άρθρου 71.

11. Αν δεν εμποδίζεται η αναδάσωση, δεν συνιστούν μεταβολή της χρήσης και του προορισμού της δασικής γης τα κάθε είδους καταφύγια και εκτροφεία θηραμάτων, η ίδρυση και λειτουργία των οποίων επιτρέπεται και σε δασικές εκτάσεις, οι οποίες έχουν καταστραφεί ή αποψιλωθεί και έχουν κηρυχθεί αναδασωτέες.

12. Κάθε επέμβαση που προβλέπεται από τη δασική νομοθεσία στα δάση, στις δασικές και τις λοιπές εκτάσεις που τελούν υπό τη διαχείριση των δασικών υπηρεσιών, είτε για τη μεταβολή του προορισμού και τη διάθεσή τους για άλλες χρήσεις, είτε για την εκτέλεση έργων μέσα σε αυτές και τη δημιουργία εγκαταστάσεων ή την παροχή άλλων εξυπηρετήσεων, έστω και χωρίς μεταβολή της κατά προορισμό χρήσης τους, ενεργείται πάντοτε κατόπιν καταβολής ανταλλάγματος χρήσης. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Γεωργίας που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζεται το ύψος του ανταλλάγματος για κάθε κατηγορία επεμβάσεων, η διαδικασία επιβολής και είσπραξης του και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια. Το ανάλλαγμα αυτό, από την καταβολή του οποίου εξαιρούνται το Δημόσιο και οι φορείς που αναφέρονται στην παράγραφο 2 Β του άρθρου 13 του ν. 1734/1987, κατατίθεται υπέρ Κ.Τ.Γ.Κ. και Δασών και διατίθεται αποκλειστικά για την ανάπτυξη και προστασία των δασών.»

11. Τα προβλεπόμενα από τις διατάξεις του ν.998/1979 ειδικά δασοτεχνικά έργα, πλην των έργων δασικής οδοποιίας, που εκτελούνται από τις δασικές υπηρεσίες για την ανάπτυξη και προστασία των δασών και τη συντήρηση των δασικών εδαφών, δεν υπάγονται στις διατάξεις των άρθρων 1 και 2 του ν.3010/2002. Στα διαγράμματα ύλης των μελετών περιλαμβάνεται ειδικό κεφάλαιο στο οποίο αναλύονται και αξιολογούνται οι περιβαλλοντικές και οικολογικές συνθήκες και ορίζονται οι όροι και οι περιορισμοί που προβλέπονται από τις ισχύουσες κανονιστικές διατάξεις για την κατασκευή τους.

12. Στο άρθρο 46 προστίθεται παράγραφος 7, που έχει ως εξής:

«7. Σε περιπτώσεις έκτακτων αναγκών, που προέρχονται από φυσικές καταστροφές, επιτρέπεται η προσωρινή εγκατάσταση και διαμονή των πληγέντων για περιορισμένο χρονικό διάστημα εντός δασικών και χορτολιβαδικών εκτάσεων. Ο προσδιορισμός της συγκεκριμένης έκτασης, η χρονική διάρκεια και το είδος των εγκαταστάσεων καθορίζονται με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας, η οποία λαμβάνεται μετά από εισήγηση των οικείων δασικών και πολεοδομικών υπηρεσιών. »

13. Το πρώτο εδάφιο της παραγράφου 5 του άρθρου 58, όπως αντικαταστάθηκε από την παράγραφο 1 του άρθρου 12 του ν. 2040/1992(ΦΕΚ 70Α) και αναριθμήθηκε με την παράγραφο 4 του άρθρου 2 του ν. 2941/2001(ΦΕΚ201Α), αντικαθίσταται ως εξής:

« Η εκτέλεση μικρών δημοσίων ή δημοτικών και κοινοτικών έργων, καθώς και μικρών έργων λοιπών νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, όπως μετεωρολογικών σταθμών, τηλεπικοινωνιακών δικτύων ή εγκαταστάσεων έργων ύδρευσης και αποχέτευσης, έργων συλλογής, αποθήκευσης και μεταφοράς υδάτων (εξωποτάμιας και εσωποτάμιας λιμνοδεξαμενές με τη βοήθεια μικρών φραγμάτων και ταμιευτήρες φραγμάτων) για αρδευτικούς ή υδρευτικούς σκοπούς και αντλιοστασίων εντός δασών και δασικών εκτάσεων είναι επιτρεπτή ύστερα από άδεια του Γενικού Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας μετά από πρόταση της αρμόδιας αρχής.»

14. Το τέταρτο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 70, όπως αντικαταστάθηκε με τη διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 29 του ν. 2081/1992(ΦΕΚ 154Α), αντικαθίσταται ως εξής:

«Επίσης επιβάλλεται διοικητική ποινή προστίμου με πράξη καταλογισμού του οικείου Δασάρχη, η οποία εκδίδεται μέσα σε προθεσμία δέκα (10) ημερών από τη γνωστοποίηση σε αυτόν της τελεσίδικης καταδικαστικής απόφασης που εκδίδεται σε βάρος των αναφερόμενων στο προηγούμενο εδάφιο προσώπων. Με μέριμνα της αρμόδιας Εισαγγελικής Αρχής γνωστοποιούνται οι εν λόγω αποφάσεις, μέσα σε προθεσμία τριάντα (30) ημερών από τη δημοσίευσή τους, στον οικείο Δασάρχη. Το εν λόγω πρόστιμο ισούται με 1467 Ευρω πολλαπλασιαζόμενα επί το συντελεστή Μ της παραγράφου 5 του άρθρου 16 του π.δ. 437/1981(ΦΕΚ 120Α) και με την έκταση που καταστρέφεται σε στρέμματα.»

15. Η παράγραφος 3 του άρθρου 70 που προστέθηκε με την παράγραφο 2 του άρθρου 12 του ν. 2040/1992, αντικαθίσταται ως εξής:

«3. Με απόφαση του αρμοδίου οργάνου που σύμφωνα με το άρθρο 41 του παρόντος νόμου εκδίδεται εντός τριών (3) μηνών από την καταστολή της πυρκαγιάς ή τη διαπίστωση καταστροφής δάσους ή δασικής έκτασης από οποιαδήποτε αιτία, οι ανωτέρω εκτάσεις κηρύσσονται υποχρεωτικά αναδασωτές. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις με απόφαση του αρμοδίου οργάνου, που λαμβάνεται ύστερα από αιτιολογημένη πρόταση του οικείου δασάρχη, η προθεσμία του προηγούμενου εδαφίου μπορεί να παραταθεί για χρονικό διάστημα μέχρι δύο (2) μήνες ακόμη κατ' ανώτατο όριο. Παράλειψη έκδοσης από το αρμόδιο όργανο της απόφασης αναδάσωσης, εντός της ανωτέρω προθεσμίας τιμωρείται σύμφωνα με το άρθρο 259 του Ποινικού Κώδικα.»

16. Στην περίπτωση που με τις διατάξεις του άρθρου 50 του ν.998/1979, δεν είναι δυνατή η οικιστική αποκατάσταση των μελών του οικοδομικού συνεταιρισμού, τότε ο συνεταιρισμός μπορεί, για την υλοποίηση του σκοπού του, να ανταλλάξει το δάσος ή τη δασική έκταση, των οποίων είναι ιδιοκτήτης, με διαθέσιμες εκτάσεις της παραγράφου 7 του άρθρου 3 του αυτού ως άνω νόμου, με διαθέσιμες ή κοινόχρηστες εποικιστικές εκτάσεις, καθώς και με δημόσιες γεωργικές ή χορτολιβαδικές εκτάσεις, χωρίς στρεμματική αντιστοίχιση. Η ως άνω ανταλλαγή εγκρίνεται κατά περίπτωση, με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, ή κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Γεωργίας, μετά από εισήγηση της κατωτέρω αναφερόμενης επιτροπής. Σε περίπτωση που η προς ανταλλαγή έκταση ανήκει σε άλλο φορέα του δημοσίου, η απόφαση με την οποία εγκρίνεται η ανταλλαγή συνοπογράφεται από τον κατά περίπτωση αρμόδιο Υπουργό. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Γεωργίας καθορίζονται οι δικαιούχοι ανταλλαγής, τα κριτήρια κατάταξης αυτών κατά σειρά προτεραιότητας, ο τρόπος εκτίμησης της αξίας των προς ανταλλαγή εκτάσεων, οι όροι της ανταλλαγής, η διαδικασία και κάθε άλλο αναγκαίο στοιχείο για την εφαρμογή της παρούσας παραγράφου. Με την ίδια απόφαση συγκροτείται πενταμελής επιτροπή, που απαρτίζεται από τρεις υπαλλήλους του Υπουργείου Γεωργίας και δύο του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, με

τους αναπληρωτές τους και ορίζεται η αμοιβή των μελών της κατά τις κείμενες διατάξεις. Έργο της επιτροπής είναι η καταγραφή των διαθέσιμων προς ανταλλαγή εκτάσεων, η συγκέντρωση και αξιολόγηση των σχετικών αιτήσεων ανταλλαγής που υποβάλλονται από τους συνεταιρισμούς, η εκτίμηση της αξίας των προς ανταλλαγή εκτάσεων και ο συντονισμός των ενεργειών των αρμοδίων υπηρεσιών για την πραγματοποίηση της ανταλλαγής.

17. Φυσικά ή νομικά πρόσωπα, δικαιούνται να ζητήσουν με αίτησή τους τον χαρακτηρισμό των εκτάσεών τους, εφόσον για αυτές δεν εκδόθηκαν τελεσίδικες αποφάσεις χαρακτηρισμού, κατά τη διαδικασία του άρθρου 14 του ν.998/1979.

Άρθρο 2

Προστασία του τοπίου και της βιοποικιλότητας

1. Κατά το σχεδιασμό της διαχείρισης και εκμετάλλευσης των δασικών οικοσυστημάτων, με την κατάρτιση των προβλεπόμενων από το άρθρο 63 του Δασικού Κώδικα δασοπονικών μελετών, λαμβάνονται ειδικά μέτρα που εξασφαλίζουν κατά το δυνατό την προστασία του τοπίου και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Δασοπονικές ενέργειες και πρακτικές όπως η εκλογή των δασοπονικών ειδών σε κάθε είδους δάσωση ή αναδάσωση, οι μέθοδοι διαχείρισης, δασοκομικού χειρισμού και συγκομιδής του ξύλου και γενικά οι επεμβάσεις στα δασικά οικοσυστήματα, σχεδιάζονται κατά τρόπο που εξασφαλίζει την προστασία των ενδιαιτημάτων των ειδών της χλωρίδας και της πανίδας και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.

2. Για λόγους προστασίας της άγριας πανίδας και ιδίως της πτηνοπανίδας, της φύσης και του τοπίου, ο Υπουργός Γεωργίας μπορεί να συνάπτει προγραμματικές συμβάσεις με φιλοπεριβαλλοντικές ή άλλες μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα οργανώσεις, που προτίθενται να χρηματοδοτήσουν τη δημιουργία δενδρωδών ή θαμνωδών ή μικτών βλαστητικών σχηματισμών σε δημόσιες δασικές εκτάσεις ευρισκόμενες εντός ή πλησίον αγροτικών εκτάσεων, προκειμένου να λειτουργήσουν ως αγροβιότοποι. Για την επιλογή των περιοχών αυτών λαμβάνονται ιδιαιτέρως υπόψη οι ανάγκες προστασίας της άγριας πανίδας και αυτοφυούς χλωρίδας, η γειτνίαση με περιοχές σημαντικού οικολογικού ενδιαφέροντος και ο συνδυασμός τους ρόλος με αυτές για τη μετανάστευση, τη γεωγραφική κατανομή και τη γενετική ανταλλαγή των ειδών. Στις προγραμματικές αυτές συμβάσεις απαραίτητα ορίζονται το έργο, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων, οι πόροι που θα διατεθούν, το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης των έργων και ο υπόχρεος για τη διαχείριση και συντήρηση των έργων του προγράμματος μετά την ολοκλήρωσή του.

3. Ιδιοκτήτες αγροτικής γης, που δημιουργούν σε τεμάχια των αγρών τους σχηματισμούς της προηγούμενης παραγράφου ή δενδροστοιχίες και φυσικούς αγροφράκτες περί τα όρια των αγρών τους, δικαιούνται να προμηθεύονται ατελώς από τα κρατικά φυτώρια των δασικών υπηρεσιών τα αναγκαία δασοπονικά είδη.

4. Σε ευρύτερες αγροτικές περιοχές όπου ελλείπουν παντελώς βλαστητικοί σχηματισμοί των προηγούμενων παραγράφων, επιτρέπεται η καταβολή οικονομικής ενίσχυσης σε όσους ενδιαφέρονται να δημιουργήσουν στους αγρούς τους, τους εν λόγω σχηματισμούς. Η ενίσχυση αυτή παρέχεται με την υποχρέωση, ότι ο ενδιαφερόμενος θα διατηρήσει τη βλάστηση επί μία τουλάχιστον δεκαετία και βαρύνει πιστώσεις του κεφαλαίου Δασών του Κεντρικού Ταμείου Γεωργίας, Κτηνοτροφίας και Δασών. Η έγκριση για τη δημιουργία των ως άνω φυτειών παρέχεται από την οικεία δασική υπηρεσία εντός των πλαισίων των διαθέσιμων πιστώσεων και υπό την προϋπόθεση, ότι δεν υπάρχουν για την περιοχή αναδασωτικά

προγράμματα χρηματοδοτούμενα από κανονισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, καθορίζονται το ύψος της ενίσχυσης, η διαδικασία καταβολής της, τα απαιτούμενα δικαιολογητικά, οι όροι και κάθε άλλο αναγκαίο στοιχείο για τη χορήγηση της.

Άρθρο 3

Δασολόγιο

1. Σε προθεσμία πέντε μηνών από την κύρωση του δασικού χάρτη, κατά τη διαδικασία του άρθρου 27 του ν.2664/1998 (ΦΕΚ 275^Α), καταρτίζεται και τηρείται με μέριμνα των υπηρεσιών της κάθε Διεύθυνσης Δασών Νομαρχιακού επιπέδου, το Δασολόγιο του Νομού. Το δασολόγιο καταρτίζεται με μορφή Βιβλίου Γενικού Δασολογίου στο οποίο καταχωρούνται τα εμφανιζόμενα στο δασικό χάρτη δάση και δασικές εκτάσεις κατά μερίδες και κατά τρόπο ώστε να είναι ευχερής η τήρησή του και σε ηλεκτρονική μορφή.

2. Σε κάθε μερίδα του Δασολογίου καταχωρίζονται ο κωδικός αριθμός του δάσους ή της δασικής έκτασης, που εμφανίζεται στο δασικό χάρτη, η ονομασία, ο αριθμός της κυρωτικής απόφασης του δασικού χάρτη, το εμβαδόν της έκτασης, η περιγραφή των διακριβωθέντων ορίων, η περιγραφή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της δασικής βλάστησης, και κάθε άλλο προσδιοριστικό του δασοκτήματος στοιχείο. Κάθε μερίδα του δασολογίου συνοδεύεται και συσχετίζεται με ειδικό φάκελο που περιέχει αντίγραφα των κυρωμένων δασικών χαρτών, αποφάσεις κηρύξεως εκτάσεων ως αναδασωτέων και κάθε άλλο στοιχείο που χρησιμοποιήθηκε για την κατάρτιση του Δασολογίου.

3. Στη μερίδα του κάθε δάσους που βρίσκεται υπό δασοπονική εκμετάλλευση αναγράφεται πέραν των παραπάνω γενικών στοιχείων και το είδος του δάσους (σπερμοφυές, διφυές, πρεμνοφυές), τα κύρια δασοπονικά είδη και η σύνθεσή τους (αμιγές, μεικτό), η συνολική του έκταση, η ιδιοκτησιακή του κατάσταση και άλλα προσδιοριστικά στοιχεία. Για τις υπόλοιπες εκτάσεις που περιέχονται στο δασικό χάρτη και τελούν εκτός δασοπονικής εκμετάλλευσης, οι μερίδες τηρούνται κατά γεωγραφική ενότητα και προσδιορίζονται σε αυτές τα τοπωνύμια, το είδος και η πυκνότητα της βλάστησης, η συνολική έκταση, η χρήση της έκτασης και άλλα προσδιοριστικά στοιχεία. Στο περιθώριο της κάθε μερίδας σημειώνονται οι εκτάσεις που κηρύσσονται αναδασωτέες λόγω καταστροφής ή αποψίλωσης της δασικής βλάστησης, καθώς και οι εκτάσεις της παραγράφου 7 του άρθρου 3 του ν. 998/1979. Οι χάρτες που απεικονίζουν τις εκτάσεις της παραγράφου 7 του άρθρου 3 του ν. 998/1979, τίθενται σε χωριστό φάκελο.

4. Αντίγραφο του κατά τα ανωτέρω καταρτιζόμενου δασολογίου, καθώς και οι μετά την κατάρτισή του τυχόν συμπληρώσεις ή τροποποιήσεις αποστέλλονται στη Διεύθυνση Δασών της Περιφέρειας και στην Κεντρική Δασική Υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας.

5. Με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, που εκδίδεται εντός δύο μηνών από την ισχύ του παρόντος, καθορίζονται θέματα σχετικά με την κατάρτιση, τήρηση, κωδικοποίηση και ενημέρωση του δασολογίου.

Άρθρο 4

Τροποποίηση διατάξεων του Δασικού Κώδικα (ν.δ. 86/1969)

1. Στο άρθρο 50 προστίθεται παράγραφος 4, που έχει ως εξής:

«4. Σε περιπτώσεις που υφίστανται εντός των δασικών οικοσυστημάτων γεωργικές ή άλλες εδαφοπονικές δραστηριότητες που διασπούν τη συνοχή τους και δημιουργούν κινδύνους για την υπόστασή τους, είναι επιτρεπτή η ανταλλαγή των μη δασικών αυτών εκτάσεων με άλλες, ισάξιες εκτάσεις της παραγράφου 7 του άρθρου 3 του ν. 998/1979. Η απόφαση για την ανταλλαγή, εκδίδεται από το Γενικό Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας, μετά από προηγούμενη εκτίμηση των προς ανταλλαγή εκτάσεων και πρόταση τριμελούς επιτροπής που αποτελείται από τον προϊστάμενο της Διεύθυνσης Γεωργίας της οικείας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, τον οικείο δασάρχη και τον προϊστάμενο της οικείας Δημόσιας Οικονομικής Υπηρεσίας (Δ.Ο.Υ.), οριζόμενους κάθε φορά με απόφαση του ως άνω Γενικού Γραμματέα. »

2. Στο άρθρο 60 προστίθενται παράγραφοι 3 και 4, που έχουν ως εξής:

«3. Η μεταβίβαση αυτοτελών ιδιωτικών δασοτεμαχίων που δεν συνορεύουν μεταξύ τους, καθώς και η μεταβίβαση ιδανικού εξ' αδιαιρέτου μεριδίου ιδιωτικού δάσους ή δασικής έκτασης, δεν συνιστά κατάτμηση. Δρόμοι, αντιπυρικές ζώνες και άλλα τεχνικά έργα που κατασκευάζονται εντός δασών και δασικών εν γένει εκτάσεων, καθώς και νομίμως κηρυσόμενες αναγκαστικές απαλλοτριώσεις, δεν συνιστούν κατάτμηση αυτών.

4. Η άδεια κατάτμησης για την υλοποίηση επιτρεπτής, κατά τις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας, επέμβασης σε δάσος ή δασική έκταση, χορηγείται από το όργανο που εγκρίνει την επέμβαση.»

3. Στην παράγραφο 1 του άρθρου 69 προστίθεται περίπτωση ε, που έχει ως εξής:

«ε) Τα περιαστικά δάση, τμήματα δασών και δασικές εκτάσεις που μπορεί δασοπονικά να αναδασωθούν.»

4. Η παράγραφος 2 του άρθρου 69 αντικαθίσταται ως εξής:

«2. Από τα δάση, τις δασικές εκτάσεις και γαίες της προηγούμενης παραγράφου, τα αναφερόμενα στις περιπτώσεις α', β', γ' και ε' αυτής χαρακτηρίζονται ως προστατευτικά, τα δε αναφερόμενα στην περίπτωση δ' ως απόλυτα προστατευτικά.»

5. Στο άρθρο 69 προστίθεται παράγραφος 3, που έχει ως εξής:

«3. Στα δάση της περίπτωσης δ' της παραγράφου 1, όσοι επιχειρούν οποιαδήποτε πράξη από τις αναφερόμενες στην παράγραφο 1 του άρθρου 71 του ν. 998/1979, όπως κάθε φορά ισχύει, τιμωρούνται και με τις διοικητικές κυρώσεις της παραγράφου 1 του άρθρου 30 του ν. 1650/1986 (ΦΕΚ 160Α).»

6. Το άρθρο 70 αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 70

Διαδικασία χαρακτηρισμού δασών ως προστατευτικών

Για την εφαρμογή των ειδικών μέτρων διαχείρισης επί των προστατευτικών δασών και δασικών εκτάσεων, προαπαιτείται χαρακτηρισμός αυτών ως προστατευτικών. Ο χαρακτηρισμός και η κατάταξη αυτών, κατά τις διακρίσεις της παραγράφου 2 του άρθρου 69, γίνεται με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας, που λαμβάνεται μετά από πρόταση της τοπικής δασικής αρχής, ενεργούσης αυτεπάγγελα. Ειδικά για τα δάση που εμπίπτουν στην περιοχή ευθύνης της Περιφέρειας Αττικής και του νομού Θεσσαλονίκης, ο κατά τα ανωτέρω χαρακτηρισμός και κατάταξη, γίνονται με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας. Οι

παραπάνω αποφάσεις, με τις οποίες χαρακτηρίζονται τα δάση και οι δασικές εκτάσεις ως προστατευτικά και κατατάσσονται σε επί μέρους κατηγορίες, κατά τις διακρίσεις της παραγράφου 2 του άρθρου 69, συνοδεύονται από χάρτη και δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης.»

7. Οι παράγραφοι 1 και 2 του άρθρου 71, αντικαθίστανται ως εξής:

«1. Η διαχείριση των προστατευτικών δασών και δασικών εκτάσεων των περιπτώσεων α΄ έως δ΄ της παραγράφου 1 του άρθρου 69, γίνεται κατά τρόπο που αποκλείει την υποβάθμιση της βλάστησης και τη διάβρωση των εδαφών. Στις παραπάνω εκτάσεις η δασοπονική διαχείριση αποβλέπει στην εγκατάσταση και λειτουργία υδρονομικού δάσους, που συγκροτείται από αειθαλή δασοπονικά είδη και λαμβάνονται ιδιαίτερα μέτρα για τη διατήρηση και βελτίωση της βλάστησής τους.

2. Στα ως άνω προστατευτικά δάση απαγορεύονται υλοτομίες που διασπούν τη συνοχή των συστάδων και απογυμνώνουν το έδαφος. Στα δάση αυτά, αν είναι σπερμοφυή, επιτρέπεται να πραγματοποιούνται καλλιεργητικές και αναγεννητικές κατά κέντρα αναγέννησης υλοτομίες, ενώ στα πρεμνοφυή οι δασοκομικοί χειρισμοί κατατείνουν στην αναγωγή τους σε σπερμοφυή με ταυτόχρονη εισαγωγή των ενδεδειγμένων δασοπονικών ειδών.»

8. Στο άρθρο 71 προστίθεται παράγραφος 6, που έχει ως εξής:

«6. Τα δάση της περίπτωσης ε΄ της παραγράφου 1 του άρθρου 69, που προορίζονται για αισθητική απόλαυση και αναψυχή, υπόκεινται σε διαχείριση ως δάση – πάρκα και επιτρέπεται σ΄ αυτά η κατασκευή έργων και η εκτέλεση εργασιών που συντηρούν και εμπλουτίζουν τη βλάστηση, βελτιώνουν την αισθητική του τοπίου, εξασφαλίζουν την άνετη και ασφαλή κίνηση και εξυπηρέτηση των επισκεπτών και διευκολύνουν τη σωματική άσκηση και την πνευματική ανάταση του ανθρώπου. Η κατασκευή μόνιμων εγκαταστάσεων, απαιτητών για τη λειτουργία των πάρκων, επιτρέπεται μόνο στο αναγκαίο μέτρο και σε εκτάσεις που δεν έχουν δασική βλάστηση, η δε συνολικά καταλαμβανόμενη από τις ανωτέρω εγκαταστάσεις έκταση δεν μπορεί να υπερβεί το πέντε τοις εκατό(5%) της συνολικής έκτασης και κατ΄ ανώτατο όριο τα δέκα στρέμματα. Ο Υπουργός Γεωργίας με αποφάσεις του εξειδικεύει το είδος των έργων και των εργασιών που επιτρέπονται ως αναγκαία για την επίτευξη των ως άνω σκοπών.»

9. Η παράγραφος 2 του άρθρου 160, αντικαθίσταται ως εξής:

«2. Το κατά την προηγούμενη παράγραφο μίσθωμα, εφόσον αυτό κατά τις κείμενες διατάξεις δεν καθορίζεται με διαφορετικό τρόπο, καθορίζεται για κάθε δασικό διαχειριστικό έτος με πίνακα διατίμησης, ο οποίος καταρτίζεται από τη Γενική Διεύθυνση Ανάπτυξης και Προστασίας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας, με βάση τις τρέχουσες τιμές πώλησης των δασικών προϊόντων στους τόπους παραγωγής και κυρώνεται με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, που λαμβάνεται μετά από γνώμη του Τεχνικού Συμβουλίου Δασών και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.»

10. Το άρθρο 270 αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 270

Απαγόρευση υλοτομίας. Κυρώσεις

1. Η υλοτομία, μεταφορά και διακίνηση δενδρυλλίων ή κορυφών ελάτης, ερυθρελάτης, ψευδοτσούγκας, πεύκης, κυπαρίσσου και άλλων δασοπονικών ειδών από δημόσια και ιδιωτικά δάση και δασικές εν γένει εκτάσεις απαγορεύεται.

2. Η υλοτομία, μεταφορά και διακίνηση κλάδων όλων των δασοπονικών ειδών για χρήση και διακόσμηση κατά την περίοδο των Χριστουγέννων, από δημόσια και

ιδιωτικά δάση και δασικές εν γένει εκτάσεις, επιτρέπεται ύστερα από άδεια της αρμόδιας δασικής αρχής.

3. Η υλοτομία, μεταφορά και διακίνηση δενδρυλλίων και κλάδων όλων των δασοπονικών ειδών, από τεχνητές φυτείες που έχουν δημιουργηθεί σε ιδιωτικά αγροκτήματα ειδικά για το σκοπό αυτό και από ιδιόκτητα καστανοπερίβολα, καστανοτεμάχια ή άλλα αγροκτήματα που υφίστανται δενδροκομική περιποίηση, επιτρέπεται, μετά από άδεια, που εκδίδεται ατελώς από την οικεία δασική αρχή, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 176.

4. Για τον έλεγχο της νόμιμης προέλευσης και διακίνησης των εν λόγω δενδρυλλίων και κλάδων, η αρμόδια δασική υπηρεσία μετά την έκδοση της άδειας, προβαίνει στην κατάλληλη σήμανση των διατιθέμενων στο εμπόριο δενδρυλλίων και κλάδων.

5. Όσοι υλοτομούν, μεταφέρουν ή διακινούν δενδρύλλια ή άλλα δασικά είδη που αναφέρονται στις παραγράφους 2 και 3 χωρίς την κατά τα ανωτέρω άδεια ή σήμανση, τιμωρούνται με τις ποινές του άρθρου 268. Τα δενδρύλλια και οι κλάδοι κατάσχονται και καταστρέφονται από το αρμόδιο δασικό όργανο, που συντάσσει έκθεση κατάσχεσης και πρωτόκολλο καταστροφής τους. Τα αντικείμενα που χρησιμοποίησαν οι παραβάτες για την τέλεση των ανωτέρω αξιοποιίων πράξεων, κατάσχονται και δημεύονται σύμφωνα με τις διατάξεις των παραγράφων 3 έως και 8 του άρθρου 271.»

Άρθρο 5

Τροποποίηση και συμπλήρωση διατάξεων του ν. 2664/1998 (ΦΕΚ 275 Α)

1. Η παράγραφος 1 του άρθρου 27 αντικαθίσταται ως εξής:

«1. Οι δασικοί χάρτες καταρτίζονται κατά νομό από τις προβλεπόμενες στη διάταξη της παραγράφου 10 του άρθρου 28 υπηρεσίες των Διευθύνσεων Δασών της Περιφέρειας στο Νομό. Τα αναγκαία στοιχεία για τον προσδιορισμό των δασών και των δασικών εκτάσεων, λαμβάνονται από την παλαιότερη και την πλησιέστερη προς το χρόνο κατάρτισης του δασικού χάρτη, αεροφωτογραφία. Εάν η παλαιότερη αεροφωτογράφιση δεν καλύπτει την εξεταζόμενη περιοχή ή η χρησιμοποίησή της λόγω κλίμακας ή ποιότητας καθίσταται απρόσφορη, χρησιμοποιείται και η αεροφωτογράφιση έτους λήψης 1960.»

2. Το πρώτο εδάφιο της παραγράφου 2 του άρθρου 27, αντικαθίσταται ως εξής:

«Τα δάση και οι δασικές εκτάσεις των παραγράφων 1 και 2, καθώς και οι εκτάσεις των παραγράφων 4 και 5 του άρθρου 3 του ν. 998/1979, απεικονίζονται σε κατάλληλης κλίμακας αεροφωτογραφικό ή χαρτογραφικό υλικό, το οποίο, αφού συμπληρωθεί με τα φωτοερμηνευτικά στοιχεία των αεροφωτογραφιών, αποτελεί τον προσωρινό δασικό χάρτη.»

3. Στο τέλος της παραγράφου 4 του άρθρου 27 προστίθενται εδάφια, που έχουν ως εξής:

« Μετά την κύρωση του δασικού χάρτη, επιτρέπεται η αναμόρφωσή του με την προσθήκη ή διαγραφή των εκτάσεων που θα υπαχθούν ή θα πάψουν να υπάγονται στο δασικό νόμο, σύμφωνα με πράξεις των αρμοδίων οργάνων, που εκδίδονται κατ' εφαρμογή της δασικής νομοθεσίας. Η κατά τα ανωτέρω αναμόρφωση των δασικών χαρτών κυρώνεται με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας, που λαμβάνεται μετά από εισήγηση της οικείας Διεύθυνσης Δασών.»

4. Η παράγραφος 13 του άρθρου 28 αντικαθίσταται ως εξής:

« 13. Στις περιοχές που κηρύσσονται υπό κτηματογράφηση καθώς και στις περιοχές για τις οποίες καταρτίστηκε και κυρώθηκε ο δασικός χάρτης, οι διατάξεις του άρθρου 8 του ν. 998/1979 παύουν να ισχύουν και τα προβλεπόμενα από αυτές συμβούλια παύουν να λειτουργούν. Οι διατάξεις όμως αυτές εφαρμόζονται για τις αιτήσεις αναγνώρισης εμπραγμάτων δικαιωμάτων σε δάση και δασικές εκτάσεις κατά την έννοια του άρθρου 3 του ν. 998/1979, οι οποίες εκκρεμούν στο Αναθεωρητικό Συμβούλιο Ιδιοκτησίας Δασών (Α.Σ.Ι.Δ) κατά την κύρωση του δασικού χάρτη. Μετά την έκδοση των σχετικών γνωμοδοτήσεων επί υποθέσεων που εκκρεμούν στο Α.Σ.Ι.Δ παύει η λειτουργία του Συμβουλίου αυτού. Η διάταξη της περίπτωσης α' της παραγράφου 4 του άρθρου 8 του ν. 998/1979 παραμένει σε ισχύ και μετά την κύρωση των δασικών χαρτών, μόνον όσον αφορά τη συγκρότηση του Αναθεωρητικού Συμβουλίου Ιδιοκτησίας Δασών, το οποίο διατηρείται μόνο για τη συγκρότηση του Μικτού Γνωμοδοτικού Συμβουλίου της παραγράφου 7 του άρθρου 25 του α.ν. 1539/1938.»

5. Η παράγραφος 17 του άρθρου 28 αντικαθίσταται ως εξής:

« 17. Οι αξιούντες εμπράγματο δικαίωμα, επί δασών ή δασικών εκτάσεων που καταχωρήθηκαν στο βιβλίο μεταγραφών, κατά το άρθρο 20 παράγραφος 1 του ν.248/1976 (ΦΕΚ 6^Α), μπορούν να επιδιώξουν την αναγνώριση των δικαιωμάτων που επικαλούνται, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 4 του παρόντος άρθρου.»

6. Το πρώτο εδάφιο της παραγράφου 18 του άρθρου 28, αντικαθίσταται ως εξής:

« Οι αποφάσεις που εκδόθηκαν από τις Επιτροπές Επιλύσεως Δασικών Αμφισβητήσεων της παραγράφου 3 του άρθρου 10 του ν. 998/1979, κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 14 του ίδιου νόμου, λαμβάνονται υποχρεωτικά υπόψη για την κατάρτιση του προσωρινού δασικού χάρτη, επιτρεπομένης της υποβολής αντιρρήσεων εκ μέρους των ενδιαφερόμενων, οι οποίες υποβάλλονται κατά τη διαδικασία των διατάξεων της παραγράφου 3 του άρθρου 27 και εξετάζονται κατά τις διακρίσεις του άρθρου 3 του ν.998/1979.»

7. Στο τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 18 του άρθρου 28, οι λέξεις «της παραγράφου 1» αντικαθίστανται με τις λέξεις «της παραγράφου 3».

Άρθρο 6

Ποινικές διατάξεις

1. Κύριοι, νομείς και κάτοχοι δασικών εν γένει εκτάσεων ή άλλων ακινήτων, υποχρεούνται να επιτρέπουν την είσοδο και εργασία των συνεργείων των υπηρεσιών του άρθρου 28 παράγραφος 10 του ν. 2664/1998 μέσα στα ακίνητά τους, καθώς και την τοποθέτηση σημάτων και ορόσημων. Οι παραβάτες τιμωρούνται κατά τις διατάξεις του άρθρου 169 του Ποινικού Κώδικα.

2. Όποιος από πρόθεση μετατοπίζει, αφαιρεί, καταστρέφει ή βλάπτει τα τοποθετούμενα ορόσημα ή σήματα από τα συνεργεία των υπηρεσιών της παραγράφου 10 του άρθρου 28 του ν.2664/1998, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός (1) έτους.

Άρθρο 7

Τροποποίηση διατάξεων των ν. 1734/1987 και ν. 1845/1989 (ΦΕΚ102Α)

1. Στο πρώτο εδάφιο της παραγράφου 2B του άρθρου 13 του ν. 1734/1987, όπως ισχύει, μετά τη φράση «εγκαταστάσεων ύδρευσης και άρδευσης,» προστίθεται η φράση «εγκαταστάσεων Κέντρου Τεχνικού Ελέγχου Οχημάτων (Κ.Τ.Ε.Ο.).»

2. Μετά το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 2B του άρθρου 13 του ν. 1734/1987, προστίθεται νέο εδάφιο, που έχει ως εξής:

«Ειδικά για εγκαταστάσεις τυροκομείων, μελισσοκομείων, υδροτριβείων και ιχθυοτροφείων, η κατά χρήση παραχώρηση γίνεται και προς νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου καθώς και προς φυσικά πρόσωπα.»

3. Στο τέλος της παραγράφου 6 του άρθρου 38 του ν. 1845/1989, προστίθενται εδάφια που έχουν ως εξής:

«Ομοίως για την υποβοήθηση του έργου της προστασίας και ιδιαίτερα της πρόληψης πυρκαγιών των δασών και δασικών εκτάσεων, μπορεί ο δασάρχης σε ορισμένες δραστηριότητες της υπηρεσίας να εντάσσει και υπηρεσίες εθελοντών πολιτών που ανήκουν σε οργανωμένους ομίλους ή συλλόγους ή επιτροπές. Τα πρόσωπα αυτά δεν δικαιούνται αποζημίωσης.»

Άρθρο 8

Χρηματοδότηση δασοπονίας από Κεντρικό Ταμείο Γεωργίας Κτηνοτροφίας και Δασών(Κ.Τ.Γ.Κ και Δασών)

1. Στον προϋπολογισμό του Κ.Τ.Γ.Κ. και Δασών, συνιστάται Ειδικός Φορέας Δασών.

2. Πόροι του Ειδικού Φορέα Δασών είναι:

α) Ετήσια επιχορήγηση από τον τακτικό προϋπολογισμό, ύψους σαράντα πέντε εκατομμυρίων (45.000.000)Ευρώ, που εγγράφεται στον Ειδικό Φορέα Δασών του προϋπολογισμού του Κ.Τ.Γ.Κ. και Δασών και μπορεί να αναπροσαρμόζεται με απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Γεωργίας.

β) Ετήσια επιχορήγηση από τον τακτικό προϋπολογισμό, ύψους ανάλογου με τα ετήσια έσοδα από:

αα) Τους κοινωνικούς πόρους, που εισάγονται στον κρατικό προϋπολογισμό σύμφωνα με τις διατάξεις των περιπτώσεων κστ' μέχρι λζ' της παραγράφου 1 του άρθρου 35 του ν.2873/2000 (ΦΕΚ 285 Α).

ββ) Τα τέλη της περίπτωσης γ' της παραγράφου 6 του άρθρου 258 και τα πρόστιμα και τα εκπλειστηριάσματα του άρθρου 288^α του ν.δ.86/1969 (ΦΕΚ 7 Α), όπως προστέθηκαν με την περίπτωση β της παραγράφου 5 και την παράγραφο 8 του άρθρου 57 του ν.2637/1998.

γγ) Τα τέλη, τα δικαιώματα και το ειδικό τέλος της παραγράφου 6 του άρθρου 27 του ν.2664/1998 (ΦΕΚ 275 Α), όπως αυτά καθορίστηκαν με την 112399/1168/22-12-1999 απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Γεωργίας (ΦΕΚ 2279 Β).

γ) Έσοδα του Κ.Τ.Γ.Κ. και Δασών που προέρχονται από τις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας, συμπεριλαμβανομένων και των ταμειακών υπολοίπων παρελθόντων ετών, καθώς και τα έσοδα από δάνεια μετοχές, τίτλους, εκποιήσεις.

δ) Χρηματικά ποσά που προέρχονται από τις από τα ποινικά δικαστήρια επιβαλλόμενες χρηματικές ποινές και πρόστιμα στους παραβάτες των διατάξεων της δασικής νομοθεσίας, καθώς και τα εκπλειστηριάσματα από την εκποίηση των κατασχόμενων τεκμηρίων.

ε) Διεθνής βοήθεια, δωρεές, κληρονομίες, κληροδοτήματα, επιχορηγήσεις.

στ) έσοδα από κάθε άλλη πηγή.

3. Στα τριπλότυπα εισπραξης και στις πάσης φύσης καταθέσεις υπέρ του Κ.Τ.Γ.Κ. και Δασών ως έσοδα αυτού ή ως έσοδα υπέρ του Ειδικού Φορέα Δασών, θα τίθεται υποχρεωτικά η ένδειξη «Ειδικός Φορέας Δασών».

4. Οι πόροι της παραγράφου 2 διατίθενται αποκλειστικά για την ανάπτυξη, προστασία και διαχείριση του δασικού και θηραματικού πλούτου και γενικότερα της

άγριας πανίδας και αυτοφυούς χλωρίδας, απαγορευμένης της διάθεσης των πόρων αυτών για άλλους σκοπούς. Ειδικότερα οι πόροι του Ειδικού Φορέα Δασών διατίθενται για:

α) Τη διαχείριση και εκμετάλλευση των δημοσίων δασών και τη λειτουργία δασικών βιομηχανιών ξυλείας.

β) Τη διενέργεια αναδασώσεων και την ανόρθωση υποβαθμισμένων δασών, τη σποροσυλλογή, τη λειτουργία του εργαστηρίου και της κεντρικής αποθήκης δασικών σπόρων καθώς και τη βελτίωση των υποδομών τους.

γ) Την αντιδιαβρωτική και αντιχειμαρρική προστασία των δασικών εδαφών

δ) Τη διάνοιξη, βελτίωση και συντήρηση του δασικού οδικού δικτύου.

ε) Τη βελτίωση των ορεινών βοσκοτόπων.

στ) Την ίδρυση χώρων αναψυχής και για την εκτέλεση έργων εξωραϊσμού δασικών τοπίων.

ζ) Την προστασία και ανάδειξη των εθνικών δρυμών, των αισθητικών δασών και των μνημείων της φύσης.

η) Την ίδρυση και λειτουργία εκτροφείων και καταφυγίων άγριας ζωής και ελεγχόμενων κυνηγετικών περιοχών.

θ) Την αγορά ή απαλλοτρίωση δασών και εκτάσεων που βρίσκονται εντός δασών.

ι) Τη χρηματοδότηση ερευνητικών προγραμμάτων δασοπονικού εν γένει ενδιαφέροντος καθώς και προγραμμάτων εκπαίδευσης και επιμόρφωσης δασικών υπαλλήλων, την καταβολή εισφορών της χώρας για τη συμμετοχή της σε Διεθνείς Οργανισμούς και την προμήθεια σχετικών με την εν γένει δασοπονία βιβλίων και περιοδικών.

ια) Τη διοργάνωση ημερίδων και συνεδρίων και την έκδοση εντύπων σχετικών με τη δασοπονία, την πρόληψη των δασικών πυρκαγιών, το περιβάλλον και την άγρια ζωή.

ιβ) Την κάλυψη των εξόδων μεταφοράς, υποδοχής, περίθαλψης, διατροφής, επαναπατισμού και επανεξαγωγής των ειδών της άγριας πανίδας, καθώς και των κατασχεθέντων ειδών αυτής και της αυτοφυούς χλωρίδας.

ιγ) Την κατάρτιση των δασικών χαρτών και τη χρηματοδότηση προμήθειας του αναγκαίου εξοπλισμού.

ιδ) Την υποστήριξη του αντικειμένου της δασοπροστασίας, όπως αυτό προσδιορίζεται στο άρθρο 36 του ν. 1845/1989 (ΦΕΚ 102 Α) και στο άρθρο 58 του ν. 2637/1998.

ιε) Τη χρηματοδότηση ίδρυσης κρατικών δασικών βιομηχανιών καθώς και μηχανολογικών υποδομών των ήδη ευρισκομένων σε λειτουργία.

5. Για τη χρηματοδότηση έργων, εργασιών και δραστηριοτήτων που εξυπηρετούν τους σκοπούς του Ειδικού Φορέα Δασών, απαιτείται η ύπαρξη προγράμματος, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 7 του άρθρου 10 του ν.2503/1997, που διαβιβάζεται στη Διεύθυνση Δασών της οικείας Περιφέρειας, θεωρείται από το Γενικό Γραμματέα αυτής και υποβάλλεται για έγκριση από τον Υπουργό Γεωργίας, ο οποίος καθορίζει με τη σχετική απόφαση, την ιεράρχηση των έργων και εργασιών από πλευράς σπουδαιότητας και επείγοντος. Με βάση τα προγράμματα αυτά, τον προϋπολογισμό του Ειδικού Φορέα Δασών και τη γενική αναπτυξιακή πολιτική του Υπουργείου Γεωργίας, το Διοικητικό Συμβούλιο του Κ.Τ.Γ.Κ. και Δασών, ύστερα από εισήγηση της Γενικής Διεύθυνσης Ανάπτυξης και Προστασίας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας, επιχορηγεί, με απόφασή του, τα Περιφερειακά Ταμεία Ανάπτυξης του άρθρου 53 του ν.2218/1994 (ΦΕΚ 90 Α). Τα ποσά των επιχορηγήσεων κατατίθενται σε ειδικό

τραπεζικό λογαριασμό με τίτλο «Ειδικός Φορέας Δασών» και διατίθενται αποκλειστικά για τη χρηματοδότηση των εν λόγω προγραμμάτων. Τυχόν αδιάθετα υπόλοιπα μεταφέρονται στην επόμενη χρήση και διατίθενται για τους ίδιους σκοπούς. Από τη συνολική ετήσια επιχορήγηση δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιηθεί ποσό μεγαλύτερο του είκοσι πέντε τοις εκατό (25%) για κάλυψη των εν γένει λειτουργικών δαπανών των δασικών υπηρεσιών που εκτελούν το πρόγραμμα, ενώ ποσό μέχρι δύο τοις εκατό (2%) κατ' ανώτατο όριο μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως πόρος του Περιφερειακού Ταμείου Ανάπτυξης, σύμφωνα με τις διατάξεις της περίπτωσης α' της παραγράφου 1 του άρθρου 55 του ν.2218/1994.

6. Η χρηματοδότηση των υπηρεσιών της Γενικής Διεύθυνσης Ανάπτυξης και Προστασίας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος για έργα, εργασίες και δραστηριότητες που εξυπηρετούν τους σκοπούς του Ειδικού Φορέα Δασών, γίνεται με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου του Κ.Τ.Γ.Κ. και Δασών, που εκδίδεται ύστερα από εισήγηση της Γενικής Διεύθυνσης Ανάπτυξης και Προστασίας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος.

7. Στους φορείς του σημείου Β' του άρθρου 1 του β.δ.284/1961 (ΦΕΚ 82 Α), που επιχορηγούνται από το Κ.Τ.Γ.Κ. και Δασών, υπάγονται όλα τα εποπτευόμενα από το Υπουργείο Γεωργίας νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου.

Άρθρο 9

Διάκριση δασικής ιδιοκτησίας

1. Τα δάση και οι δασικές εν γένει εκτάσεις, διακρίνονται από άποψη ιδιοκτησίας σε δημόσια και ιδιωτικά.

2. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δασών και των εν γένει δασικών εκτάσεων, δημόσιων και ιδιωτικών, εκτός αν προέχει για την εθνική οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον κατά τις ειδικές προβλέψεις της εν γένει δασικής νομοθεσίας.

Άρθρο 10

1. Το Δημόσιο δεν προβάλλει δικαιώματα κυριότητας σε δάση και δασικές εν γένει εκτάσεις που:

Ι. Αναγνωρίστηκαν:

α) Με τη διαδικασία του νόμου από 17/29 Νοεμβρίου 1836 «Περί ιδιωτικών δασών» (ΦΕΚ 69/1.12.1836).

β) Με τις διατάξεις του ν. ΑΧΝ/14-1-1888 «Περί διακρίσεως και οροθεσίας των δασών» (ΦΕΚ 20/21-1-1888), όπως τροποποιήθηκε με το ν. ΒΛΠΖ'/12-7-1903 (Α 160Α) και τα β.δ. 11-12-1889 και 19-7-1904, εφόσον συντάχθηκαν πρωτόκολλα αποτελεσματισμού.

γ) Με αμετάκλητες αποφάσεις των πολιτικών δικαστηρίων, στις οποίες διάδικος, αρχικός ή κατά παρέμβαση, ήταν το Ελληνικό Δημόσιο.

δ) Με αποφάσεις του Υπουργού Γεωργίας, που εκδόθηκαν μετά από γνωμοδοτήσεις των Συμβουλίων επί ιδιοκτησιακών θεμάτων κατά τις διατάξεις του ν. 853/1917 «Περί οργανισμού Υπουργείου Γεωργίας» (ΦΕΚ 133 Α), του α.ν. 1747/1939 «περί συστάσεως παρά τω Υπουργείο Γεωργίας Γνωμοδοτικού Συμβουλίου Δασών» (ΦΕΚ 208 Α), των άρθρων 9 έως 13 του ν.δ. 86/1969, με τις οποίες κωδικοποιήθηκαν οι διατάξεις των δασικών κωδίκων ν. 3077/1924 «περί δασικού κώδικος» και ν. 4173/1929 «περί κυρώσεως και τροποποιήσεως του από 11 Μαΐου 1929 ν.δ. «περί δασικού κώδικος» (ΦΕΚ 205 Α) και τις διατάξεις του άρθρου

8 του ν. 998/1979, καθώς και με αποφάσεις των Γενικών Διοικητών και του Επιτρόπου Διοίκησης του ν.δ. 1150/1942, με τις οποίες κρίθηκαν ιδιοκτησιακές υποθέσεις.

ε) Με αποφάσεις του Διοικητικού Δικαστηρίου του Υπουργείου Γεωργίας του ν. 2201/1920 «περί συστάσεως Διοικητικού Δικαστηρίου» (ΦΕΚ 133Α) και του ν.δ. 21 Σεπτεμβρίου 1926 (ΦΕΚ 328 Α).

στ) Με αποφάσεις του Υπουργού Γεωργίας κατά τις διατάξεις του άρθρου 29 ν.δ. 841/1941 «περί λήψεως εκτάκτων μέτρων δια την εκμετάλλευσιν και διαχείρισιν των δασών, λόγω των εκ του πολέμου δημιουργηθεισών συνθηκών» (ΦΕΚ 445Α), των άρθρων 42 και 49 του ν.δ. 2501/1953 «περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως ενίων διατάξεων των περί δασών νόμων» (ΦΕΚ 200Α) και των άρθρων 3 έως 8 του Δασικού Κώδικα (ν.δ. 86/1969).

ζ) Με τις διατάξεις του διατάγματος 2468/1917 και του ν. 1072/1917 (ΦΕΚ 305/1917) της Προσωρινής Κυβέρνησης.

η) Με αποφάσεις Νομαρχών κατά τις διατάξεις του άρθρου 67 του ν. 998/1979, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14 του ν. 1734/1987.

θ) Με τις διατάξεις του ν. 248/1976, σε ότι αφορά τις εκτάσεις που κρίθηκαν ότι δεν ανήκουν στο δημόσιο. Ο χαρακτηρισμός των εκτάσεων που εμφανίζονται στον προσωρινό κτηματικό χάρτη ως μη δασικές, καθώς και των εκτάσεων που κρίθηκε με αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις, κατά τη διαδικασία των άρθρων 12 επ. του ν. 248/1976, ότι δεν αποτελούν δάσος ή δασική έκταση, παραμένει ισχυρός και δεν επανεξετάζεται από τον οικείο δασάρχη ή τις, κατά το άρθρο 10 παράγραφος 3 του ν. 998/1979, Επιτροπές Επιλύσεως Δασικών Αμφισβητήσεων ή άλλο αρμόδιο όργανο προβλεπόμενο από τις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας.

ι) Με τις διατάξεις του Αγροτικού Κώδικα, του Κτηνοτροφικού Κώδικα, του ν.δ. 2185/1952 «περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων προς αποκατάστασιν ακτημόνων καλλιεργητών και κτηνοτρόφων» (ΦΕΚ 217 Α) και του άρθρου 26 του ν. 2040/1992, σε ότι αφορά τις δασικές και χορτολιβαδικές εκτάσεις της παραγράφου 7 του άρθρου 3 του ν. 998/1979, όπως αυτή προστίθεται με τη διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 1 του παρόντος νόμου.

II. Παραχωρήθηκαν κατά κυριότητα:

α) Με τις διατάξεις των ν. ΤΣΤΕ/16-10-1856 (ΦΕΚ 79/24-10-1856) και ν. ΥΛΑ/25-3-1871 (ΦΕΚ 25/16-6-1871) και των μετέπειτα εκδοθέντων νόμων, με τους οποίους εκποιήθηκαν ή παραχωρήθηκαν από το Υπουργείο Οικονομικών ή την Αεροπορική Άμυνα, δημόσια κτήματα, ανεξαρτήτως του χρόνου εκποίησης ή παραχώρησης και της μορφής των κτημάτων.

β) Με τις διατάξεις των προϊσχυσάντων δασικών κωδίκων, ν. 2636/1924, 3077/1924, 3542/1928 (ΦΕΚ 91 Α), των άρθρων 62,63,63^α και 180 έως 199 του ν. 4173/1929, του α.ν. 857/1937 «περί παραχωρήσεως δημοσίων και κοινοτικών δασικών εκτάσεων δια σκοπούς γεωργικούς και δενδροκομικής εκμεταλλεύσεως» (ΦΕΚ 367 Α) και των άρθρων 14 έως 34 του ν.δ. 86/1969.

γ) Με τις διατάξεις του άρθρου 51 ν. 4108/1929 «περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών της νομοθεσίας περί δήμων και κοινοτήτων», όπως αυτό ερμηνεύτηκε με το ν. 6271/25-8-1934 «περί αυθεντικής ερμηνείας του εδαφίου 1 του άρθρου 51 του ν. 4108/29 και συμπληρώσεως του άρθρου τούτου» και ν. 3194/20-22/4/1955 και παραδόθηκαν με πρωτόκολλο από την Επιτροπή του άρθρου 1 του διατάγματος από 13/15-2-1930.

δ) Με το ν.δ. από 17/18-10/1923 «περί παραχωρήσεως κυριότητας δασών ρητινευομένων υπό ιδιωτών» (ΦΕΚ 297 Α), το ν.δ. 1/13-12-1923 (ΦΕΚ 360 Α), το

άρθρο 53 του ν.δ. 2501/1953, σύμφωνα με τους όρους και περιορισμούς των διατάξεων του άρθρου 8 του διατάγματος αυτού.

ε) Με τις διατάξεις του ν. 998/1979, του ν. 1734/1987, καθώς και άλλων διατάξεων της δασικής νομοθεσίας.

III. Περιήλθαν :

α) Στους υπερθεματιστές, μετά από κατακυρωτικές εκθέσεις δημόσιων αναγκαστικών πλειστηριασμών, συμπεριλαμβανομένων και των κατά τις διατάξεις του ν.δ. 356/74 (ΦΕΚ 90Α) διενεργούμενων, εφόσον δεν ασκήθηκε εμπρόθεσμα διεκδικητική αγωγή κατά το άρθρο 1020 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και του άρθρου 33 παράγραφος 3 του ν. 1473/1984 (ΦΕΚ 127 Α) ή ανακοπή κατά το άρθρο 74 του ν.δ. 356/1974 (ΚΕΔΕ).

β) Σε τρίτους, βάσει συμβιβαστικών πράξεων με το Ελληνικό Δημόσιο, κατά τη διαδικασία του άρθρου 39 ν. 1884/90, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 14 του ν. 2227/1994 (ΦΕΚ 129 Α).

γ) Από διαχωρισμό υπέρ των Ταμείων Εφεδρών Πολεμιστών Κρήτης βάσει του ν. 3345/22-2-1925.

δ) Σε τρίτους από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας (Ε.Τ.Ε.), ως διαχειρίστριας ανταλλαξίμων κτημάτων, βάσει της από 5-5-1925 συμβάσεως μεταξύ Ελληνικού Δημοσίου και Ε.Τ.Ε., με την προϋπόθεση ότι τα κτήματα αυτά είχαν παραδοθεί στην Ε.Τ.Ε. με πρωτόκολλο παραδόσεως και παραλαβής και κατά τη διάρκεια ισχύος της συμβάσεως δεν υπήρχε διεκδίκηση από κάποια δημόσια υπηρεσία εντός των προβλεπόμενων προθεσμιών και για τις πωλήσεις που έγιναν από την Ε.Τ.Ε. μετά την 29-10-1937, προκειμένου δε περί παραμεθορίων περιοχών, είχε χορηγηθεί ειδική έγγραφη άδεια του Γενικού Επιτελείου Στρατού.

ε) Στην εγχώρια περιουσία των νήσων Κυθήρων και Αντικυθήρων κατά τις διατάξεις του άρθρου 84 ν. 1416/1984 (ΦΕΚ 18 Α).

στ) Με τις διατάξεις των άρθρων 13 και 18 του παρόντος νόμου.

2. Αποτελούν οριστικούς τίτλους κυριότητας, για τις εκτάσεις που παραχωρήθηκαν με αυτά, τα διατάγματα που εκδόθηκαν δυνάμει: α) του από 2-7-1926 ν.δ (ΦΕΚ 223 Α) «Περί εξημερώσεως αγρίων δένδρων», β) του ν. 3542/1928 (ΦΕΚ 91 Α) και γ) των άρθρων 192 και 193 του ν. 4173/1929. Το δημόσιο δεν φέρει καμία ευθύνη για τυχόν διεκδίκηση τρίτων επί των ανωτέρω εκτάσεων. Οι παραπάνω οριστικοί τίτλοι δεν ανακαλούνται ακόμη και στην περίπτωση, που οι παραχωρηθείσες εκτάσεις έπαψαν να εξυπηρετούν το σκοπό, για τον οποίο παραχωρήθηκαν.

3. Παραχωρητήρια εκδοθέντα από το Υπουργείο της Οικονομίας της Προσωρινής Διοίκησης της Ελλάδος κατά τα έτη 1822 έως 1833, εφόσον δεν ανακλήθηκαν, θεωρούνται έγκυρα και ισχυρά, ανεξάρτητα εάν εκδόθηκαν ή όχι ανανεωτικοί τίτλοι από το Ελεγκτικό Συνέδριο.

Ωσαύτως θεωρούνται έγκυρα και ισχυρά τα παραχωρητήρια που εκδόθηκαν κατ' εφαρμογή:

α). Του ν. 26 Μαΐου 1835 (ΦΕΚ 2) και του Διατάγματος 13/25 Νοεμβρίου 1836 (ΦΕΚ 67).

β). Του Διατάγματος 21 Απριλίου – 10 Μαΐου 1836 (ΦΕΚ 20).

γ). Του ν. 1/13 Ιανουαρίου 1838 (ΦΕΚ 1).

δ). Του ν. Τ.Π.Ζ./24.3.1871 (ΦΕΚ 29).

Άρθρο 11

Τεχνητές δασικές φυτείες

Οι υπαγόμενες στην περίπτωση α΄ της παραγράφου 6 του άρθρου 3 του ν. 998/1979, ιδιωτικές γεωργικές εκτάσεις, στις οποίες υπάρχουν ή δημιουργούνται τεχνητές δασικές φυτείες, δεν προσλαμβάνουν εκ του λόγου αυτού το δασικό χαρακτήρα. Με την επιφύλαξη των όσων ορίζονται στους σχετικούς κανονισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι ιδιοκτήτες αυτών των εκτάσεων διαχειρίζονται τις δασικές φυτείες ελεύθερα, χωρίς περιορισμούς ως προς το χρόνο και το είδος της υλοτομίας και την μετέπειτα χρήση του αγρού.

Για την υλοτομία των εν λόγω φυτειών και τη διακίνηση και εμπορία των παραγόμενων προϊόντων, εκδίδεται ατελώς από την αρμόδια δασική υπηρεσία σχετική άδεια κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 1 του άρθρου 176 του Δασικού Κώδικα.

Άρθρο 12

Μεταβιβάσεις αγροκτημάτων

1. Μεταβιβάσεις εν ζωή ή αιτία θανάτου ακινήτων που εμφανίζονται με αγροτική μορφή στις αεροφωτογραφίες των ετών λήψης 1945 ή 1960, θεωρούνται έγκυρες και ισχυρές έναντι του Δημοσίου, ανεξάρτητα από τη μορφή που απέκτησαν τα ακίνητα αυτά αργότερα, εφόσον οι σχετικοί τίτλοι ανάγονται σε ημερομηνία πριν από την 23 Φεβρουαρίου 1946 και έχουν μεταγραφεί.

2. Θεωρούνται ομοίως, έγκυρες και ισχυρές έναντι του Δημοσίου, οι μεταβιβάσεις εν ζωή ή αιτία θανάτου αγροκτημάτων, που βρίσκονται σε ευρύτερες αγροτικές περιοχές και μέρος αυτών καλύπτεται από άγρια ποώδη ή ξυλώδη βλάστηση οποιασδήποτε μορφής ή διάπλασης, εφόσον οι σχετικοί τίτλοι ανάγονται σε ημερομηνία πριν από την 23 Φεβρουαρίου 1946 και η έκταση των αγροκτημάτων αυτών, που καλύπτεται από άγρια ποώδη ή ξυλώδη βλάστηση, δεν εφάπτεται με δημόσιο δάσος ή δασική έκταση.

3. Η διαχείριση των εκτάσεων των προηγούμενων παραγράφων, που εμφανίζουν τη μορφή δάσους, κατά την έννοια των άρθρων 3 παράγραφος 1 και 67 παράγραφος 4 περίπτωση α΄ του ν. 998/1979, όπως ισχύουν, διέπεται από τις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας.

Άρθρο 13

Διακατεχόμενα δημόσια δάση και δημόσιες δασικές εν γένει εκτάσεις

1. Τα δικαιώματα διακατοχής επί δημοσίων δασών και δημοσίων δασικών εν γένει εκτάσεων, που έχουν αναγνωριστεί υπέρ τρίτων με αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις ή πράξεις αρμοδίων διοικητικών οργάνων ως διακατεχόμενα, καθώς και όσα έτυχαν κατά το παρελθόν διαχειρίσεως ως διακατεχόμενα εκ μέρους των διακατόχων με διαχειριστική έκθεση ή πίνακα υλοτομίας που εγκρίθηκαν από την αρμόδια δασική αρχή, θεωρούμενα ως ιδιόρρυθμες εμπράγματα σχέσεις, μπορεί να καταργούνται υπέρ του Δημοσίου, για λόγους δασικής πολιτικής, αντί αποζημίωσης. Η καταβαλλόμενη αποζημίωση ορίζεται στο ήμισυ (1/2) της αξίας του δασοκτήματος, η οποία αξία υπολογίζεται αποκλειστικά με βάση τη διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 6 του ν. 998/1979, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οικιστικές ή άλλες χρήσεις ξένες προς τον κατά φύση προορισμό του δάσους ή της δασικής έκτασης.

2. Η προηγούμενη ρύθμιση γίνεται κατά περίπτωση με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Γεωργίας, η οποία εκδίδεται με πρόταση της αρμόδιας δασικής υπηρεσίας. Στην απόφαση, που μεταγράφεται νομίμως με επιμέλεια του οικείου Δασάρχη, αναφέρονται τα όρια και το εμβαδόν του διακατεχομένου δασοκτήματος, η αξία του, το συνολικό ύψος της αποζημίωσης, ο τρόπος καταβολής αυτής, καθώς και κάθε άλλο αναγκαίο για τον ακριβή προσδιορισμό του δασοκτήματος, στοιχείο.

3. Μετά από συνεννόηση με τη Γενική Διεύθυνση Ανάπτυξης και Προστασίας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας περί των διαθέσιμων για το σκοπό αυτό πιστώσεων, ο οικείος Δασάρχης καταρτίζει την πρότασή του, που υποβάλλεται ιεραρχικά και συνοδεύεται:

α. Με δασοπονικό χάρτη στον οποίο σημειώνονται επακριβώς τα όρια και το εμβαδόν του διακατεχομένου δασοκτήματος, τα όμορα ακίνητα, τα δασοπονικά είδη κατά διαχειριστικές κλάσεις, το οδικό δίκτυο, και κάθε άλλο αναγκαίο στοιχείο για τον ακριβή προσδιορισμό του δασοκτήματος.

β. Με έκθεση στην οποία αναλύονται οι λόγοι δημοσίου συμφέροντος που καθιστούν αναγκαία, στα πλαίσια της ασκούμενης δασικής πολιτικής, την κατάργηση των δικαιωμάτων διακατοχής και περιγράφεται η εν γένει δασοπονική κατάσταση του δασοκτήματος και η αξία του, εκτιμώμενη εκ των ξυλαποδοτικών και λοιπών στοιχείων της παραγράφου 1 του άρθρου 6 του ν. 998/1979, κατά τους κανόνες της δασικής εκτιμητικής.

Με μέριμνα της Διεύθυνσης Δασών της οικείας Περιφέρειας, η έκθεση του οικείου Δασάρχη επιδίδεται, κατά τις διατάξεις των άρθρων 122 επ. του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας στον νομιμοποιούμενο στα καταργούμενα δικαιώματα δικαιούχο, ο οποίος μπορεί, ως προς την αξία του δασοκτήματος να προσφύγει στα πολιτικά δικαστήρια, κατά τις διατάξεις του ν. 2882/2001 (ΦΕΚ17Α) σε αποκλειστική προθεσμία έξι (6) μηνών από την κατά τα ανωτέρω επίδοση. Η διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 6 του ν. 998/1979, λαμβάνεται υπόψη και συνεκτιμάται από τα εν λόγω δικαστήρια για τον καθορισμό της αξίας του δασοκτήματος.

Όταν η αξία του δασοκτήματος καταστεί οριστική, είτε με την απόφαση του δικαστηρίου, είτε με τη δήλωση αποδοχής της εκτιμηθείσας αξίας εκ μέρους του διακατόχου, είτε τέλος με την πάροδο άπρακτης της ανωτέρω προθεσμίας, η σχετική πρόταση υποβάλλεται από το Γενικό Γραμματέα τη οικείας Περιφέρειας στη Γενική Διεύθυνση Ανάπτυξης και Προστασίας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας, για την έκδοση της απόφασης της παραγράφου 2 και την καταβολή της σχετικής αποζημίωσης στο δικαιούχο.

4. Μετά από αίτηση των ενδιαφερόμενων διακατόχων, το δημόσιο δύναται να προβαίνει απευθείας σε εξαγορά των δικαιωμάτων διακατοχής που υφίστανται κατά την παράγραφο 1, καταβάλλοντας στους δικαιούχους τίμημα ίσο προς την αποζημίωση της παραγράφου 1. Η αίτηση υποβάλλεται στην οικεία Δασική Υπηρεσία, στην περιοχή ευθύνης της οποίας ευρίσκεται το εν λόγω δασόκτημα. Μετά την υποβολή της αίτησης και εντός ευλόγου χρόνου, η Δασική Υπηρεσία προβαίνει στον υπολογισμό της αξίας του δασοκτήματος και γνωστοποιεί στον αιτούντα το προκύπτον αντίτιμο της εξαγοράς, ο οποίος, προκειμένου να προχωρήσει η διαδικασία, υποχρεούται εντός προθεσμίας δύο (2) μηνών από της γνωστοποίησής να υποβάλλει υπεύθυνη δήλωση ότι αποδέχεται πλήρως και ανεπιφύλακτα το, κατά τα ανωτέρω υπολογιζόμενο, ποσό της αποζημίωσης.

5. Μέχρι την πλήρη καταβολή της αποζημίωσης, ο διακάτοχος εξακολουθεί να απολαμβάνει των δικαιωμάτων διακατοχής.

6. Οι κατά την παράγραφο 1 διακατόχοι μπορούν να ζητήσουν τη μεταβίβαση σε αυτούς από το Δημόσιο των διακατεχόμενων δασών και δασικών εν γένει εκτάσεων, αντί τιμήματος, που ορίζεται στο ήμισυ (1/2) της συνολικής αξίας του διακατεχομένου δασοκτήματος, υπολογιζόμενο κατά την παράγραφο 1. Η σχετική αίτηση υποβάλλεται στην οικεία δασική αρχή η οποία συντάσσει έκθεση στην οποία εκτιμά την αξία του δασοκτήματος και το αναλογούν τίμημα και εφόσον κρίνει ότι δεν συντρέχει λόγος κατάργησης των δικαιωμάτων διακατοχής κατά την παράγραφο 1, εισηγείται αρμοδίως τη μεταβίβαση από το Δημόσιο στους αιτούντες διακατόχους. Μετά την έγκριση της εισήγησης από τη Γενική Διεύθυνση Ανάπτυξης και Προστασίας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας και την καταβολή του τιμήματος, εκδίδεται η κοινή μεταβιβαστική απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Γεωργίας, η οποία επέχουσα θέση τίτλου κυριότητας, μεταγράφεται νόμιμα.

7. Τα δικαιώματα διακατοχής δασοκτημάτων που διακατέχονται από την ολότητα των κατοίκων Δήμου ή κοινότητας, περιέρχονται από την ισχύ του παρόντος νόμου και χωρίς άλλη διαδικασία ή διατύπωση στον οικείο Δήμο ή Κοινότητα.

8. Δάση και δασικές εκτάσεις που διακατέχονται σύμφωνα με την παράγραφο 1 και τα οποία είχαν κατακτηθεί νομίμως, μετά από άδεια του Υπουργού Γεωργίας και περιέλθει για νόμιμη αιτία, με τίτλους ιδιοκτησίας που έχουν νομίμως μεταγραφεί στους διακατόχους, μπορεί να μεταβιβασθούν σε αυτούς και στους καθολικούς ή ειδικούς διαδόχους τους κατά ανάλογη εφαρμογή της παραγράφου 6. Οι μεταβιβαζόμενες, κατά τον τρόπο αυτό δασικές ιδιοκτησίες, θεωρούνται αυτοτελείς.

9. Η διαχείριση των δασών και δασικών εκτάσεων που αναφέρονται στις παραγράφους 6 και 8, διενεργείται κατά τις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας

10. Το δάσος Παγώντος της νήσου Εύβοιας, εξακολουθεί να ανήκει, ως διακατεχόμενο, στον ομώνυμο Δασικό Συνεταιρισμό, ο οποίος το διαχειρίζεται σύμφωνα με τις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας.

Άρθρο 14

Ρητινεύομενα Δάση

1. Παραχωρήσεις ρητινευόμενων δασών, που έγιναν με τις διατάξεις του άρθρου μόνου του από 17/18-10-1923 ν.δ. «περί παραχωρήσεως της κυριότητας δασών ρητινευόμενων υπό ιδιωτών» (ΦΕΚ 297Α), του άρθρου μόνου του από 1/13-12-1923 ν.δ. (ΦΕΚ 320Α) «περί επεκτάσεως της ισχύος του ν.δ. της 17/18-10-1923 κλπ» και του άρθρου 50 του ν.δ. 2501/1953 «περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως ενίων διατάξεων των περί δασών νόμων» (Α 200), εφόσον δεν ανακλήθηκαν μεταγενέστερα τα παραχωρητήρια, θεωρούνται ότι έγιναν κατά πλήρες δικαίωμα κυριότητας. Η διαχείρισή των εν λόγω δασών γίνεται κατά τις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας, είτε για την παραγωγή ρητίνης, είτε για την παραγωγή ξυλωδών προϊόντων, όπως και στα λοιπά δάση.

2. Οι τυχόν υφιστάμενες δουλείες υπέρ της ολότητας των κατοίκων του Δήμου ή της Κοινότητας, στην περιοχή του οποίου ή της οποίας βρίσκονται τα ανωτέρω δάση, διατηρούνται ισχυρές κατά τις διατάξεις των άρθρων 56 και 57 του Δασικού Κώδικα.

3. Σε περίπτωση παραβίασης των όρων του παραχωρητηρίου και μεταβολής της χρήσης του παραχωρηθέντος δάσους, με ολική ή ουσιώδη μερική αποψίλωσή του, το παραχωρητήριο ανακαλείται με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας, προς το σκοπό της αποκατάστασης του δασικού χαρακτήρα από τη

δασική υπηρεσία. Στις περιπτώσεις αυτές δεν εφαρμόζονται η παράγραφος 4 του άρθρου 21, του παρόντος.

Άρθρο 15

Δάση Σολυγείας, Ειδυλλίας και νήσου Σαλαμίνας

Τα δάση και οι δασικές εν γένει εκτάσεις των περιοχών των τέως δήμων Σολυγείας του νομού Κορινθίας, Ειδυλλίας του νομού Αττικής, καθώς και της νήσου Σαλαμίνας του νομού Αττικής, τα οποία υπέκειντο σε διαχείριση ως ιδιωτικά σύμφωνα με τις 102746/1889/1318/6-6-1890, 96855/1-11-1894 και 56419/23-6-1909 αντίστοιχες διαταγές του Υπουργείου Οικονομικών, αναγνωρίζονται ως ιδιωτικά.

Στις ανωτέρω εκτάσεις δεν περιλαμβάνονται ως ανήκοντα στο Δημόσιο:

α) Το ελατοδάσος Κιθαιρώνος μετά των αναδασωθείσών κλιτύων του, της περιοχής Ειδυλλίας.

β) Τα δάση και οι δασικές εκτάσεις της διαλυμένης Μονής του Αγίου Νικολάου και της περιοχής «Κολώνας» της νήσου Σαλαμίνας.

Άρθρο 16

Αναγνωρίσεις υπέρ δήμων και κοινοτήτων

1. Δικαστικές αποφάσεις, με τις οποίες αναγνωρίζονται εμπράγματα δικαιώματα τρίτων σε δάση και δασικές εν γένει εκτάσεις, που αναγνωρίστηκαν ή παραχωρήθηκαν μέχρι την έναρξη ισχύος του παρόντος σε δήμους ή κοινότητες κατά κυριότητα ή κατά νομή ισχύουν και έναντι του Δημοσίου, έστω και αν το Δημόσιο δεν συμμετείχε σε κανένα από τα στάδια των σχετικών δικών.

2. Η αλλαγή της χρήσης των δασών και δασικών εν γένει εκτάσεων του άρθρου 3 του Δασικού Κώδικα, είναι δυνατή κατά τη διάταξη της παραγράφου 5 του άρθρου 13 του ν. 1734/1987. Οι κοινότητες έχουν δικαίωμα, κατά παρέκκλιση των διατάξεων της παραγράφου 3 του άρθρου 3 του Δασικού Κώδικα, να παραχωρούν εμπράγματα ασφάλειες ή δικαιώματα επί των εκτάσεων αυτών, εφόσον πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για τους σκοπούς που προβλέπονται στις περιπτώσεις β' και γ' του σημείου Α' και στο σημείο Β' της παραγράφου 2 του άρθρου 13 του ν. 1734/1987.

3. Η παράγραφος 8 του άρθρου 43 του ν. 1337/83 (ΦΕΚ 33Α), όπως ισχύει, έχει εφαρμογή και στις εκτάσεις του άρθρου 3 του Δασικού Κώδικα. Στις περιπτώσεις αυτές οι πράξεις έγκρισης των ρυμοτομικών σχεδίων εκδίδονται ύστερα από σύμφωνη γνώμη του Υπουργού Γεωργίας.

Άρθρο 17

Προσωρινές - οριστικές παραχωρήσεις δασικών εκτάσεων

1. Δημόσια δάση και δασικές εκτάσεις που παραχωρήθηκαν για γεωργική ή δενδροκομική εκμετάλλευση με τις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας, όπως αυτές κατά καιρούς ίσχυσαν και κωδικοποιήθηκαν με τα άρθρα 14 έως και 27 του Δασικού Κώδικα, εφόσον αξιοποιήθηκαν κατά τους όρους της παραχώρησης και εκδόθηκαν οριστικά παραχωρητήρια αποτελούν ιδιωτικά αγροκτήματα, και δεν υπάγονται καθοιονδήποτε τρόπο στις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας.

2. Δημόσιες δασικές εκτάσεις που παραχωρήθηκαν προσωρινά πριν από την ισχύ του ν. 998/1979, για τις οποίες δεν εκδόθηκαν οριστικά παραχωρητήρια, λόγω μη καταβολής ολοκλήρου του τιμήματος ή λόγω αδυναμίας εξακρίβωσης του

χρονικού διαστήματος μέσα στο οποίο πραγματοποιήθηκε ο σκοπός της παραχώρησης, παραχωρούνται οριστικά με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας, κατά το τμήμα στο οποίο πραγματοποιήθηκε ο σκοπός της παραχώρησης. Η απόφαση αυτή αποτελεί οριστικό παραχωρητήριο και μεταγράφεται. Για την έκδοση του παραχωρητηρίου υποβάλλεται αίτηση του ενδιαφερόμενου, η οποία συνοδεύεται από τοπογραφικό διάγραμμα, κατά τις προδιαγραφές του εθνικού κτηματολογίου. Οριστικά παραχωρητήρια, που εκδόθηκαν μετά την ισχύ του ν. 998/1979 είναι έγκυρα. Δημόσιες δασικές εκτάσεις που παραχωρήθηκαν κατά τις διατάξεις του άρθρου 193 του ν.4173/1929 σε Δήμους και Κοινότητες με οριστικά παραχωρητήρια, προς εγκατάσταση των δικαιούχων κατοίκων τους ή των καθολικών διαδόχων τους, παραχωρούνται σε αυτούς, σύμφωνα με τις διατάξεις του παραπάνω άρθρου όπως ίσχυσε, μέσα σε προθεσμία τριών (3) ετών από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου, μετά από διαπιστωτική πράξη του αρμοδίου οργάνου.

3. Δημόσιες δασικές εκτάσεις, που παραχωρήθηκαν με προσωρινά ή οριστικά παραχωρητήρια βάσει των διατάξεων που αναφέρονται στην παράγραφο 1 και ήδη έχουν εγκαταλειφθεί εν όλω ή εν μέρει, από την ημερομηνία του οριστικού παραχωρητηρίου μέχρι την έναρξη ισχύος του παρόντος, περιέρχονται κατά το μέρος που εγκαταλείφθηκαν, αυτοδικαίως στο Δημόσιο και συντάσσεται διαπιστωτική πράξη του Γενικού Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας. Για το τυχόν εναπομένον μέρος εκδίδεται απόφαση του ιδίου ως άνω οργάνου, υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις της παραγράφου 2.

4. Δημόσιες δασικές εκτάσεις που παραχωρήθηκαν προσωρινά πριν από την ισχύ του ν. 998/1979, με σκοπό την ανέγερση κατοικίας και δεν πραγματοποιήθηκε ο σκοπός της παραχώρησης, παραχωρούνται οριστικά, στον αρχικό δικαιούχο, τους καθολικούς και ειδικούς του διαδόχους με πράξη του οικείου οργάνου, εφόσον βεβαιωθεί από την οικεία δημοτική ή κοινοτική αρχή ότι στερούνται κατοικίας. Στις διατάξεις του προηγούμενου εδαφίου υπάγονται και όσοι έκτισαν κατοικία μετά την προθεσμία που έθεσε ο προσωρινός τίτλος, καθώς και εκείνοι που κηρύχθηκαν έκπτωτοι, εφόσον στερούνται μόνιμης κατοικίας.

5. Αμφισβητήσεις μεταξύ του Δημοσίου και αυτών προς τους οποίους έγινε η παραχώρηση, ως προς τα πραγματικά όρια της παραχωρηθείσας δημόσιας έκτασης, επιλύονται σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 8 του άρθρου 28 του ν. 2664/1998.

Άρθρο 18

Κατασκηνώσεις – Παιδικές εξοχές

1. Επιτρέπεται η παραχώρηση κατά χρήση δημοσίων δασών και δασικών εκτάσεων των κατηγοριών γ' έως και ε' της παραγράφου 1 του άρθρου 4 του ν.998/1979 για την εγκατάσταση και λειτουργία κατασκηνώσεων και παιδικών εξοχών στο Δημόσιο, σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης α' και β' βαθμού, νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, κοινωφελή ιδρύματα και σωματεία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Η παραχώρηση γίνεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Υγείας και Πρόνοιας και Γεωργίας, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Τα δικαιώματα του δημοσίου επί των παραχωρουμένων δημοσίων δασών και δασικών εκτάσεων δε θίγονται και η έκδοση των σχετικών πράξεων δε συνεπάγεται μεταβολή του δασικού τους χαρακτήρα. Επιτρέπεται η εκμετάλλευση των κατασκηνώσεων από ιδιώτες ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, με έγκριση των Υπουργών Εσωτερικών,

Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Υγείας και Πρόνοιας και Γεωργίας και υπό τον όρο ότι θα παρέχεται από αυτούς αδαπάνως φιλοξενία σε παιδιά απόρων ή πολυτέκνων οικογενειών που υποδεικνύονται και καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Υγείας και Πρόνοιας και σε ποσοστό τουλάχιστο πέντε τοις εκατό (5%) της δυναμικότητάς τους.

2. Η εγκατάσταση κατασκηνώσεων και παιδικών εξοχών σε δημόσια και μη δάση και δασικές εκτάσεις των κατηγοριών γ' και ε' της παραγράφου 1 του άρθρου 4 του ν.998/1979, γίνεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Υγείας και Πρόνοιας και Γεωργίας, από τους φορείς της προηγούμενης παραγράφου καθώς και από ιδιώτες ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου προκειμένου περί μη δημοσίων δασών και δασικών εκτάσεων. Στις περιπτώσεις της παραγράφου 1 με την απόφαση για την παραχώρηση κατά χρήση της έκτασης μπορεί να χορηγείται και η άδεια εγκατάστασης.

3. Οι υπουργικές αποφάσεις των παραγράφων 1 και 2 εκδίδονται ύστερα από περιβαλλοντική άδεια κατά τα οριζόμενα στο ν.1650/1986 (ΦΕΚ 160 Α), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει.

4. Στις κατασκηνώσεις και παιδικές εξοχές των παραγράφων 1 και 2 του παρόντος, επιτρέπεται η εγκατάσταση πρόσκαιρων κατασκευών που μπορεί να αποσπαστούν, εκτός από αυτές που για λόγους υγιεινής και ασφάλειας επιβάλλεται να είναι μόνιμες και οι οποίες προσδιορίζονται με απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, Υγείας και Πρόνοιας και Γεωργίας. Η έκταση που επιτρέπεται να καταλαμβάνουν συνολικά οι ανωτέρω κατασκευές δεν μπορεί να υπερβαίνει το δεκαπέντε τοις εκατό (15%) της συνολικής έκτασης. Τα κτίσματα επιτρέπεται να είναι μονώροφα μεγίστου ύψους 4.00 μέτρων με δυνατότητα επιπλέον κατασκευής στέγης μεγίστου ύψους 2.00 μέτρων και να απέχουν τουλάχιστο 5.00 μέτρα από τα όρια της έκτασης.

5. Κατασκηνώσεις και παιδικές εξοχές που λειτουργούν πριν από την ισχύ του παρόντος σε δημόσια και μη δάση και δασικές εκτάσεις, καθώς και σε εκτάσεις εκτός σχεδίων πόλεων και εκτός ορίων νομίμως υφισταμένων οικισμών προ του 1923, συνεχίζουν τη λειτουργία τους για μια διετία από την έναρξη ισχύος του παρόντος, εντός της οποίας οφείλουν να λάβουν έγκριση περιβαλλοντικών όρων σύμφωνα με το άρθρο 4 του ν.1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 2 του ν.3010/2002 (ΦΕΚ 91 Α). Οι ως άνω κατασκηνώσεις υποχρεούνται εντός τριετίας από την έναρξη ισχύος του παρόντος να λάβουν απόφαση παραχώρησης ή εγκατάστασης κατά τις παραγράφους 1 και 2, οικοδομική άδεια και άδεια λειτουργίας, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις. Για διακατεχόμενες εκτάσεις απαιτείται και συναίνεση του διακατόχου για την παραχώρηση.

6. Για την έκδοση της οικοδομικής άδειας και τη νομιμοποίηση υφιστάμενων κτισμάτων σε δημόσια και μη δάση και δασικές εκτάσεις, εφαρμόζονται οι διατάξεις της παραγράφου 4 του άρθρου αυτού. Για την έκδοση της οικοδομικής άδειας και τη νομιμοποίηση υφιστάμενων κτισμάτων στις υπόλοιπες περιοχές της προηγούμενης παραγράφου, εφαρμόζονται ανάλογα οι όροι δόμησης που καθορίζονται στα δύο τελευταία εδάφια της παραγράφου 4 του άρθρου αυτού. Με απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων καθορίζεται το ύψος και ο τρόπος υπολογισμού του προστίμου καθώς και κάθε σχετική λεπτομέρεια για τη νομιμοποίηση υφιστάμενων κτισμάτων σε κατασκηνώσεις και παιδικές εξοχές της προηγούμενης παραγράφου.

7. Κατά τη διάρκεια των προθεσμιών της παραγράφου 5, αναστέλλεται η ισχύς των διοικητικών πράξεων αποβολής και επιβολής προστίμων που τυχόν έχουν εκδοθεί και μέχρι τη λήξη των προθεσμιών της παραγράφου 5. Οι πράξεις αυτές

ανακαλούνται εφόσον εντός των προθεσμιών αυτών εκδοθούν όλες οι απαιτούμενες διοικητικές πράξεις και εγκρίσεις για τη νόμιμη λειτουργία των κατασκηνώσεων και παιδικών εξοχών.

8. Η έκδοση των διοικητικών πράξεων και εγκρίσεων που προβλέπονται με τις προηγούμενες διατάξεις δεν απαλλάσσουν τον ενδιαφερόμενο από την υποχρέωση να λάβει άλλες άδειες και εγκρίσεις που προβλέπονται από την κείμενη νομοθεσία.

9. Στις περιπτώσεις των δημοσίων δασών και δασικών εκτάσεων, η μη πραγματοποίηση του σκοπού της παραχώρησης, η εγκατάλειψη, η αλλαγή του προορισμού καθώς και η μη τήρηση των όρων και των υποχρεώσεων του παραχωρησιούχου, συνεπάγεται την ανάκληση της απόφασης παραχώρησης, την έκπτωση και τη διοικητική αποβολή του από την έκταση, η οποία περιέρχεται μαζί με τα κτίσματα και τις εγκαταστάσεις στη διαχείριση της δασικής υπηρεσίας, στις δε περιπτώσεις των μη δημοσίων δασών και δασικών εκτάσεων, ανακαλείται η άδεια εγκατάστασης, τα κτίσματα και οι λοιπές εγκαταστάσεις κατεδαφίζονται, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις για αυθαίρετα κτίσματα εντός δασών και η έκταση που καταλαμβάνουν τα κτίσματα και οι εγκαταστάσεις κηρύσσεται ως αναδασωτέα.

Άρθρο 19

Άλλες διατάξεις

1. Δάση των άρθρων 151 και 152 του Δασικού Κώδικα, των οποίων η διαχείριση και εκμετάλλευση έχει από εικοσαετίας και πλέον εγκαταλειφθεί, τίθενται από την αρμόδια δασική αρχή υπό διαχείριση, για λόγους προστασίας του περιβάλλοντος και προαγωγής της εθνικής οικονομίας, σύμφωνα με τις περι διαχειρίσεως και εκμεταλλεύσεως των δημοσίων δασών ισχύουσες διατάξεις. Προϋπόθεση για την κατά τα ανωτέρω ενέργεια της δασικής αρχής είναι η διαπίστωση ότι οι συνιδιοκτήτες των δασών αυτών παρουσιάζουν αντικειμενική αδυναμία να διαχειρισθούν και εκμεταλλευτούν τα δάση τους, είτε διότι δεν συνεστήθησαν οι προβλεπόμενοι από τον α.ν.1627/1939 συνεταιρισμοί ιδιοκτησίας, είτε οι συσταθέντες, από έλλειψη ενδιαφέροντος ατόνησαν ή έπαψαν να λειτουργούν. Τα έσοδα από την εκμετάλλευση των παραπάνω δασών, μετά την αφαίρεση των πάσης φύσεως εξόδων και των δικαιωμάτων υπέρ του Δημοσίου, αποδίδονται από το Δημόσιο νομίμως στους δικαιούχους. Με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται οι αναγκαίες λεπτομέρειες για την εφαρμογή αυτής της παραγράφου.

2. Στο άρθρο 47 του ν.2169/1993 (ΦΕΚ 149Α) προστίθεται παράγραφος 8, που έχει ως εξής:

«8. Σε περίπτωση που σε λειτουργούντες αναγκαστικούς συνεταιρισμούς δασοκτημόνων προκύπτει οποτεδήποτε αμφισβήτηση ως προς τον χαρακτηρισμό κάποιου από τους μεριδιούχους ως μέλους του συνεταιρισμού ή ως προς το μέγεθος του μεριδίου ή ως προς τη μη αναγνώριση και εγγραφή κάποιου μεριδιούχου του αδιαιρέτου δάσους ως μέλους του συνεταιρισμού, αποφαινεται η γενική συνέλευση του συνεταιρισμού.»

3. Με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, που λαμβάνεται μετά από εισήγηση της Γενικής Διεύθυνσης Ανάπτυξης και Προστασίας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος, συγκροτούνται ομάδες εργασίας από ειδικούς επιστήμονες του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και εκπροσώπους των ενδιαφερόμενων φορέων, για την κατάρτιση των Ελληνικών Προτύπων για το ξύλο και τα λοιπά δασικά προϊόντα πρωτογενούς παραγωγής, καθώς και τα προϊόντα πρώτης επεξεργασίας αυτών. Τα εν λόγω Πρότυπα εγκρίνονται με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας που δημοσιεύεται

στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Με την ίδια απόφαση καθορίζεται η διαδικασία και προσδιορίζονται οι προϋποθέσεις για την καθιέρωση σήματος και τη χορήγηση πιστοποιητικού ποιότητας. Η αμοιβή των μελών των ομάδων εργασίας καθορίζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Γεωργίας, κατά τις διατάξεις που ισχύουν κάθε φορά.

4. Με αποφάσεις του Υπουργού Γεωργίας, μπορεί να συγκροτούνται επιτροπές ή ομάδες εργασίας για τη μελέτη και εισήγηση θεμάτων δασικής πολιτικής. Στις εν λόγω επιτροπές και ομάδες εργασίας συμμετέχουν δημόσιοι υπάλληλοι ή ιδιώτες, που έχουν σχετικές γνώσεις, εξειδίκευση και εμπειρία. Η αμοιβή των μελών των ομάδων εργασίας καθορίζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Γεωργίας, κατά τις διατάξεις που ισχύουν κάθε φορά.

5. Στην παράγραφο 1 του άρθρου 7 του ν 1697/1987 (ΦΕΚ 57^Α) προστίθεται περίπτωση δ', που έχει ως εξής:

« δ'. Χρηματικές ενισχύσεις σε νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου και εταιρίες, που εποπτεύονται από το Υπουργείο Γεωργίας, για τη μελέτη και εκτέλεση έργων και την εκτέλεση ερευνητικών, μελετητικών και εκπαιδευτικών εργασιών που ανατίθενται σε αυτά από το Υπουργείο.»

6. Από τη δημοσίευση του παρόντος νόμου οι υπάλληλοι του κλάδου ΥΕ δασοφυλάκων Β', οι οποίοι πριν την ένταξή τους στην οικεία Περιφέρεια ανήκαν στον κλάδο ΥΕ 7 Δασοφυλάκων Β', εντάσσονται στον κλάδο ΔΕ Δασοφυλάκων Α'.

7. Με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας, παραχωρείται στο «Παιδικό χωριό Βορείου Ελλάδος» με έδρα το Δημοτικό Διαμέρισμα Φιλύρου του Δήμου Χορτιάτη, κατά χρήση και χωρίς τίμημα, η αναγκαία έκταση για την επέκταση του αύλιου χώρου του και την εκπλήρωση των σκοπών του.

8. Το τρίτο εδάφιο της παραγράφου 5 του άρθρου 114 του ν. 1892/1990 (ΦΕΚ 101 Α), όπως αυτή αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 2 του άρθρου 45 του ν. 2145/1993 (ΦΕΚ 88 Α) αντικαθίσταται ως εξής:

«Κατά των πρωτοκόλλων επιβολής αποζημίωσης, τα οποία εκδίδονται ανά έτος μέχρι την κατεδάφιση ή την ως άνω οικειοθελή παράδοση, χωρεί προσφυγή εντός είκοσι (20) ημερών από την κοινοποίησή τους, ενώπιον του μονομελούς διοικητικού πρωτοδικείου της τοποθεσίας του ακινήτου.»

Άρθρο 20

Σύσταση υπηρεσιών και θέσεων

1. Για την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης Εμπορίας Ειδών της Άγριας Πανίδας και Αυτοφυσούς Χλωρίδας (Σύμβαση CITES, εφεξής Σύμβαση), που κυρώθηκε με το ν.2055/1992 (ΦΕΚ 105 Α), συνιστώνται οι επόμενες υπηρεσιακές μονάδες:

α) Στη Διεύθυνση Αισθητικών Δασών, Δρυμών και Θήρας του Υπουργείου Γεωργίας που ορίζεται ως Κεντρική Διαχειριστική Αρχή, συνιστάται τμήμα με τίτλο «Διεθνών Συμβάσεων» και αρμοδιότητα τον έλεγχο και εφαρμογή της Σύμβασης και την έκδοση των προβλεπόμενων από αυτή αδειών στην Ελληνική επικράτεια.

β) Στη Διεύθυνση Δασών του Νομού Καστοριάς της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας συνιστάται Γραφείο με τίτλο «Διεθνών Συμβάσεων» και αρμοδιότητα τον έλεγχο και εφαρμογή της Σύμβασης και την έκδοση προβλεπόμενων από αυτή αδειών, με περιοχή δικαιοδοσίας τους Νομούς της Περιφέρειας.

γ) Στη Διεύθυνση Δασών του Νομού Δωδεκανήσου της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου συνιστάται Γραφείο με τίτλο «Διεθνών Συμβάσεων» και αρμοδιότητα τον

έλεγχου και εφαρμογή της Σύμβασης και την έκδοση προβλεπόμενων από αυτή αδειών, με περιοχή δικαιοδοσίας τους Νομούς της Περιφέρειας.

δ) Στις Διευθύνσεις Δασών των Περιφερειών :

- δ1. Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.
- δ2. Κεντρικής Μακεδονίας.
- δ3. Θεσσαλίας.
- δ4. Ηπείρου.
- δ5. Ιονίων Νήσων.
- δ6. Δυτικής Ελλάδας.
- δ7. Πελοποννήσου.
- δ8. Στερεάς Ελλάδας.
- δ9. Αττικής.
- δ10. Βορείου Αιγαίου.
- δ11. Κρήτης

συνιστάται Γραφείο με τίτλο «Διεθνών Συμβάσεων» και αρμοδιότητα τον έλεγχο και εφαρμογή της Σύμβασης και την έκδοση προβλεπόμενων από αυτή αδειών, με περιοχή δικαιοδοσίας τους Νομούς της κάθε Περιφέρειας.

Του Τμήματος Διεθνών Συμβάσεων της περίπτωσης α' προΐσταται υπάλληλος του κλάδου ΠΕ 02 Δασολογικού των δε Γραφείων Διεθνών Συμβάσεων των περιπτώσεων β' έως και δ' προΐσταται υπάλληλος του κλάδου ΠΕ 02 Δασολογικού ή ΤΕ 02 Δασοπονικού.

Η ανάπτυξη του τουρισμού μέσα από τη μέριμνα για το περιβάλλον.

Το περιβάλλον και ο τουρισμός είναι έννοιες συνυφασμένες με την οικονομική ανάπτυξη της χώρας μας. Εάν επιχειρήσουμε την εξέταση της σχέσης τουρισμού – περιβάλλοντος και ιδιαίτερα της προστασίας του, θα πρέπει να προσδιορίσουμε το είδος και την ποσότητα της τουριστικής ανάπτυξης που είναι δυνατόν να δεχθεί ένας τόπος. Πολλές φορές λέγεται ότι ο τουρισμός έχει αρνητικές συνέπειες στο φυσικό περιβάλλον της χώρας υποδοχής. Πρέπει βέβαια, και είναι κατανοητό, οι τουριστικές περιοχές, που αποτελούν αντικείμενο θαυμασμού και εντατικής εκμετάλλευσης του φυσικού τοπίου, να μεριμνούν ποικιλότροπα για την ισορροπία μεταξύ της κίνησης των τουριστών και της τουριστικής εκμετάλλευσης της περιοχής.

Εδώ, θα πρέπει να πούμε, το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον αποτελεί την πιο αναγκαία προϋπόθεση για την ύπαρξη του τουριστικού προϊόντος, διότι φαίνεται ότι σήμερα ο τουρισμός κάνει κακή κατανάλωση του περιβάλλοντος, δηλαδή θα λέγαμε ότι «πριονίζει το κλαρί όπου κάθεται». Εάν τώρα δούμε το σχέδιο Blue Plan για το περιβάλλον, το έτος 2025 θα έχουμε στη Μεσόγειο 360-780 εκατομμύρια τουρίστες. Επίσης παρεμφερείς είναι οι εκτιμήσεις τόσο της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων όσο και της Διεθνούς Τράπεζας, που υπολογίζουν τον αριθμό αυτό των τουριστών άνω των 300.000.000. Τα σημερινά δεδομένα (1996) των τουριστών που είχαμε στη Μεσόγειο ήταν 100.000.000. Η παραπάνω αύξηση των προβλέψεών μας δίνει το μέτρο της μεγάλης πίεσης που θα ασκηθεί στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον της Μεσογείου και προφανώς της Ελλάδας. Εάν συνεχισθεί η μέχρι σήμερα πρακτική, αυτή θα οδηγήσει με μαθηματική ακρίβεια στην ανάγκη διπλασιασμού του χώρου που καταλαμβάνουμε – καταναλώνουμε σήμερα και στον τετραπλασιασμό των απόβλητων στις τουριστικές περιοχές υποδοχής, τόσο σε στερεά όσο και σε υγρά απόβλητα.

Από το 1994 η Ελλάδα δεν διαθέτει την κατάλληλη υποδομή για να μπορεί να αντιμετωπίσει τις πιέσεις του πληθυσμού της. Για το λόγο αυτό πρέπει άμεσα να

αντιληφθούμε την αναγκαιότητα άμεσης συγκρότησης μιας μακροχρόνιας στρατηγικής, που θα μας δώσει τη δυνατότητα να υποδεχθούμε το τουριστικό ρεύμα που θα είναι κατάλληλο, τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά. Εάν κάνουμε μία σύγκριση Ελλάδας – Ευρωπαϊκής Ένωσης, τόσο στον τουρισμό όσο και στο περιβάλλον, θα δούμε ότι δεν υπήρξε καμιά πολιτική, τουλάχιστον στην Ε.Ε. δεν υπήρξε δομική πολιτική από την ίδρυσή της. Στην Ε.Ε. παρατηρούμε ότι το περιβάλλον, μετά την ενιαία ευρωπαϊκή πράξη το 1987 αλλά και με την πρόσφατη συνθήκη του Μάαστριχ, αποτελεί πλέον δομική αυτοτελή πολιτική, που παίρνει τη γνωστή έκφραση με το ψήφισμα της 1/12/94 του συμβουλίου ευρωπαϊκών κοινοτήτων . Για τον τουρισμό παρατηρούμε ότι παραμένει εκτός των θεσμικών δομών της Ε.Ε. και μόνο εν μέρει εκφράζεται μια πολιτική με την απόφαση της 13.7.92 του συμβουλίου ευρωπαϊκών κοινοτήτων για το κοινοτικό σχέδιο δράσης 1992-95 που αφορά τον τουρισμό.

Μετά από τα παραπάνω παρατηρούμε μία άλλη πλευρά των διαφορών μεταξύ βορρά και νότου της Ε.Ε. που ενδιαφέρει το νότο τόσο για την ανάπτυξη όσο και για το περιβάλλον, που εντούτοις δεν αποτελεί συνολική πολιτική της Ένωσης. Όπως γίνεται αντιληπτό, αφού η Ε.Ε. δεν έχει κατορθώσει να επιβάλλει τον τουρισμό – περιβάλλον με μία στρατηγική – πολιτική μακροχρόνια, είναι προφανές γιατί και η χώρα μας δεν έχει κατορθώσει να επιβάλλει μία τέτοια πολιτική. Οι επιπτώσεις από τον τουρισμό και η αποτίμηση του όποιου οφέλους πάντοτε μας προβληματίζουν. Μία διαπίστωση που γίνεται από πρώτη άποψη λέει ότι η αύξηση του εισοδήματος από τον τουρισμό έχει σαν συνέπεια οι τουρίστες να προσελκύνονται από τις καλύτερες παραλίες και τα πιο όμορφα μέρη της χώρας μας, με αποτέλεσμα να καταναλώνεται όλο και μεγαλύτερο μέρος του φυσικού κεφαλαίου και των φυσικών και μη ανανεώσιμων πόρων της χώρας. Βέβαια το αποτέλεσμα από τον τουρισμό θεωρείται θετικό με χρηματικά – οικονομικά κριτήρια. Αλλά εάν υπολογισθεί το κόστος που παρήγαγε αυτή η τουριστική ανάπτυξη, όπως το κόστος προσέγγισης στις νέες περιοχές ή της εγκατάλειψης προορισμών αναψυχής – διασκέδασης, τότε το αποτέλεσμα του τουρισμού μπορεί να είναι και αρνητικό.

Από την άλλη πλευρά είναι γνωστό ότι ο τουρισμός αναπτύσσεται όλο και σε πιο καθαρές περιοχές και κατά συνέπεια εγκαταλείπει τις ρυπασμένες. Ως εκ τούτου νέες υποδομές προστασίας περιβάλλοντος και νέες υποδομές γενικών εξυπηρετήσεων υποκαθιστούν τις ήδη υπάρχουσες που εγκαταλείπονται τουριστικά, π.χ. η Αθήνα. Στην Αθήνα ο χρόνος παραμονής των τουριστών συνέχεια ελαττώνεται με τα γνωστά αποτελέσματα, όπως μετατροπές ξενοδοχειακών μονάδων σε άλλη χρήση (25 μονάδες έκλεισαν τα τελευταία χρόνια) όπως γραφεία, τράπεζες, φροντιστήρια κ.λ.π. Στο ισοζύγιο του τουρισμού, για να αποτιμηθεί το πραγματικό όφελος πρέπει να ληφθούν υπ' όψη και διάφορα άλλα κόστη, όπως π.χ. το ότι ο τουρισμός απαιτεί προϊόντα αλλά και υπηρεσίες που εισάγονται και πληρώνονται με συνάλλαγμα.

Βέβαια ο τουρισμός, όπως έχει διαπιστωθεί, είναι θετικός κάτω από ελεγχόμενες συνθήκες που αρμόζουν τόσο στο περιβάλλον όσο και στην οικονομία. Η ανάπτυξη του τουρισμού δεν μπορεί να συνεχίσει να αξιολογείται με κλασικούς οικονομικούς όρους αλλά, εκτός της λίαν απαραίτητης τουριστικής – περιβαλλοντικής πολιτικής, απαιτείται η δημιουργία μηχανισμών αποτίμησης της συνολικής προσθετικής επιβάρυνσης στο περιβάλλον. Επίσης γνωρίζουμε ότι ο τουρισμός μπορεί να γίνει το εργαλείο για ακόμη μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση πάνω στο περιβάλλον αλλά μαζί και πηγή χρηματοδότησης για αντιμετώπιση περιβαλλοντικών προβλημάτων. Ορισμένους τομείς δεν μπορούμε να τους αντιμετωπίσουμε με επιμέρους ενέργειες. Τέτοιοι τομείς είναι η ατμοσφαιρική ρύπανση σε επίπεδο περιβάλλοντος, η οποία πραγματικά έχει διασυνδέσεις με μία σειρά από τομείς, που ενίοτε δεν τους λαμβάνουμε υπόψη όταν ασχολούμαστε με τα

προβλήματα των επιπτώσεων του τουρισμού. Π.χ. ένα παράδειγμα είναι τα θέματα για τη δομή και την αγορά εργασίας, τα θέματα της ιδιοκτησίας της γής, θέματα κοινωνικών εντάσεων που προκύπτουν ακριβώς από το μαζικό τουρισμό. Αυτά τα θέματα που προέρχονται από την τουριστική ανάπτυξη, αλλά βρίσκονται αλλά βρίσκονται στο περιθώριο και δεν αντιμετωπίζονται, δεν ανιχνεύονται ικανοποιητικά.

Συγχρόνως όμως έχουμε, με την προοπτική που έχει ο τουρισμός, τη δυνατότητα αυτός να αποτελέσει ένα εργαλείο για μία περαιτέρω ευαισθητοποίηση πάνω στο περιβάλλον και μια πηγή χρηματοδότησης για να αντιμετωπίσουμε προβλήματα περιβάλλοντος. Στην Ελλάδα η αιχμή για τη σχέση τουρισμού – περιβάλλοντος πρέπει να αφορά σε τρεις περιοχές κατ' αρχήν. Η πρώτη επιλογή αφορά στις περιοχές που βρίσκονται ήδη σε κρίση εξαιτίας της μεγάλης τουριστικής ανάπτυξης, στις περιοχές που βρίσκονται σε πίεση από μια επιταχυνόμενη ανάπτυξη και στις περιοχές τις οποίες πρέπει να προφυλάξουμε ιδιαίτερα, π.χ. βιότοποι, από μια τουριστική ανάπτυξη. Μία δεύτερη επιλογή είναι οι ορεινές περιοχές με τα γνωστά προβλήματα, με υποβάθμιση γενικά περιβαλλοντική, όπου ο τουρισμός θα μπορούσε να αποτελέσει μία πολύ καλή διέξοδο. Μία τρίτη επιλογή είναι τα ιστορικά κέντρα, αυτά που υποβαθμίζονται από τα γνωστά προβλήματα της οικιστικής ανάπτυξης, με τρανό παράδειγμα την Αθήνα. Η Αθήνα πρέπει να ξαναγίνει τουριστικός προορισμός, πρέπει όμως να γίνουν πολλά για να αρθεί η γνωστή υποβάθμιση στην πιο ιδανική περιοχή της χώρας που πρέπει να ξαναγίνει τουριστικός προορισμός από το εξωτερικό και το εσωτερικό. Στο Αρχιπέλαγος τα νησιά μας θα μπορούσαν (και θα έπρεπε) να αντιμετωπισθούν με μια ολοκληρωμένη διαχείριση με στόχο τον τουρισμό και το περιβάλλον και μάλιστα με προγράμματα πιλότους σε νησιά που έχουν μεγάλη τουριστική ανάπτυξη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Νικ. Νικολοπούλου , Καθηγητής ΚΑΤΕ Θεσσαλονίκης, Αρχαί Διοικήσεως Γεωργικών Επιχειρήσεων, 1974, σελ. 63-76.
2. Γιάννη Π. Βασιλείου, Αγροτικό Μάρκετινγκ, εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα – Πειραιάς 1995, σελ. 57-62, 92-95.
3. Αθ. Τσαλίκη, Διευθύντρια Γεωργικών Εφαρμογών, Πρόγραμμα Γεωργικών Εφαρμογών (θεωρία και μέθοδοι), Αθήναι 1973, σελ. 73-127, 135-154.
4. Θεοπούλα Ανθογαλίδου, Ο Ρόλος της Εκπαίδευσης στην Αναπαραγωγή και Εξέλιξη μιας Παραδοσιακής Κοινωνίας, Θεμέλιο 1987, σελ. 94-112.
5. J.-P. Lozato – Giotart, Μιχάλης Πολίτης, Τουριστική Γεωγραφία, Μετάφραση από την 4^η έκδοση, εκδόσεις “Interbooks”, Αθήνα 1996, σελ. 52-55, 136-138, 213-218, 236-257.
6. Μιλτιάδης Λογοθέτης, Αγροτικός Τουρισμός – Μία Εναλλακτική Λύση, Αθήνα 1988, σελ.18-30, 40-43, 61-67,92-104.
7. Περικλή Ν. Λύτρα, Τουριστική Ανάπτυξη, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1983, σελ. 47-58, 207-210, 225-232.
8. Αλεξάνδρου Ι. Πετροπούλου, Τουριστική Γεωγραφία της Ελλάδας, έκδοση 1^η , Αθήνα 1978, σελ. 22-36, 46-54.
9. Διαδύκτιο : www.epirusa.gr